

Procesmonitoring Nederland Weidevogelrijk

Procesmonitoring Nederland Weidevogelrijk

Rita Joldersma (CLM)
Jerry van Dijk (CML, Universiteit Leiden)
Adriaan Guldemonnd (CLM)
Anneloes Visser (CLM)
Anne Marike Lokhorst (Universiteit Leiden)
Aad van Paassen (LBN)

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2008 Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport DK nr. 2008/096
Ede, 2008

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij de directie Kennis onder vermelding van code 2008/dk096 en het aantal exemplaren.

Oplage	150 exemplaren
Samenstelling	Rita Joldersma (CLM), Jerry van Dijk (CML, Universiteit Leiden), Adriaan Guldemonnd (CLM), Anneloes Visser (CLM), Anne Marike Lokhorst (Universiteit Leiden), Aad van Paassen (LBN)
M.m.v.	Henk Staats (Universiteit Leiden), Geert de Snoo (CML)
Foto omslag	Aad van Paassen (LBN)
Druk	Ministerie van LNV, directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij
Productie	Directie Kennis Bedrijfsvoering/Publicatiezaken Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41 Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede Telefoon : 0318 822500 Fax : 0318 822550 E-mail : DKinfobalie@minlnv.nl

Voorwoord

In de kenniskring weidevogellandschap wisselen onderzoekers, agrariërs, LNV, provincies en natuur- en onderwijsorganisaties informatie, kennis en ervaring uit. Aanleiding voor de kenniskring was en is het feit dat ondanks de inspanningen van overheid, agrariërs en terreinbeherende instanties het verlies aan biodiversiteit in het weidevogellandschap nog niet tot stilstand is gekomen en dat de aantallen weidevogels nog steeds sterk achteruitgaan.

De kenniskring initieert en begeleidt onderzoeks-, onderwijs- en communicatieprojecten en geeft adviezen ten aanzien van de effectiviteit van weidevogelbeheer aan verschillende overheden en organisaties op het gebied van de inrichting van het weidevogellandschap.

In de kennisagenda weidevogellandschap zien we zowel ecologische als organisatorische kennisvragen. Een goede kennis van de ecologie van de weidevogels is noodzakelijk voor het ontwerp van daadwerkelijk effectieve beheer- en beleidsmaatregelen. Het tweede type vragen draagt bij aan een optimale uitvoerbaarheid daarvan.

Dit is de vierde publicatie in de reeks met resultaten vanuit de kenniskring weidevogellandschap. In dit rapport gaat het volledig om het uitvoerbaarheidsvraagstuk van het gebiedsgerichte weidevogelbeleid. In het project "Nederland Weidevogelrijk" wordt in de jaren 2007 en 2008 de gebiedsaanpak op praktijkschaal getest. Door de kenniskring is ter ondersteuning van het beoogde leereffect de hier voorliggende procesevaluatie ontworpen en begeleid. Daarbij is met name bekeken of de beoogde samenwerking tussen partijen goed van de grond gekomen is. Immers alleen dan kan de gebiedsaanpak succesvol zijn. Daarnaast is het uiteraard van vitaal belang om te bezien of deze goede samenwerking zich vervolgens ook vertaalt in voldoende vliegvlugge weidevogel jongen en uiteindelijk in een hoger aantal weidevogels in het gebied. Deze laatste vraag is in diverse andere kennisprojecten onder de paraplu van de kenniskring weidevogellandschap aan de orde.

DE DIRECTEUR DIRECTIE KENNIS
Dr. J.A. Hoekstra

Inhoudsopgave

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	7
1 Inleiding	15
2 Gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk	17
3 Werkwijze evaluatie	23
4 Gebiedsproces	27
4.1 Gebiedsaanpak in uitvoering	27
4.2 Perceptie van de gebiedsaanpak	28
4.3 Samenwerking tussen gebiedspartijen	29
4.4 Beheer- en inrichtingsmaatregelen voor mozaïekbeheer	31
5 Kennis, houding en gedrag van agrariërs ten aanzien van weidevogelbeheer	35
5.1 Karakterisering bedrijven	35
5.2 Gedragsanalyse	36
5.3 Predatie	39
5.4 Kennis en ervaren effectiviteit	40
5.5 Samenwerking	41
6 Waardering gebiedsaanpak	45
6.1 Betrokken partijen in pilotgebieden	45
6.2 Observaties vanuit niet-pilotgebieden	48
6.2.1 Samenvatting: pluspunten, knelpunten en aandachtspunten	51
7 Opschaling	53
7.1 Inleiding	53
7.2 Geschikte gebieden voor opschaling	53
7.3 Rol diverse partijen en vormgeven samenwerking	59

Bronnen		63
Bijlage 1	Belprotocol voor interviews	65
Bijlage 2	Enquête voor boeren in pilot- en niet-pilotgebieden	69

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Het stimuleren van de samenwerking tussen boeren, terreinbeheerders, vrijwilligers, jagers en andere partijen om door onderlinge afstemming te komen tot een goed mozaïekbeheer voor weidevogels, is de inzet van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk (NWR). Deze gebiedsaanpak is in 2007 getest in 17 pilotgebieden, met in totaal 11.300 ha waarvan circa 1.000 ha reservaatgebied. Bij positief resultaat is het de bedoeling deze aanpak op te schalen naar 280.000 ha 'grutto- en kempaangebieden' met als doelstelling om in 2010 de achteruitgang van de weidevogels te stoppen. De kenniskring Weidevogellandschap en het ministerie van LNV heeft Landschapsbeheer Nederland, CLM Onderzoek & Advies en CML/Universiteit Leiden gevraagd om een evaluatie te maken van het proces van Nederland Weidevogelrijk.

Kenmerkend voor deze gebiedsaanpak is de mogelijkheid voor agrariërs om éénjarige contracten te kunnen afsluiten, bovenop de 6-jarige SAN contracten, om zo tijdens het weidevogelseizoen in te spelen op de aanwezigheid van weidevogels. In deze pilotgebieden is een veldmedewerker als professionele kracht ingezet om de betrokken partijen te betrekken bij het weidevogelbeheer, een start- en een actualisatiebijeenkomst te organiseren, afstemming op gebiedsniveau te bewerkstelligen en individueel advies te geven. De administratieve verwerking en budgetbewaking gebeurt door een kringconsulent die meerdere pilotgebieden onder zich heeft. De provinciale organisaties Landschapsbeheer (m.u.v. Friesland) zorgen voor inhoudelijke ondersteuning op het gebied van weidevogelbeheer.

Evaluatie succes gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk

Deze gebiedsaanpak is succesvol te noemen als de samenwerking tussen betrokken partijen resulteert in een goed mozaïekbeheer op gebiedsniveau, dat zich vervolgens vertaalt in voldoende vliegvlugge jongen en uiteindelijk in een hoger aantal weidevogels in het gebied. Om de mate van succes te meten zijn onderstaande onderzoeksvragen als leidraad gebruikt.

Onderzoeksvragen procesevaluatie Nederland Weidevogelrijk

1. Heeft het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de 17 pilotgebieden in 2007 goed gewerkt?
2. Is het organisatorisch mogelijk om de gebiedsbenadering op te schalen naar de volledige 280.000 ha die nodig is voor het behalen van de 2010 doelstelling?
3. Levert de gebiedsbenadering zoals deze in het kader van "Nederland Weidevogelrijk" wordt voorgesteld een effectieve bijdrage aan de 2010 doelstelling?

In deze evaluatie komen de eerste twee onderzoeksvragen aan bod. De resultaten van het broedsucces en vliegvlugge jonge weidevogels zijn onderwerp van een rapportage van Landschapsbeheer Nederland, die wordt opgenomen in de eindrapportage van Nederland Weidevogelrijk.

Werkwijze

Voor deze procesevaluatie is in de 17 pilotgebieden gewerkt met een logboek op zowel gebieds- als bedrijfsniveau. In 3 pilotgebieden en 3 niet-pilotgebieden zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van de betrokken partijen. Er is een enquête gehouden onder de 313 deelnemende boeren uit de 17 pilotgebieden, hetgeen een respons heeft opgeleverd van 33%. Om de kansen voor opschaling in te

schatten is de enquête ook gehouden onder boeren in 3 niet-pilotgebieden, met een respons van 21%.

Antwoorden op onderzoeksvragen

Per onderzoeksvraag heeft de opdrachtgever een aantal aandachtspunten heeft geformuleerd. Deze zijn meegenomen in de beantwoording.

Vraag 1: Heeft het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de 17 pilotgebieden in 2007 goed gewerkt?

Aandachtspunten zijn hierbij:

- Relevantie van de criteria voor de selectie van de gebieden;
- Rol van de verschillende beheerders: agrarische natuurvereniging, vrijwilligersgroepen/vogelwacht, terreinbeheerders, anderen;
- Pluspunten, knelpunten en verbeterpunten.

Vraag 1.1: Selectiecriteria

De gekozen gebieden liggen goed verspreid over 9 provincies, met een minimale omvang van 180 ha en een maximale omvang van ca 1.600 ha. Ook is er een voldoende spreiding qua weidevogeldichtheden en duur van het gebiedsproces. In 8 pilotgebieden is ook een reservaat aanwezig.

We concluderen dat op basis van de criteria er een evenwichtige keuze is gemaakt van de pilotgebieden.

Vraag 1.2: Rol en deelname gebiedspartijen

Bij agrariërs in de pilotgebieden was de bereidheid tot deelname groot. In de meeste pilotgebieden was 75-100% van de deelnemende boeren aanwezig bij de startbijeenkomst en zo'n 60% bij de actualisatiebijeenkomst. Het sociale aspect, het elkaar ontmoeten, draagt bij aan een hoge opkomst. Agrarische natuurverenigingen spelen een belangrijke rol bij het organiseren van de bijeenkomsten en de follow-up.

Enkele jagers namen deel aan bijeenkomsten als boer of vrijwilliger, maar niet expliciet als zijnde jager. Terreinbeheerders waren niet altijd aanwezig, deels omdat ze niet waren uitgenodigd, deels vanwege trage interne communicatie en deels omdat er geen reservaat lag. Vrijwilligers waren vooral present bij de actualisatiebijeenkomsten om informatie in te brengen over de locatie van de nesten.

De geïnterviewde gebiedspartijen beschouwen de inhoud en frequentie van de bijeenkomsten als voldoende. Zij waarderen de inzet en beschikbaarheid van de veldmedewerker; de rol van de kringconsulent is voor hen minder zichtbaar. Opgemerkt wordt dat vrijwilligers en terreinbeheerders meer betrokken zouden moeten worden bij het weidevogelbeheer op gebiedsniveau.

We concluderen dat:

- Door de intensieve begeleiding van de veldmedewerkers met de boeren beheer is afgesproken dat verder is gegaan dan het al bestaande SAN-beheer.
- Vrijwilligers en ANV hun rol hebben gespeeld in de vormgeving en uitvoering van het beheer.
- In gebieden met een terreinbeheerder er nog te weinig samenwerking is geweest tussen de eerder genoemde partijen en de terreinbeheerder. Dit is een proces dat duidelijk nog moet groeien.
- Jagers alleen bij het proces worden betrokken wanneer predatorenregulatie noodzakelijk is en dat lijkt voldoende.
- Gemeenten niet bij het proces zijn betrokken.

We adviseren:

- In weidevogelkringen alleen de direct betrokken partijen te betrekken: boeren, ANV, terreinbeheerders en vrijwilligers.
- Voor het creëren van bekendheid, draagvlak en (planologische) bescherming van het weidevogelgebied, de gemeente jaarlijks via bijvoorbeeld een excursie of een nieuwsbrief bij het weidevogelgebied en –proces te betrekken.

Vraag 1.3: Pluspunten en verbeterpunten van Nederland Weidevogelrijk

Pluspunten

Op basis van de interviews, de data betreffende genomen beheersmaatregelen en de enquête zijn de volgende pluspunten te benoemen:

- *Flexibiliteit*: In totaal 75% van de deelnemende boeren heeft aanvullende éénjarige contracten afgesloten. Boeren in de pilotgebieden hebben significant meer verschillende beheerscontracten afgesloten (gemiddeld 4) dan boeren in de niet-pilotgebieden (gemiddeld 2). Flexibiliteit wordt als een groot voordeel gezien om zo in te spelen op het verloop van het seizoen voor zowel weidevogelbeheer als agrarische bedrijfsvoering.
- *Type en omvang beheersmaatregelen*: Met name in gebieden met nu relatief weinig hectares onder de SAN-regeling is veel winst geboekt met NWR maatregelen. De toename van het aantal hectares NWR maatregelen t.o.v. SAN is het hoogst voor de maatregelen extensief weiden (+751%), plasdras percelen (+326%), voorweiden (+152%) en vluchtheuvels (+124%). Experimentele maatregelen zoals de maaitrappen (van 0 naar 748 ha), de bouwlandstrook (van 10 naar 20 ha) en de weidevogelrand (van 0.13 naar 16 ha) waren zeer in trek.
- *Inzet professionele kracht*: De beschikbaarheid (korte lijnen, vragen en advies) en de kwaliteit van de veldmedewerker worden als zeer positief ervaren.
- *Betrokkenheid en inzet verschillende partijen*: Boeren in de pilotgebieden besteden significant meer tijd aan weidevogelbeheer (gemiddeld 59 uur per jaar) dan boeren in de niet-pilotgebieden (gemiddeld 34 uur per jaar). Er is niet gevraagd waaraan boeren deze tijd besteden, maar activiteiten zijn o.a. zelf nesten zoeken, extra beheersmaatregelen uitvoeren en overleg met veldmedewerkers en vrijwilligers over ontwerp en uitvoering van het beheer.

Verbeterpunten

- Flexibiliteit nog vergroten door vooraf de locatie voor maatregelen niet vast te leggen (o.a. voor maaitrappen).
- Vergroten van de betrokkenheid van terreinbeherende organisaties. Aandachtspunten zijn hier o.a. de interne communicatie zodat beheerders weten wat deelname concreet betekent in de praktijk en meer aandacht vanuit de veldmedewerker/gebiedscoördinator om de terreinbeheerder bij het proces te betrekken. Daarnaast zal experimenteerruimte en aanvullende financiering voor weidevogelbeheer t.o.v. SN in reservaten motiverend werken voor terreinbeheerders.
- Organisatorisch kan er nog een verbetering worden gemaakt ten aanzien van het vastleggen van aanvullend beheer, uitnodigen van gebiedspartijen (zie ook vorig punt) en verslaglegging van bijeenkomsten (monitoring resultaten).
- Meer aandacht voor preventie van predatie en zondig predatorenbeheer, waar dit op basis van gegevens wenselijk is.

We concluderen dat het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de pilotgebieden redelijk tot goed heeft gewerkt:

- Agrariërs vinden de extra flexibiliteit in contracten (type en moment van afsluiten) een groot pluspunt.
- Inzet van een (professionele) veldmedewerker is cruciaal.

- Aandacht is nodig voor gebieden met reservaatpercelen (SN) en 'boerenpercelen' (SAN), waar samenwerking en afstemming van het beheer nog weinig van de grond is gekomen.
- Monitoring van het proces en van bedrijfsgegevens zou beter moeten.
- Aandacht voor predatorenbeheer, waar dit op basis van gegevens wenselijk is, moet bespreekbaar worden.

We adviseren:

- Flexibiliteit in contracten in ruimte en tijd op te nemen in een provinciale regeling.
- De inzet van een professionele veldmedewerker financieel mogelijk te maken in een provinciale regeling.
- Om al in een vroeg stadium de samenwerking tussen ANV/boeren en terreinbeheerder te organiseren, waarbij gezamenlijk een invulling van het beheermozaïek zou moeten plaatsvinden.
- Om ook in reservaten financiële mogelijkheden te creëren voor aanvullende SN-maatregelen, analoog aan die in de SAN-gebieden.

Vraag 2: Is het organisatorisch mogelijk om de gebiedsbenadering op te schalen naar de volledige 280.000 ha die nodig is voor het behalen van de 2010 doelstelling?

Aandachtspunten zijn hierbij voor de pilotgebieden

1. De 'duurzaamheid' van het concept Weidevogelkring in termen van meerwaarde van de samenwerking, enthousiasmeren van de deelnemers en mate van afhankelijkheid van externe input (begeleiding door 'gebiedregisseurs', procesgeld).
2. Factoren en actoren die een invloed hebben op de deelnamebereidheid van de agrarische ondernemers. Te denken valt o.a. aan aard van de bedrijfsvoering (type bedrijf, al of geen opvolger), beleving van de predatie ('heeft het zin').
3. Getroffen maatregelen en het gevoerde beheer.

Daarnaast is informatie nodig over niet-pilotgebieden om te kijken in welke mate de gebiedsaanpak daar al werkt c.q. kans van slagen zal hebben gezien de kenmerken van dat gebied.

Vraag 2.1 Meerwaarde van samenwerking in de gebiedsaanpak

Agrariërs in de pilotgebieden werken meer samen met andere partijen dan in de niet-pilotgebieden. Zij noemen ook vaker als reden voor samenwerking het werken aan een gezamenlijk doel.

Agrariërs in de pilotgebieden en de niet-pilot gebieden zien samenwerking met overige gebiedspartijen als noodzakelijk voor het halen van de weidevogelstellingen en verschillen weinig in hun waardering van de huidige samenwerking met gebiedspartijen: gemiddeld een rapportcijfer 7 of hoger, met uitzondering van de samenwerking met de terreinbeheerders (cijfer 6 buiten pilotgebieden en 6,5 binnen pilotgebieden).

Samenwerking met vrijwilligers wordt als belangrijk gezien; samenwerking met terreinbeherende organisaties wordt echter als minder noodzakelijk en wenselijk gezien, vooral in de niet-pilotgebieden.

In de pilotgebieden krijgen partijen over en weer meer oog voor de positie van andere partijen en probeert men hieraan tegemoet te komen, zodat eigen belang en gezamenlijk belang meer samen op gaan. Een factor die hieraan bijdraagt is een 'overlap' tussen functies en achtergronden, zoals een terreinbeheerder met een agrarische achtergrond, een boer die tevens jager is enzovoort.

Afhankelijkheid externe input

De rol van de veldmedewerker wordt zeer gewaardeerd door boeren, terreinbeheerders en vrijwilligers. In niet-pilot gebieden wordt onvoldoende tijd en het niet aanwezig zijn van een professionele kracht vaak genoemd als reden voor onvoldoende afstemming op gebiedsniveau.

Vraag 2.2 Factoren en actoren van invloed op deelnamebereidheid

Er wordt verondersteld dat de aard van de bedrijfsvoering en de beleving van predatie invloed hebben op de deelnamebereidheid. De resultaten van de evaluatie bevestigen dat niet.

- **Motivatie en intentie**
Agrariërs in en buiten de pilotgebieden staan beide positief t.o.v. weidevogelbeheer en zien het verbeteren van de weidevogelstand als het belangrijkste doel. Zowel respondenten in als buiten de pilotgebieden scoren hoog op hun intentie om weidevogelbeheer uit te voeren.
- **Type bedrijf en bedrijfsopvolging**
Bedrijfsoppervlakte, grootte van het bedrijf en intensiteit van de bedrijfsvoering verschillen niet voor agrariërs in en buiten de pilotgebieden. Zowel binnen als buiten de pilotgebieden voeren zij weidevogelbeheer uit op een vergelijkbaar hoog percentage van het bedrijfsoppervlak. Voor ongeveer de helft van de respondenten was de opvolgingssituatie nog niet bekend, zodat over het belang van deze factor aan deelname aan weidevogelbeheer geen uitspraak kan worden gedaan.
- **Predatie**
Vermindering van predatie wordt door 72% van de respondenten binnen de pilotgebieden en door 54% van de respondenten buiten de pilotgebieden gezien als voorwaarde om hun weidevogeldoelen te kunnen halen. Ook is men binnen de pilotgebieden uitgesprokener over de noodzaak om opgaande begroeiingen te verwijderen (64%) dan buiten de pilotgebieden (43%). Wel is het zo dat het ervaren probleem van predatie geen invloed heeft op de motivatie en inzet voor het weidevogelbeheer.

Vraag 2.3 Getroffen maatregelen

Zo'n 75% van de deelnemende agrariërs in de pilotgebieden heeft éénjarige contracten afgesloten bovenop de 6-jarige SAN contracten (zie ook onder 'pluspunten'). Onder de respondenten van de enquête heeft dit geleid tot een grotere diversiteit van maatregelen op het bedrijf.

Informatie over de niet-pilotgebieden

In de niet-pilotgebieden is men op eigen wijze bezig met samenwerking; de rol van de ANV en de vrijwilligers wordt hierbij als belangrijk gezien. Men geeft echter ook aan dat het ontbreekt aan afstemming en samenhang op gebiedsniveau, zowel qua beheer als inrichting en dat de inzet van professionele krachten belangrijk is gezien de tijd en kwaliteit die nodig zijn. Een verbeterde samenwerking tussen partijen en een mozaïekbeheer op gebiedsniveau met een ingebouwde flexibiliteit middels éénjarige contracten worden als aantrekkelijke punten gezien van de aanpak van Nederland Weidevogelrijk. Wel vraagt men zich af of de financieel-administratieve aspecten van deze aanpak zullen leiden tot bureaucratische rompslomp.

Opschaling van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk: synthese

Hieronder geven we een synthese van de mogelijkheden voor opschaling van de gebiedsaanpak van Nederland Weidevogelrijk.

Er zijn grote overeenkomsten in agrariërs in en buiten de pilotgebieden voor wat betreft motivatie, intentie, bedrijfsgrootte, bedrijfsintensiteit en deelname aan weidevogelbeheer. Gezien de extra gerealiseerde hectares weidevogelbeheer in de pilotgebieden met de aanpak Nederland Weidevogelrijk is er alle reden om aan te nemen dat deze aanpak ook buiten de pilotgebieden zal slagen. De pluspunten van

de aanpak Nederland Weidevogelrijk moeten bij opschaling dan wel behouden blijven, d.w.z.:

- Flexibiliteit in te nemen maatregelen qua timing, locatie en contractduur;
- Inzet van een professionele kracht (veldmedewerker);
- Samenwerking met alle relevante gebiedspartijen.

De kans van slagen zal procesmatig groter zijn bij selectie van gebieden waar een agrarische natuurvereniging werkzaam is met een hoog percentage leden onder de deelnemende boeren aan weidevogelbeheer. Ook is het belangrijk dat er vrijwilligersorganisatie is die ondersteuning kan bieden.

De inzet van Nederland Weidevogelrijk is om toe te werken naar een weidevogelkring, overigens zonder de organisatievorm hiervoor strikt vast te leggen. In deze weidevogelkring zijn dan de verschillende partijen vertegenwoordigd en zorgen zij er gezamenlijk voor dat coördinatie, financiering en administratieve verwerking goed geregeld zijn.

De keuze van het werkgebied van een weidevogelkring hangt vanzelfsprekend samen met de weidevogeldichtheid. Op basis van de gruttodichtheid en de huidige dekking aan betaald beheer zijn de aandachtspunten voor opschaling in volgorde van belangrijkheid:

- Betaald beheer invoeren voor de 87.000 ha perspectiefvolle gruttogebieden;
- Beëindigen van betaald beheer voor de 15.000 niet perspectiefvolle gruttogebieden en deze gelden inzetten in perspectiefvolle gebieden;
- Betaald beheer invoeren voor de ruim 150.000 ha abiotisch en landschappelijk geschikte gebieden met een matige gruttodichtheid, daar waar ook ANVs actief zijn.
- Voor zover perspectiefvolle gebieden buiten de EHS of een Nationaal Landschap liggen waar de SAN regeling niet toegepast kan worden, hier flexibel op inspelen met andere vergoedingsregelingen.

De exacte hectares van deze categorieën zijn op basis van de Haalbaarheidsstudie (Schotman & Melman, 2006) niet aan te geven. Daarvoor zijn aanvullende GIS-berekeningen noodzakelijk (Melman, pers. mededeling).

Een andere opschaling betreft het beheer. Een hoger aandeel laat maailand (na 1 juni) is per gebied wellicht noodzakelijk. Het is nog onvoldoende duidelijk hoe hoog het gewenste percentage moet zijn. Wel zal het een opgave zijn om boeren voor een aanzienlijk hoger aandeel laat maaien te interesseren, gezien de te verwachten moeilijke inpasbaarheid in de huidige bedrijfsvoering.

Voor de afbakening van het werkgebied van een weidevogelkring is het zaak om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het werkgebied van een agrarische natuurvereniging en (indien aanwezig) een terreinbeheerder. Hier zijn geen strikte oppervlaktegrenzen voor aan te geven, het gaat vooral om een gebied waar men zich bij betrokken voelt. Ook moet het gebied uiteraard perspectieven bieden voor het duurzame behoud van weidevogels.

Een aantal punten verdienen specifieke aandacht voor het welslagen van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk:

- **Samenwerking boeren – terreinbeheerders**

De samenwerking tussen boeren en terreinbeheerders behoeft verbetering. De intentie is er, maar dit moet wel tot concrete afspraken leiden (aanwezigheid bij bijeenkomsten, afstemming van beheermaatregelen, openheid landschap, predatorenbeheer etc.). Binnen de terreinbeherende organisaties is de interne communicatie en afstemming op diverse niveaus m.b.t. de gebiedsaanpak een punt van aandacht. Experimenteren met het financieren van maatregelen, bijvoorbeeld éénjarige contracten naast de SN contracten, zal ook motiverend werken voor beheerders en pachters in reservaatgebieden.

- **Inzet van een professionele kracht**
 Bij deze gebiedsaanpak is een professionele kracht nodig voor het organiseren van de bijeenkomsten, het afstemmen van maatregelen en het geven van advies aan beheerders, boeren en vrijwilligers. Financiering van deze werkzaamheden zou mogelijk moeten zijn binnen de PSAN-OS regeling. Dit kan worden aangevraagd door de ANV of door een door partijen gezamenlijk opgerichte organisatie, zoals bijvoorbeeld een weidevogelkring.
 Voor de administratieve verwerking van de contracten zal de inzet van de veldmedewerker (of mogelijk in het begin de kringconsulent) nodig zijn. Een gebiedscontract voor weidevogelbeheer op het niveau van een 'weidevogelkring' zou af te sluiten kunnen zijn met de ANV, de terreinbeheerder of op termijn met een nieuw op te richten samenwerkingsverband of stichting weidevogelkring.
- **Predatorenregulatie**
 Er is een spanning tussen de bescherming van predatoren en de bescherming van weidevogels. Juist in een weidevogelkring zou het onderwerp predatie besproken moeten worden, met inbreng van de verschillende partijen, om zo een gezamenlijke analyse te maken op basis van gegevens en vast te stellen wat elk van de partijen wil en zo nodig kan en moet doen om predatie waar nodig te reguleren.
- **Biotoopverbetering en ruimtelijke ordening**
 Het verbeteren van de biotoopomstandigheden, bijvoorbeeld het tijdelijk verhogen van het slootpeil in maart en april, draagt bij aan de kansen voor weidevogels. Hier is een rol weggelegd voor het Waterschap. Ook het belang van het openhouden van het landschap als een voorwaarde voor weidevogelbeheer is evident. Dit vraagt om een inspanning van gemeente en provincie om deze openheid veilig te stellen.
- **Maatregelen en pakketten**
 Het belang van goede 'pakketten' van geschikte beheersmaatregelen, met adequate vergoedingen, voor zowel boeren als terreinbeheerders, is evident. De flexibiliteit van Nederland Weidevogelrijk biedt de mogelijkheid om onderzoeksinzichten direct te vertalen naar de praktijk en te experimenteren met nieuwe maatregelen middels éénjarige contracten.

We concluderen dat organisatorisch gezien er goede mogelijkheden zijn om de gebiedsbenadering via weidevogelkringen op te schalen.

- In de pilotgebieden blijkt meer beheer te zijn afgesloten dan buiten de pilotgebieden.
- Animo voor weidevogels is zowel in als buiten de pilotgebieden hoog en de bedrijfsstructuur lijkt niet te verschillen.
- Predatie wordt zowel in als buiten de pilotgebieden als een probleem ervaren waar wat aan moet worden gedaan, maar dit leidt (nog) niet tot een verminderd animo voor weidevogelbeheer.
- Voorwaarde voor de opschaling is wel dat er een betaalde veldmedewerker is die het gebiedsproces kan trekken. Deze functie vereist de nodige vaardigheden.
- De vraag of het mogelijk is om op te schalen naar de 280.000 ha grutto- en kempaanland kunnen we op basis van de bestaande cijfers slechts benaderen. Daarvoor zijn aanvullende GIS-berekeningen nodig. Wel lijkt het mogelijk om het beheer aanzienlijk op te schalen. Dat blijkt als we de voorwaarden voor opschaling:
 - perspectiefvol gebied voor grutto;
 - mogelijkheid voor vergoeding beheer;
 - aanwezigheid van ANV en vrijwilligersorganisatie;
 globaal via kaartmateriaal beschouwen. Het blijkt dat er voldoende potentieel abiotisch/landschappelijk geschikte gebieden zijn (87.000 ha met een gruttodichtheid van > 5 paren/100 ha; 197.000 ha abiotisch/landschappelijk geschikte gebieden met 0-5 paren/100 ha). Ook de overlap tussen deze categorieën geeft vertrouwen dat de opschaling naar de 280.000 ha haalbaar is.
- **Procesmatig** lijkt de opschaling naar 280.000 ha grutto- en kempaanland mogelijk.

We adviseren:

- De (weidevogel)provincies voortvarend aan de slag te laten gaan met het ondersteunen en stimuleren van 'weidevogelkringen'.
- Om naar de mogelijkheden van opschaling een meer gedetailleerde studie te laten verrichten. Daarbij moeten ook recente data over de gruttostand worden meegenomen.

1 Inleiding

Een land met een rijk weidevogellandschap waarin we grutto's, Kieviten en andere weidevogels horen en zien en waar zij hun jongen veilig groot kunnen brengen. Dat is het Nederland dat het actieprogramma van het Weidevogelverbond voor ogen heeft. In 2010 moet de achteruitgang van het aantal weidevogels een halt zijn toegevoerd en in 2015 zijn er net zoveel weidevogels als in 2006.

In het actieprogramma van het Weidevogelverbond zijn verschillende activiteiten opgenomen om dit doel te bereiken. Eén daarvan is het ontwikkelen van een integrale gebiedsgerichte aanpak. Dat is in 2007 in 17 pilotgebieden uitgetest in het project 'Nederland Weidevogelrijk'. Hierbij werken verschillende partijen samen (boeren, terreinbeheerders, vrijwilligers, jagers en anderen) om gezamenlijk een gebiedsdekkend mozaïekbeheer te realiseren om weidevogels kansen voor voldoende broedsucces te geven. In deze pilotgebieden gaat het om een oppervlakte van in totaal 11.300 ha waarvan circa 1.000 ha reservaatgebied. In totaal nemen 313 agrariërs deel aan deze pilots. Bij positief resultaat is het de bedoeling deze aanpak op te schalen naar 250.000 ha 'gruttogebied' en 30.000 ha 'kempaanbeid'.

Het doel van deze procesevaluatie is zicht te krijgen op de toepasbaarheid van de gebiedsbenadering uit de pilots 'Nederland Weidevogelrijk' in 2007 en de inzichten te vertalen naar aanbevelingen voor een eventuele opschaling.

Onderzoeksvragen procesevaluatie Nederland Weidevogelrijk

- 1 Heeft het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de 17 pilotgebieden in 2007 goed gewerkt?
- 2 Is het organisatorisch mogelijk om de gebiedsbenadering op te schalen naar de volledige 280.000 ha die nodig is voor het behalen van de 2010 doelstelling?
- 3 Levert de gebiedsbenadering zoals deze in het kader van "Nederland Weidevogelrijk" wordt voorgesteld een effectieve bijdrage aan de 2010 doelstelling?

In deze evaluatie brengen we in beeld hoe deze gebiedsaanpak is 'opgepakt' in de pilotgebieden, wat betrokkenen als sterke en zwakke punten zien van deze aanpak en welke verbeterpunten en adviezen zij geven voor een eventuele opschaling. Deze informatie is gebaseerd op de analyse van logboeken zoals deze gebruikt zijn in de pilotgebieden. In drie pilotgebieden en drie 'niet-pilotgebieden' zijn ook interviews gehouden met bij het weidevogelbeheer betrokken partijen om een beeld te krijgen van wat er speelt bij een gebiedsaanpak. Daarnaast is er een enquête gehouden onder de deelnemende boeren in de pilotgebieden en een aantal boeren in de 'niet-pilot gebieden' om hun mening over het huidige en toekomstige weidevogelbeheer te peilen.

De resultaten van het mozaïekbeheer worden met hulp van een door Alterra ontwikkelde methode getoetst op hun ecologische effectiviteit voor grutto's. Hiervoor worden broedpaargegevens gekoppeld aan de locatie van de legsels gebruikt. In 16 van de 17 pilotgebieden zijn ook alarmtellingen uitgevoerd om een schatting te krijgen van het uitvliegsucces van met name grutto en tureluur. De rapportage hiervan staat in het NPN-rapport over de resultaten van Nederland Weidevogelrijk 2007.

In hoofdstuk 2 geven we een korte beschrijving van de gebiedsaanpak. In hoofdstuk 3 geven we aan hoe we de informatie voor deze evaluatie hebben verzameld.

Onderzoeksvraag 1 willen we beantwoorden in hoofdstuk 4, 5 en 6. In hoofdstuk 4 geven we een schets van het gebiedsproces zoals dat in de praktijk verlopen is in de 17 pilotgebieden: hoe verliepen de bijeenkomsten in het gebied, wie namen er actief deel, welke extra maatregelen zijn genomen?

In hoofdstuk 5 gaan we nader in op de motivatie van agrariërs voor weidevogelbeheer. We vergelijken de resultaten van de enquête onder agrariërs in de pilotgebieden en de niet-pilotgebieden. Wat zijn hun beweegredenen, welke kansen en belemmeringen zien ze? Zien we verschil tussen pilot- en niet-pilotgebieden?

In hoofdstuk 6 geven betrokkenen hun mening over de gebiedsaanpak: wat werkte goed, wat werkte minder? Wat was de rol van de verschillende partijen? Hoe kan de gebiedsaanpak nog beter tot z'n recht komen?

In hoofdstuk 7 proberen we antwoord te geven op onderzoeksvraag 2. Wat betekenen de resultaten van het project voor de opschaling naar de 280.000 ha, zoals verwoord in het Actieplan Weidevogellandschap? Hier worden voorwaarden en adviezen voor opschaling samengevat.

2 Gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk

De gebiedsaanpak van Nederland Weidevogelrijk gaat uit van meer flexibiliteit in beheersafspraken en meer samenwerking tussen boeren, terreinbeherende organisaties, vrijwilligers, jagers en anderen om zo op gebiedsniveau tot een goed mozaïekbeheer te komen, daarbij inspelend op het verloop van het weidevogelseizoen. Deze gebiedsaanpak is het resultaat van een leerproces van de afgelopen jaren in projecten zoals 'Nederland Gruttoland' en 'Afstemming Instrumenten Weidevogelbeheer' en 'Verbetering Mozaïekbeheer 2006'. De volgende ontwikkelingen zijn doorlopen:

- 'Basispakket': 6-jarig collectief SAN contract voor deelnemende agrariërs afgesloten via de Agrarische Natuurvereniging plus de aanwezige individuele SAN contracten.
- Mozaïekbeheer in 'Nederland Gruttoland' door een betere ruimtelijke afstemming van de individuele en collectieve 6-jarige SAN pakketten met een intensivering van het beheer door aanvullende 1-jarige contracten afgesloten voor het broedseizoen (maart).
- Intensivering/afstemming beheer, gericht op een gebiedsdekkende samenwerking tussen agrariërs (collectieve SAN pakketten via ANV) en terreinbeherende organisaties (SN pakketten) in een zelfde gebied en verdere optimalisering van het beheer door betere afspraken tussen boeren in gebieden zonder reservaat.

In 'Nederland Weidevogelrijk' is verdere afstemming tussen gebiedspartijen en flexibilisering van het beheer op de volgende wijze vorm gegeven:

- Startbijeenkomst in maart met de verschillende partijen, waar 1-jarige contracten worden afgesproken.
- Actualisatiebijeenkomst rond eind april als duidelijk is waar de nesten van de weidevogels zich bevinden en welk beheer gewenst is bovenop de lopende 6 jarige collectieve SAN pakketten en de reeds in maart afgesloten extra 1-jarige beheercontracten. Er is de mogelijkheid voor het afsluiten van extra 1-jarige contracten of het verschuiven van het éénjarige beheer van het ene perceel (waar niet of nauwelijks nesten zijn) naar een ander perceel met veel nesten.
- In mei/juni is er een mogelijkheid tot het afsluiten van nieuwe contracten zoals vluchtheuvels (bij aanwezigheid van jongen en/of nesten voorafgaande aan het maaien) en wijziging van het 1-jarige contract als blijkt dat een ander beheer gewenst is gezien de ontwikkeling van de jongen, bijvoorbeeld extra uitstel van de maaidatum. Dit wordt ook wel 'last minute booking' genoemd.

De in theorie beoogde procedure bij het afsluiten van de 1-jarige contract was als volgt:

Voorafgaand aan de startbijeenkomst:

- maken van een kaart van het gebied met territoria/nesten van het vorige seizoen door veldmedewerker/kringconsulent;
- op kaart inkleuren van de meerjarige beheerovereenkomsten en het reservaatbeheer door veldmedewerker/kringconsulent;
- bepalen van de lacunes door het bestaande beheer te vergelijken met de locaties van territoria/nesten door veldmedewerker/kringconsulent samen met medewerker provinciale organisaties Landschapsbeheer en/of medewerker van de terreinbeherende organisatie.

Tijdens de startbijeenkomst

- aan de hand van de kaart met alle gegevens overleg met betreffende boeren over aanvullende 1-jarige overeenkomsten door veldmedewerker/kringconsulent;
- afsluiten van de overeenkomsten met een boer door veldmedewerker/kringconsulent (soms ook naderhand aan de keukentafel, niet iedereen was er).

Na de startbijeenkomst:

- opsturen van de gebundelde contracten naar de projectleider;
- ondertekenen van de contracten door de voorzitter van NPN;
- retour sturen van de contracten door NPN aan de deelnemers.

De beoogde procedure is in de meeste gebieden wel doorlopen maar niet altijd in aanwezigheid van een medewerker van de provinciale organisatie Landschapsbeheer en/of van een medewerker van de terreinbeherende organisatie.

De activiteiten worden begeleid door een veldmedewerker. Indien nodig kan deze tussendoor ook de deelnemende bedrijven en beheerders ter plekke bezoeken en van advies dienen.

Kader 2.1 Samenvatting model van aanpak Nederland Weidevogelrijk

Periode	Activiteiten	Monitoring
Maart	<ul style="list-style-type: none">- Instructiebijeenkomst veldwerkers, kringconsulenten- Startbijeenkomst per pilotgebied met boeren/beheerders en vertegenwoordiging van vrijwilligers/WBE (met start inschrijving voor 1-jarige contracten)- Indien gewenst: bedrijfsbezoek voor inschrijving/afsluiting 1-jarige contracten- Verwerking van de 1-jarige contracten	<ul style="list-style-type: none">- Verslagen instructiebijeenkomsten- Logboek Gebied
April	<ul style="list-style-type: none">- Actualisatiebijeenkomst per pilotgebied met boeren/beheerders en vrijwilligers: stand van zaken en mogelijkheid tot inschrijving voor 1-jarige contracten en/of bijstelling beheerscontracten	<ul style="list-style-type: none">- Logboek Gebied- Registratie veldgegevens (stippenkaart)- Logboek Bedrijf
Mei/juni	<ul style="list-style-type: none">- Bijstelling contracten/ verschuiving van beheer/ aanvullend beheer ('last minute' booking)	<ul style="list-style-type: none">- Inzamelen van de registratieformulieren
Sept/Okt	<ul style="list-style-type: none">- Evaluatiebijeenkomsten	<ul style="list-style-type: none">- Verslagen evaluatiebijeenkomsten

Bij de startbijeenkomst van boeren en beheerders in de pilotgebieden, waar het veelal gaat om contracten, wordt een vertegenwoordiger van de vrijwilligers uitgenodigd. Daarnaast hebben in veel gebieden vrijwilligers een eigen avond in februari/maart als 'aftrap' voor het nieuwe weidevogelseizoen. Bij de actualisatiebijeenkomst in april worden vrijwilligers uitgenodigd aangezien zij veel informatie hebben over de ligging van de nesten.

Op basis van de resultaten van 2007 wordt per gebied toegewerkt naar de oprichting van een weidevogelkring en het opstellen van een weidevogelplan 2008 op gebiedsniveau. Hier worden ook andere gebiedspartijen bij betrokken zoals gemeente, waterschap en wildbeheereenheid.

Contracten

Het basispakket van zesjarige SAN-contracten bestaat uit diverse contracten (zie kader 2.2). Deze contracten worden meestal via de agrarische natuurvereniging afgesloten.

Kader 2.2 Basispakket zesjarige SAN contracten

Nestbescherming oude stijl	€	52, 72, 92 en 112/ha
Plas-dras 15/2 - 15/4	€	589/ha
Plas-dras 15/2 - 15/5	€	942/ha
Toeslag ruige mest	€	77/ha
Voorbeweiding tot 25/4 + 6 weken rust	€	170/ha
Maaien 1 juni	€	209/ha
Maaien 8 juni	€	311/ha
Maaien 15 juni	€	417/ha
Maaien 22 juni	€	472/ha
Vluchtheuvels	€	417/ha
Vergoeding per deelnemer	€	200

Daarnaast is er een experimenteel pakket 'Extensief weiden' met een vergoeding van €300/ha, wat (nog) niet valt onder de bestaande SAN regeling.

Dit pakket heeft tot doel de beweidingsdruk af te stemmen op gewenste grashoogte voor kuikens. De norm is maximaal 1,5 gve per ha tot 15 juni. Na overleg met de veldmedewerker is verhoging tot 2,5 GVE mogelijk. Indien nodig worden nestbeschermers geplaatst tijdens beweiding.

Aanvullende 1-jarige contracten hebben betrekking op bovenstaande beheersmaatregelen of op nieuwe activiteiten (zie kader 2.3). Deze aanvullende contracten worden gefinancierd vanuit het project Nederland Weidevogelrijk en niet vanuit de SAN regeling.

Kader 2.3 Aanvullende 1-jarige contracten in kader van Nederland Weidevogelrijk

Aanvullende pakketten	Vergoeding
Nestbescherming nieuwe stijl (100 m ² rondom nest vrijhouden)	€ 7,50 - € 22,50/ha voor zoeken/registreren € 25 - € 65 bescherming per nest
Maaitrappen eerste snede (minimaal 25% van het graslandareaal, in mei en juni, 2, 3 of 4 maaiblokken)	€ 31 - € 70 per ha
Weidevogelrand (minimaal 6, maximaal 12 meter breed, geen bemesting en niet maaien of beweiden voor 1 juni)	€ 417 per ha
Weidevogelstroken op bouwland (minimaal 6, maximaal 12 meter breed, niet berijden tussen 1 april en 1 juni, voor 1 april ingezaaid met polvormende grassen en/of inheemse planten).	€ 1.382 per ha

Organisatie Nederland Weidevogelrijk

Voor de gebiedsaanpak is gewerkt in 17 pilotgebieden. De belangrijkste criteria voor de keuze van de pilotgebieden waren:

- Zekerheid over de medewerking van boeren;
- Aanwezigheid van een vrijwilligersgroep;
- Spreiding ten aanzien van ervaring met mozaïekbeheer: vooral gebieden met ervaring maar ook enkele gebieden zonder ervaring, dit mede op suggestie van de kenniskring Weidevogellandschap. Gebieden met ervaring vooral te selecteren uit gebieden die al bezig waren met mozaïekbeheer in het kader van een project van LBN/NPN;
- Landelijke spreiding: deelname van meer provincies dan tot nu toe in eerdere projecten;
- Spreiding in dichtheden aan weidevogels: vooral gebieden met hoge dichtheden maar ook enkele met lagere dichtheden;
- Deels ook gemengde akkerbouw-graslandgebieden;
- Gebieden met en zonder reservaat, verdeeld over de drie terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen)
- Gebied met natuurlijke grenzen, i.v.m. alarmtellingen;

- Minimaal een gebied van 200 ha, maximaal 1.200 ha;
- Predatie onder de 40% (berekening op klassieke methode (% gepredeerde legsels)).

Op basis van deze criteria zijn de volgende 17 pilotgebieden geselecteerd (zie kader 4.2). De gekozen gebieden liggen goed verspreid over 9 provincies, met een minimale omvang van 180 ha en een maximale omvang van ca 1.600 ha. In alle gebieden is een ANV actief. Ook is er een spreiding qua weidevogeldichtheden en duur van het gebiedsproces. In 8 pilotgebieden is ook een reservaat aanwezig.

Kader 2.4 Kenmerken van de 17 pilotgebieden

Nr	Prov.	Naam	Agrarische natuurvereniging	Terreinbeheerder
1	ZH	Klaas Engelbrecht Polder	Vockestaert	
2	ZH	Polder Noordzij	Den Hâneker	
3	ZH	Groote Westeindse polder	Wijk en Wouden	Staatsbosbeheer
4	NH	Bovenkerkerpolder	De Amstel	
5	NH	Polder De Ronde Hoep	De Amstel	Landschap Noord-Holland
6	NH	Texel	De Lieuw	Natuurmonumenten + Staatsbosbeheer (deels weidevogeldoelstelling)
7	UT	Noord- en Maatpolder	Ark en Eemland	Natuurmonumenten
8	FL	Kop van de NOP	Kop van de NOP	
9	GLD	Putterpolder	Stichting BAO	Staatsbosbeheer
10	OV	Kamperland	Camperland	
11	NB	Drimmelen	Drimmelen	Staatsbosbeheer
12	FR	Idzegea	Sûdwesthoeke	Staatsbosbeheer
13	FR	Delfstrahuizen	Tusken Tsjûkemar en Tjonger	
14	FR	Fjurlannen	Fjûrlannen	
15	FR	Gerkesklooster	VANLA	
16	GR	Polder Juursemakluft	Eendracht	
17	GR	Winsumermeeden	Stad en Ommeland	

Voor de uitvoering van deze nieuwe gebiedsaanpak wordt gewerkt met veldmedewerkers en kringconsulenten die het weidevogelbeheer coördineren, ondersteunen en monitoren. De kringconsulent krijgt hierbij, op het gebied van weidevogelbeheer, ondersteuning van de provinciale organisatie Landschapsbeheer (m.u.v. Friesland). De rol van kringconsulent en veldmedewerker is samengevat in kader 2.5.

Kader 2.5 Rollen van kringconsulent en veldmedewerker

Rol Kringconsulent	Rol Veldmedewerker
- Procesbegeleider weidevogelkring	- Lokale oor en oog
- Opstellen van weidevogelplan	- Vraagbaak en stimulator voor deelnemers
- Inbreng kennis	- Adviseert gewenste mozaïekbeheer bij inschrijving
- Bewaking budget	- Beoordeelt tussentijdse aanpassingen contract
- Medeondertekenaar contract	- Werkt mee aan monitoring
- Verslaglegging	

De taak van de veldmedewerker bestaat uit het:

- beschrijven van de uitgangssituatie per gebied;
- geven van adviezen aan boeren over het weidevogelbeheer;
- registreren van gegeven adviezen over beheer en de reacties van boeren op gegeven adviezen;
- op papier en digitaal bijhouden van een logboek per agrariër en medewerker TBO en per gebied;
- maandelijks doorsturen van gegevens naar de kringconsulent en de medewerker provinciale organisatie Landschapsbeheer (PO).

De medewerker PO is verantwoordelijk voor het bewaken van de kwaliteit van de rapportage van het gebiedsproces door:

- het lezen van de rapportages van de veldmedewerker;
- overleg met de kringconsulent over registratie en ontwikkelingen.

De kringconsulent is eindverantwoordelijk voor de rapportage per gebied. Dit betekent:

- het lezen van de rapportages van de veldmedewerker;
- overleg met de medewerker PO over registratie en ontwikkelingen;
- doorsturen van de rapportages per kwartaal naar het projectteam.

Er zijn in totaal 7 kringconsulenten voor de 17 pilotgebieden. De kringconsulenten, die elk 2-4 pilots onder zich hebben, zijn allen werkzaam als weidevogelconsulent bij Natuurlijk Platteland West, BoerenNatuur, Natuurlijk Platteland Oost en ZLTO projecten.

Er zijn in totaal 18 veldmedewerkers. Eén veldmedewerker is verantwoordelijk voor twee pilots, en voor 2 pilotgebieden zijn elk 2 veldmedewerkers ingezet. Op Texel werken 3 veldmedewerkers in het project. In het merendeel van de gevallen zijn de veldmedewerkers een medewerker van een ANV of van een Vogelwacht, in een enkel geval gaat het om mensen met een eigen bureau. De veldmedewerkers waren allen al bekend met het weidevogelbeheer in het gebied en daar op enige wijze bij betrokken.

Monitoring

Gedurende de uitvoering van het project vond monitoring van het gebiedsproces plaats middels:

- Logboek op gebiedsniveau;
- Logboek op bedrijfsniveau;
- Verslagen van bijeenkomsten met vertegenwoordigers van betrokken partijen.

Het gaat hier om een specifieke monitoring voor dit project die niet een noodzakelijk onderdeel is van deze gebiedsaanpak en dus (deels) kan worden weggelaten bij opschaling van deze gebiedsaanpak naar andere gebieden.

3 Werkwijze evaluatie

In de procesevaluatie staan de volgende onderzoeksvragen centraal.

- 1 Heeft het proces om te komen tot mozaïekbeheer in de 17 pilotgebieden in 2007 goed gewerkt?

Aandachtspunten zijn hierbij:

- Relevantie van de criteria voor de selectie van de gebieden.
- Rol van de verschillende beheerders: agrarische natuurvereniging, vrijwilligersgroepen/vogelwacht, terreinbeheerders, anderen.
- Pluspunten, knelpunten en verbeterpunten.

- 2 Is het organisatorisch mogelijk om de gebiedsbenadering op te schalen naar de volledige 280.000 ha die nodig is voor het behalen van de 2010 doelstelling?

Aandachtspunten zijn hierbij voor de pilotgebieden:

- De 'duurzaamheid' van het concept Weidevogelkring in termen van meerwaarde van de samenwerking, enthousiasmeren van de deelnemers en mate van afhankelijkheid van externe input (begeleiding door 'gebiedregisseurs', procesgeld).
- Factoren en actoren die een invloed hebben op de deelnamebereidheid van de agrarische ondernemers. Te denken valt o.a. aan aard van de bedrijfsvoering (type bedrijf, al of geen opvolger), beleving van de predatie ('heeft het zin').
- Getroffen maatregelen en het gevoerde beheer.

Daarnaast is informatie nodig over niet-pilotgebieden om te kijken in welke mate de gebiedsaanpak daar al werkt c.q. kans van slagen zal hebben gezien de kenmerken van dat gebied.

- 3 Levert de gebiedsbenadering zoals deze in het kader van Nederland Weidevogelrijk wordt voorgesteld een effectieve bijdrage aan de 2010 doelstelling?

Aandachtspunt: een evaluatie van de ecologische effectiviteit is niet mogelijk, maar ter indicatie zijn alarmtellingen uitgevoerd voor 16 pilotgebieden. De rapportage hierover zal plaatsvinden in de eindrapportage over Nederland Weidevogelrijk 2007 (NPN, in voorbereiding).

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden is als volgt te werk gegaan:

1. Inventarisatie van bestaande gegevens
2. Bijwonen relevante bijeenkomsten
3. Analyse van logboeken
4. Interviews met relevante partijen voor het gebiedsproces in 3 pilotgebieden en 3 niet-pilotgebieden
5. Enquête 'Kenniss & Houding' onder agrariërs in de 17 pilotgebieden en in 3 niet-pilotgebieden

Hieronder volgt per stap een korte toelichting.

Inventarisatie bestaande gegevens

Voor de monitoring van het gebiedsproces houden de veldmedewerkers een 'Logboek Gebiedsgerichte Aanpak' bij met een werkblad op gebiedsniveau en op bedrijfsniveau. Via de projectleider 'Monitoring Nederland Weidevogelrijk' en de kringconsulenten zijn de 18 veldmedewerkers per telefoon en e-mail benaderd voor

het aanleveren van deze gegevens. Voor 16 van de 17 pilotgebieden is een logboek op gebiedsniveau aangeleverd. De mate van detail bij invullen van de logboeken verschilt per gebied en per veldmedewerker. Een enkele veldmedewerker heeft extra informatie in de vorm van folders of verslagen bijgevoegd.

Bijwonen relevante bijeenkomsten

Om een beeld te krijgen van de reacties in het veld heeft CLM een aantal bijeenkomsten bijgewoond als observator, zoals de overleggen van het projectteam, diverse voortgangsoverleggen met kringconsulenten en veldmedewerkers en de platformbijeenkomst met vertegenwoordigers van de agrarische natuurverenigingen.

Analyse logboeken

In het logboek op gebiedsniveau worden o.a. de bijeenkomsten genoteerd (startbijeenkomst, actualisatiebijeenkomst), de opkomst (aantal aanwezige boeren, vrijwilligers, jagers, terreinbeheerders en overheden) en hun inbreng. Dit laatste onderdeel is echter vrijwel nooit ingevuld. Ook wordt in het logboek een beeld geschetst van het gebied aan de hand van gebiedskenmerken, partijen in het gebied, totaal aantal boeren en aantal deelnemende boeren in het gebied. Telefonisch zijn enkele veldmedewerkers benaderd om de gegevens uit het logboek op gebiedsniveau te verhelderen.

De logboeken op bedrijfsniveau zijn soms ingevuld door de veldmedewerker, soms door de boeren zelf. Echter, maar van een klein aantal van de 313 deelnemende bedrijven zijn de bedrijfsgegevens bijgehouden. Deze informatie is onvoldoende om het weidevogelbeheer te koppelen aan specifieke bedrijfskenmerken (grootte en type bedrijf, leeftijd agrariër, etc.). In de enquête (zie hieronder) zijn de gegevens wel verkregen en kunnen wel relaties met bedrijfskenmerken worden gelegd.

De informatie uit de logboeken op bedrijfsniveau verschaft (beperkt) inzicht in maatregelen die zijn geadviseerd door de veldmedewerker en welke al dan niet zijn opgevolgd door de agrariër.

Interviews partijen in geselecteerde gebieden

Voor 3 pilotgebieden en 3 niet-pilotgebieden zijn telefonische interviews gehouden met vertegenwoordigers van relevante partijen. Voor de selectie van de niet-pilot gebieden is uitgegaan van de selectiecriteria voor de pilotgebieden (o.a. landelijke spreiding, gebied tussen 200 en 1.200 ha, gebieden met en zonder reservaat). Ook is meegenomen de kwaliteit van de samenwerking in het gebied (geen gebieden die al heel veel extra doen aan weidevogelbescherming, maar meer 'gemiddelde' gebieden) en een spreiding naar kringconsulent en veldmedewerker. De gebieden in Friesland die door bureau Altenburg & Wymenga zijn benaderd voor een vergelijkbaar onderzoek zijn buiten de selectie gehouden. De uiteindelijk geselecteerde gebieden, in samenspraak met het projectteam van Nederland Weidevogelrijk en opdrachtgever, staan vermeld in kader 3.1.

Doel van deze interviews is om de mening te peilen van betrokkenen over de gebiedsaanpak en de samenwerking in het gebied en om een advies vanuit 'het veld' mee te krijgen voor verbetering en opschaling. Voor deze telefonische interviews is een belprotocol opgesteld (bijlage 1).

Kader 3.1 Geselecteerde gebieden voor interviews

Pilotgebieden	Niet-pilotgebieden
Idzegea Friesland, reservaat Staatsbosbeheer	Agrarische natuurvereniging De Alde Delte Friesland, reservaat Staatsbosbeheer
Bovenkerkerpolder Noord-Holland, geen reservaat	Agrarische natuurvereniging West-Friesland Noord-Holland, geen reservaat
Noord- en Maatpolder Utrecht, reservaat Natuurmonumenten	Agrarische natuurvereniging Ade Zuid-Holland, reservaat Staatsbosbeheer

Enquête onder agrariërs

Om een beeld te vormen van de invloed van de gebiedsgerichte aanpak op de samenwerking tussen agrariërs en overige gebiedspartijen en de motivatie van agrariërs om met weidevogel- en mozaïekbeheer bezig te zijn, is in de pilotgebieden een sociaal-wetenschappelijk onderzoek via een enquête onder de deelnemende agrariërs uitgevoerd door Universiteit Leiden (bijlage 2). Om de effecten van de gebiedsgerichte aanpak te kunnen onderscheiden en de mogelijkheid voor opschaling van deze aanpak buiten de pilotgebieden te onderzoeken, is de enquête ook onder agrariërs in de niet-pilot gebieden afgenomen. De agrariërs in de niet-pilotgebieden zijn leden van een agrarische natuurvereniging. Dit betekent dat zowel in als buiten de pilotgebieden vergelijkbare boeren, die relatief gemotiveerd zijn, hebben meegedaan.

Type gegevens

Middels een uitgebreide enquête zijn data verzameld over deelname aan SAN weidevogelbeheer, weidevogelbeheer georganiseerd door de weidevogelkring in Nederland Weidevogelrijk, de mate van samenwerking met gebiedspartijen, diverse sociaal psychologische variabelen gerelateerd aan de motivatie voor weidevogelbeheer, demografische gegevens en bedrijfskenmerken. Door deze gegevens te koppelen, kan de relatie tussen achtergronden van en de inzet voor weidevogelbeheer bestudeerd worden.

Gedragsmodel

De enquête is gebaseerd op een gevalideerd en veelvuldig gebruikt wetenschappelijk model om gedrag te verklaren, de Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991). Dit model gaat er vanuit dat menselijk gedrag (in dit geval weidevogelbeheer) te verklaren is vanuit achterliggende sociaal-psychologische variabelen. Deze zgn. constructen kunnen worden gezien als producten van de (sociale) omgeving. In de huidige analyse is gekeken naar de volgende constructen of variabelen:

- 1 Attitude: de houding ten opzicht van weidevogelbeheer;
- 2 Zelfidentiteit: in hoeverre hoort weidevogelbeheer bij iemands persoonlijkheid;
- 3 Persoonlijke norm: in hoeverre voelt iemand de persoonlijke verplichting om weidevogelbeheer uit te voeren;
- 4 Subjectieve norm: in hoeverre ervaart iemand druk vanuit zijn sociale omgeving om weidevogelbeheer uit te voeren;
- 5 Groepsnorm: in hoeverre ervaart iemand dat leden van een groep waarvan hij/zij deel uitmaakt (in dit geval een agrarische natuurvereniging) het belangrijk vinden dat hij/zij weidevogelbeheer uitvoert;
- 6 Ervaren gedragscontrole: in hoeverre vind iemand dat hij in staat is weidevogelbeheer uit te voeren.

De daadwerkelijke deelname aan weidevogelbeheer wordt ook bekeken vanuit de bredere context van kansen en knelpunten op economisch, sociaal en cultureel gebied die de agrariër in de praktijk ervaart. Hiervoor zijn aanvullende vragen in de enquête opgenomen.

Statistische analyses

Voor vergelijkingen van bedrijfskenmerken tussen pilot en niet-pilot gebieden is gebruik gemaakt van t-toetsen in het geval van continue variabelen en van Mann-Whitney U-testen (non parametrisch equivalent van de t-toets) voor discrete variabelen. Voor het analyseren van correlaties tussen verschillende variabelen is gebruik gemaakt van Spearman rank correlaties.

Gedragsvoorspellende variabelen zijn gemeten met schalen bestaande uit verschillende items (verschillende vragen in de enquête). De interne consistentie van een schaal bestaande uit meerdere items is getoetst met behulp van Cronbach's alpha, waarbij ervan uit wordt gegaan dat een alpha van boven de 0.7 een voldoende betrouwbaarheid aangeeft.

Met behulp van multiple regressieanalyse is getoetst in hoeverre verschillende gedragsvoorspellende variabelen (zoals attitude en subjectieve norm) bijdragen aan het voorspellen van de afhankelijke variabele, in dit geval de intentie tot het uitvoeren van weidevogelbeheer. Wanneer toevoeging van een gedragsvoorspellende variabele

significants bijdraagt in het verklaren van de variantie van de intentie, wordt geconcludeerd dat deze predictor een significant effect heeft op de intentie tot het uitvoeren van weidevogelbeheer.

Respons en representativiteit van de steekproef

De analyse is gebaseerd op 145 terug ontvangen enquêtes. Hiervan is 74 % afkomstig uit pilotgebieden en 26% van buiten de pilotgebieden. De respons van de pilotgebieden is 33%, die van niet-pilotgebieden 21%, wat een voldoende respons is voor de analyse. De respons verschilde soms sterk tussen de verschillende gebieden. De respons vanuit de westelijke en noordelijke weidevogelgebieden, waartussen verschillen in bedrijfskenmerken verwacht kunnen worden, is echter vergelijkbaar. De verdeling van de respons over de verschillende pilotgebieden zal daarom naar verwachting weinig invloed hebben op de interpretatie van de resultaten van de enquête.

Bij de interpretatie van de resultaten moet er rekening mee worden gehouden dat de enquêtes zowel binnen als buiten de pilotgebieden alleen verstuurd zijn naar leden van agrarische natuurverenigingen en agrariërs die zich al met het weidevogelbeheer bezig houden. Daarnaast kan een zekere mate van zelfselectie bij het uitvoeren van enquêteonderzoek nooit geheel worden uitgesloten. Meer gemotiveerde agrariërs zijn mogelijk eerder geneigd mee te werken aan een enquête over weidevogelbeheer. Voor de pilotgebieden geldt dat 83% van de respondenten het afgelopen jaar een 1-jarig contract heeft afgesloten. Uit de data van NPN blijkt dat 75% van de deelnemende agrariërs 1-jarige contracten heeft afgesloten. Hieruit blijkt dat bij de respons uit de pilotgebieden het aantal deelnemers met 1-jarige contracten iets hoger is dan uit de data van NPN mocht worden verwacht.

4 Gebiedsproces

Aan de hand van de logboeken, interviews en verslagen van overleggen tussen de betrokken partijen wordt een beeld geschetst van de werkwijze in de pilotgebieden en de samenwerking tussen de verschillende gebiedspartijen.

4.1 Gebiedsaanpak in uitvoering

Bijeenkomsten

In alle 17 pilotgebieden heeft in maart een startbijeenkomst plaats gevonden. Daarna was er in zeven pilotgebieden nog een bijeenkomst nodig om de inschrijving van de contracten af te ronden. In een paar pilotgebieden is de veldmedewerker de bedrijven zelf langs geweest voor de afronding van de inschrijving.

In 14 gebieden heeft een actualisatiebijeenkomst plaatsgevonden in de periode eind april – mei. Uit de interviews blijkt dat ook tussentijds overleg van besturen (vrijwilligersorganisatie, agrarische natuurvereniging) en gebiedspartijen heeft plaats gevonden als aanvulling op de bijeenkomsten.

De diverse bijeenkomsten vonden plaats in het dorpshuis of op het bedrijf van een deelnemende agrariër. Tabel 4.1 geeft een overzicht van de deelname van de gebiedspartijen aan de startbijeenkomsten op basis van de logboekgegevens en aangevuld met informatie van betrokkenen. Vanuit het gebied Winsummermeeden zijn geen logboekgegevens beschikbaar.

Tabel 4.1 Overzicht van deelname van gebiedspartijen aan de startbijeenkomsten weidevogelbeheer in 16 pilotgebieden (op basis van logboekgegevens)

Pilotgebied	Prov	Aantal deelnemers project	Boeren		Vrijwilligers		Terreinbeheerder		Jagers
			Opkomst %	Uitgenodigd?	Opkomst	Uitgenodigd?	Opkomst	Opkomst	
Engelbrecht Polder	ZH	10	90%	alleen coord	?				1
Polder Noordzij	ZH	10	60%	alleen coord	2				0
Polder Westeinde ¹	ZH	8	nvt	nvt		nee			
Bovenkerkerpolder	NH	13	92%	?	0				1
Ronde Hoep	NH	16	25%	ja		ja, ANV		1	1
Texel	NH	40	70%	?		nee			?
Noordpolder en Maatpolder	UT	11	100%	alleen coord	3	ja		1	0
Kop van NOP	FL	13	123%	?					0
Putterpolder	GL	23	87%	ja	5	ja, afgemeld		0	1
Kamperland	OV	19	84%	?	3				?
Drimmelen	NB	15	100%	ja	6	?		0	?
Idzegea	FR	41	75%	ja	0	ja		1	2
Delfstrahuzen	FR	10	80%	?	2	nee			0
Fjurlannen	FR	21	90%	?	0				0
Gerkesklooster	FR	13	90%	?	?				0
Polder Juursemakluft	GR	6	100%	ja	?				1

¹ Boeren individueel bezocht

NB: In gearceerde gebieden is geen terreinbeherende organisatie aanwezig

In de meeste pilotgebieden was zo'n 75%-100% van de deelnemende boeren aanwezig bij de startbijeenkomsten. Dit is een zeer hoge opkomst. De som van het aantal deelnemers uit Tabel 4.1 komt niet overeen met de 313 deelnemers die daadwerkelijk mee doen aan het project. De logboekgegevens zijn niet dus niet compleet. De opkomst van de deelnemers bij de startbijeenkomst is soms meer dan 100%. Dit kan door bovenstaande veroorzaakt zijn of mogelijk waren er per deelnemend bedrijf meerdere personen aanwezig.

In de Kop van NOP is naast de startbijeenkomst met de deelnemers ook een startbijeenkomst gehouden met de agrarische natuurvereniging en leden en in Drimmelen is ook een kleine startbijeenkomst georganiseerd met de terreinbeheerder en een deelnemer. In Polder Westeinde heeft de veldmedewerker ervoor gekozen om geen gezamenlijke startbijeenkomst te houden, maar de boeren individueel langs te gaan.

In de helft van de pilotgebieden waren ook vrijwilligers of een vertegenwoordiger van de vrijwilligers, de coördinator, aanwezig. Vrijwilligers worden niet allemaal uitgenodigd voor deze bijeenkomst. Het accent in deze startbijeenkomst ligt bij de contracten voor de boeren en dat is voor vrijwilligers minder interessant. Veelal zijn vrijwilligers verenigd in een aparte organisatie en hebben zij (samen met boeren) hun eigen startbijeenkomst.

Bij de startbijeenkomsten in de pilotgebieden waren terreinbeherende organisaties en jagers/WBE veelal afwezig. Uit de logboeken blijkt niet of deze partijen al of niet uitgenodigd zijn. Enkele terreinbeheerders vermoeden dat uitnodigingen in de organisatie zijn blijven steken. Enkele jagers zijn aanwezig als deelnemend boer of vrijwilliger.

Eventuele inschrijvingsbijeenkomsten op een later moment worden door vrijwel alle boeren bezocht.

De actualisatiebijeenkomst is een nieuw type bijeenkomst voor de pilotgebieden, m.u.v. de gebieden Boverkerkerpolder en de Ronde Hoep, waar dit in 2006 voor het eerst is uitgetoetst. In de pilotgebieden werd deze actualisatiebijeenkomst door ruim 60% van de boeren bezocht. Ook vrijwilligers namen deel aan deze bijeenkomsten. Vrijwilligers werden meestal uitgenodigd voor deze actualisatiebijeenkomst omdat zij de ligging van de nesten kennen en tijdens die bijeenkomst hun ervaringen uit het veld kunnen inbrengen.

De inhoud en frequentie van de bijeenkomsten wordt door bijna alle geïnterviewde partijen als voldoende beschouwd. Een aantal vindt dat vrijwilligers en terreinbeheerders er meer bij betrokken moeten worden en meer gestimuleerd moeten worden om te komen.

Veel aanwezigen ervaren de bijeenkomsten ook als een gezellig moment, om onder het genot van koffie en gebak met elkaar bij te praten. Een barbecue als afsluiting van het weidevogelseizoen wordt ook gewaardeerd.

4.2 Perceptie van de gebiedsaanpak

Voor de meeste geïnterviewden, met name agrariërs en vrijwilligers, betekent de gebiedsgerichte aanpak van Nederland Weidevogelrijk geen grote verandering ten opzichte van voorgaande experimentele weidevogelprojecten, zoals Nederland Gruttoland. Nieuw is de actualisatiebijeenkomst. Een aantal agrarische natuurverenigingen heeft eigen middelen beschikbaar en financiert zo jaarlijks aanvullende maatregelen voor het weidevogelbeheer. Het verschuiven van de aandacht van nesten naar kuikens en alarmtellingen wordt door sommige betrokkenen als nieuw ervaren.

“Intensiever naar kuikens kijken, niet alleen nesten zoeken. Voor sommige vrijwilligers is dat te veel werk en haken ze af. Geef boeren advies gericht op het gedrag van grutto's. Deze aanpak is succesvol, je ziet zoveel meer pullen lopen, dat geeft een goed gevoel. Boeren vinden het ook prachtig.”

Voor een aantal agrariërs is de aanpak Nederland Weidevogelrijk een reden om contact te leggen of contacten aan te halen met terreinbeheerder, gemeente, provincie, waterschap of WBE. Zo wordt bijvoorbeeld aangegeven in het logboek van

polder Noordzij dat een terreinbeheerder een bosje beheert in het gebied (geen weidevogelgebied) en dat de ANV en de kringconsulent contact willen zoeken met deze terreinbeheerder om hem uit te nodigen voor de evaluatiebijeenkomst.

Van de geïnterviewde partijen zijn de vrijwilligers en jagers (die geen boer of vrijwilliger zijn) het meest onbekend met Nederland Weidevogelrijk. Zij hebben natuurlijk ook minder te maken met de nieuwe contractvorm. Verder ervaren zij de bijeenkomsten als vergelijkbaar aan voorgaande jaren. Ze hebben vaak al jaren contact met 'hun' boer.

De geïnterviewde veldmedewerkers en terreinbeheerders geven aan dat ze, als gevolg van de nieuwe aanpak, meer inspanningen hebben geleverd om het weidevogelbeheer op de juiste plek te krijgen en de juiste mensen daarvoor in te schakelen. De veldmedewerker werd vaker benaderd door boeren en vrijwilligers met beheervragen zoals wanneer het beste te maaien en waar de vluchtheuvels te laten staan.

Een enkele veldmedewerker geeft aan een andere inzet te verwachten van de vrijwilligers, maar aangezien het werk vrijwillig wordt gedaan is het moeilijk eisen te stellen. De vrijwilligers zouden meer kennis moeten hebben van het gedrag van weidevogels, consequent en frequent de percelen moeten bezoeken, regelmatig contact hebben met de boer en inspringen als de boer bijvoorbeeld wil gaan maaien om de nesten aan te geven. In een pilotgebied haakte een aantal vrijwilligers af, omdat van hen meer tijd werd gevraagd om ook op kuikens en het alarmgedrag van de ouderparen te letten.

4.3 Samenwerking tussen gebiedspartijen

Op gebiedsniveau gaat het om meer samenwerking tussen de direct betrokkenen, d.w.z. boeren, agrarische natuurvereniging, vrijwilligers en terreinbeheerders. Daarnaast is afstemming nodig met jagers/WBE en incidenteel met partijen zoals gemeente en waterschap. De veldmedewerker heeft een begeleidende en ondersteunende rol bij het vormgeven en stimuleren van deze samenwerking. De kringconsulent speelt een rol op afstand voor de administratieve verwerking van de contracten en het budgetbeheer.

Hieronder wordt een beeld geschetst van de samenwerking tussen boeren en respectievelijk vrijwilligers, terreinbeheerders en jagers/WBE. In de pilotgebieden zijn de betrokken boeren veelal lid van een ANV. De ANV heeft hier dan ook een coördinerende rol.

Boer – Vrijwilliger(s)

De samenwerking tussen vrijwilliger en boer vindt op verschillende wijze plaats. Soms is dit een '1-op-1 contact' en bestaat het contact al jaren. In andere gevallen komen er meerdere vrijwilligers tegelijkertijd op het bedrijf of bezoeken vrijwilligers om de beurt het bedrijf. Soms lopen ook 'nieuwelingen' mee met de 'oude rotten' om zo ervaring op te bouwen.

Het 'houden aan afspraken' en 'vertrouwen' zijn belangrijke voorwaarden voor het succes en plezier in de samenwerking tussen boer en vrijwilliger. De aanpak van Nederland Weidevogelrijk betekent niet direct een verandering voor de wijze van samenwerking tussen boeren en vrijwilligers. Wel hadden de vrijwilligers die aan de alarmtellingen hebben meegedaan dit jaar een extra taak. Een klein aantal boeren bedankt de vrijwilliger door de vergoeding voor het weidevogelbeheer te delen (bijv. 10% voor de vrijwilliger).

Vanuit hun kennis van het gebied en de contacten met zowel boeren als vrijwilligers hebben de veldmedewerkers een aardig beeld van de samenwerking tussen boeren en vrijwilligers. Naar het oordeel van de veldmedewerker loopt de samenwerking in

sommige gebieden gesmeerd, in andere gebieden moet er nog meer vertrouwen opgebouwd worden. Het enthousiasme van de vrijwilligers is volgens de veldmedewerkers sterk afhankelijk van een motiverende vrijwilligercoördinator en het behalen van goede weidevogelresultaten, zodat men de eigen inspanningen 'beloond' ziet. Dit vereist een goede en strategische terugkoppeling.

Terreinbeheerders - Boeren

De geïnterviewde terreinbeheerders, werkzaam in het veld, zijn redelijk tevreden over de samenwerking in het gebied. Ze realiseren zich dat het weidevogelbeheer in de reservaten en op het boerenland niet altijd op elkaar aansluit, maar kunnen dit op korte termijn, gezien de verschillende typen contracten, zelf niet wezenlijk veranderen. Ze hebben hart voor de weidevogels en proberen binnen hun mogelijkheden zo flexibel mogelijk in te spelen met de beheersmaatregelen op de ontwikkelingen gedurende het seizoen.

De geïnterviewde boeren zijn tevreden over de samenwerking met de terreinbeheerders. In één van de pilotgebieden was het contact makkelijk gelegd doordat de terreinbeheerder in het veld zelf ook boer is geweest. Men kende elkaar al van 'vroeger'. Een geïnterviewde boer ziet de samenwerking op die manier dat de eieren uitkomen op boerenland en de jongen opgroeien in het nabijgelegen reservaat. In een andere pilot heeft de terreinbeheerder een goede indruk gemaakt bij de boeren door op papier te zetten wat de pachtende boeren graag als beheer zouden willen in de reservaten en daar opvolging aan te geven. Daarnaast geeft deze terreinbeheerder ook plantencursussen aan agrariërs en heeft dus ook op andere wijze contact met de boeren.

Het lijkt er op dat met deze aanpak boeren en terreinbeheerder een stap dichterbij elkaar zijn gekomen. Overigens is men in een aantal pilotgebieden, in het kader van andere projecten, al met elkaar in gesprek geraakt en is er in sommige gebieden een gebiedscontract opgesteld.

Toch is de beperkte aanwezigheid en betrokkenheid van de terreinbeheerders/opzichters in het veld is wel een punt van aandacht. Dit komt mede doordat intern bij de terreinbeheerders niet altijd duidelijk is gecommuniceerd wat de bedoeling was (samenwerking) en dat de terreinbeheerders niet altijd zijn uitgenodigd door de kringconsulent/veldmedewerker (zie Tabel 4.1). Er is zeker in het begin een assertieve houding nodig bij kringconsulenten en ander gebiedspartijen om erin te slagen ook daadwerkelijk allemaal aan tafel te zitten. Daarnaast geven terreinbeheerders aan dat voor samenwerking met andere partijen in een weidevogelkring te weinig tijd beschikbaar is.

Jagers/ WBE

Weinig jagers houden zich expliciet bezig met het weidevogelbeheer. De jagers die het meest bekend zijn met het weidevogelbeheer zijn boeren en vrijwilligers die tevens jagen. De meeste jagers zijn actief in het najaar en worden gedurende het seizoen op afroep ingeschakeld, via de WBE, om predatoren te reguleren.

Agrarische natuurvereniging

De agrarische natuurvereniging organiseert de startbijeenkomsten van het pilotgebied voor het weidevogelbeheer. Een aantal verenigingen heeft extra geld beschikbaar voor beheersmaatregelen en is op deze manier meer betrokken. Wanneer een veldmedewerker tevens bestuurslid is (geweest), versterkt dat het contact. De meeste deelnemers zijn lid van de agrarische natuurvereniging en werken ook samen op andere gebieden dan weidevogelbeheer.

De geïnterviewde (oud)bestuursleden van de agrarische natuurverenigingen zijn wat negatiever gestemd over de samenwerking met de terreinbeheerder. Er is wel regelmatig goed contact, maar men merkt op dat er nog te weinig van de grond komt ('star, bureaucratisch, twee werelden'). Agrarische natuurverenigingen lijken meer eisen stellen aan de samenwerking met terreinbeheerders dan individuele boeren.

Veldmedewerker

Alle geïnterviewde gebiedspartijen waren bekend met de persoon en het werk van de veldmedewerker. De inzet van de veldmedewerker wordt hoog gewaardeerd. Veel gehoorde uitspraken zijn: 'Je kunt hem altijd bellen', 'Hij komt uit zichzelf vaak langs', 'Hij kent het gebied en de boeren'. In een paar pilotgebieden zijn twee of drie veldmedewerkers actief en hebben ze het werk verdeeld qua taak (bedrijfsbezoek, contact vrijwilligers, administratieve taken) of werkgebied.

Vanuit hun kant merken veldmedewerkers op dat er wel contact is tussen de terreinbeheerder en de veldmedewerker, maar dat het wel 'twee werelden' zijn. Veldmedewerkers zouden graag meer willen samenwerken en afstemmen met de terreinbeheerders. Wel groeit de samenwerking.

Kringconsulent

De Kringconsulent speelt een rol bij het tekenen van de contracten en de budgetbewaking. In het gebied zelf was de rol van de kringconsulent niet zo zichtbaar, deze werd niet spontaan genoemd door de geïnterviewde gebiedspartijen. De gebiedspartijen is overigens niet expliciet gevraagd naar de inbreng en functie van de kringconsulent.

Uit de logboeken en interviews kwam wel naar voren dat in een paar gevallen er in de loop van het seizoen geen budget meer beschikbaar was om last-minute contracten aan te passen. Blijkbaar is de taakverdeling qua budgetbeheer en de communicatie daarover nog niet helemaal helder.

4.4 Beheer- en inrichtingsmaatregelen voor mozaïekbeheer

Het doel van het gebiedsgerichte mozaïekbeheer is het behalen van betere weidevogelresultaten door betere samenwerking tussen gebiedspartijen en goede en flexibele beheersmaatregelen die aansluiten op het verloop van het weidevogelseizoen (wanneer zitten waar nesten en jongen).

In het kader van deze nieuwe aanpak is het mogelijk éénjarige contracten af te sluiten aan het begin en gedurende het weidevogelseizoen. De informatie uit de logboeken op gebieds- en bedrijfsniveau over de afgesloten contracten op gebiedsniveau en de maatregelen op bedrijfsniveau stemmen niet altijd overeen. Dit lijkt vooral een kwestie van het niet volledig invullen van de logboeken op bedrijfsniveau. Tussentijdse wijzigingen van het contract (last-minute) staan niet in het logboek op gebiedsniveau en zijn nauwelijks af te leiden uit logboeken op bedrijfsniveau. De wijzigingen zijn wel gedocumenteerd in de door de veldmedewerker en kringconsulent getekende wijzigingsformulieren die als bijlage toegevoegd worden aan de beheercontracten.

Het sluiten van éénjarige contracten en wijziging of bijstelling daarbij gedurende het seizoen wisselt sterk per pilotgebied. In het ene gebied doet bijna iedereen iets extra's in de vorm van éénjarige contracten, in andere gebieden ligt dat percentage rond de 40-50%.

Volgens de NPN gegevens heeft 78% van de deelnemende agrariërs aanvullende éénjarige contracten afgesloten (zie Tabel 4.2). Het is niet altijd duidelijk in welke mate er nog tussentijdse aanpassingen van de éénjarige contracten hebben plaatsgevonden.

Tabel 4.2 Overzicht deelnemers met aanvullend beheer

NR	Prov	Naam gebied	Aantal deelnemers	Aantal deelnemers, aanvullende 1-jarige contracten NWR	Percentage deelnemers met 1-jarige contracten
1	ZH	Engelbrecht Polder	8	7	90%
2	ZH	Polder Noordzij	8	6	75%
3	ZH	Polder Westeinde	9	7	78%
4	NH	Bovenkerkerpolder	13	8	62%
5	NH	Ronde Hoep	16	8	50%
6	NH	Texel	39	34	87%
7	UT	Noord- en Maatpolder	11	11	100%
8	FL	Kop van NOP	12	11	92%
9	GLD	Putterpolder	23	15	65%
10	OV	Camperland	19	18	95%
11	NB	Drimmelen	14	6	43%
12	FR	Idzegea	41	35	85%
13	FR	Delfstrahuizen	10	9	60%
14	FR	Fjurlannen	21	20	95%
15	FR	Gerkesklooster	13	10	46%
16	GR	Juursema Kluft	10	7	77%
17	GR	Winsumermeeden	11	8	73%
Totaal			278	217	78%

Bron: NPN, 2007.

Tabel 4.3 laat zien dat het aantal hectares aanvullend beheer via éénjarige contracten groot is: ruim 40% extra beheer is afgesloten vergeleken met het al vaststaande SAN-beheer. Bovendien sluit gemiddeld 21% van de deelnemers *last minute* contracten af. Dit nieuwe onderdeel in NWR lijkt dus succesvol.

Tabel 4.3 Belang van maatregelen Nederland Weidevogelrijk (NWR) t.o.v. SAN in de pilotgebieden

Gebiedspilot	Prov	Bedrijven			SN	Aanv. 1-jarige contr. NWR	Deel NWR van SAN	
		totaal	Bedrijven met <i>last minute</i> veranderingen (NWR)	SAN				
		aantal	aantal	%	ha	ha	ha	%
Engelbrecht Polder	ZH	8	2	25%	108	0	35	32%
Polder Noordzij	ZH	8	1	13%	146	0	61	41%
Polder Westeinde	ZH	9	2	22%	20	0	30	152%
Bovenkerkerpolder	NH	13	2	15%	407	0	40	10%
Ronde Hoep	NH	16	3	19%	612	178	33	5%
Texel	NH	39	6	15%	725	87	87	12%
Noord- en Maatpolder	UT	11	2	18%	202	226	37	18%
Kop van de NOP	FL	12	6	50%	401	0	111	28%
Putterpolder	GLD	23	8	35%	401	40	94	23%
Camperland	OV	19	5	26%	17	100	577	3.396%
Drimmelen	NB	14	1	7%	110	105	35	32%
Idzegea	FR	41	9	22%	342	0	1.078	315%
Delfstrahuizen	FR	10	1	10%	454	0	13	3%
Fjurlannen	FR	21	3	14%	915	0	138	15%
Gerkesklooster	FR	13	4	31%	483	0	29	6%
Juursemakluft*	GR	10	2	20%	44	68	?	-
Winsumermeeden	GR	11	1	9%	417	0	28	7%
Totaal		278	58	21%	5.805	805	2.425	

*NWR gegevens onbekend

Bron: NPN, 2007 en logboeken

Meer in detail geven de gegevens in Tabel 4.3 aan dat in de pilotgebieden Polder Westeinde en Camperland met relatief weinig hectares die onder de SAN regeling vallen de NWR maatregelen goed zijn aangeslagen. In Polder Westeinde gaat het om diverse maatregelen met het accent op uitgesteld maaien, in Camperland betreft het vooral om nestbescherming, voorweiden en vluchtheuvels. Een mogelijke reden voor dit succes kan zijn dat hier letterlijk meer ruimte is voor maatregelen. Dit zou kunnen betekenen dat in dit soort situaties de NWR aanpak kan helpen om boeren kennis te laten maken met maatregelen voor weidevogelbeheer.

Ook in Idzegea, een gebied waar weidevogelbescherming al langer plaatsvindt, hebben veel boeren gebruikt gemaakt van de NWR éénjarige contracten. Het gaat hier vooral om nestbescherming, uitgesteld maaien, extensief weiden, vluchtheuvels en toepassen van ruige mest.

Uit de logboeken komt naar voren uitgesteld maaien, maaitrappen, extensief weiden, voorbeweiden en het realiseren van vluchtheuvels veelgenomen maatregelen zijn. Dit blijkt ook uit de cijfers betreffende de afgesloten contracten (zie Tabel 4.4). De NWR gegevens zijn vergeleken met de hectares onder de SAN regeling. Voor het overzicht zijn ook de SN gegevens opgenomen. Opgemerkt moet worden dat in de NWR aanpak er geen mogelijkheden zijn om aanvullende maatregelen af te sluiten in SN gebieden. Dit laatste is een punt van aandacht, wat ook een rol lijkt te spelen in de matige betrokkenheid van terreinbeheerders.

Tabel 4.4 Genomen SAN, SN en aanvullende NWR maatregelen in pilotgebieden (ha)

Maatregelen	SAN	SN	Aanvullende NWR	Deel NWR van SAN
	ha	ha	ha	%
Nestbescherming	4.895	0	1.609	33%
Uitgesteld maaien	721	481	493	68%
Voorweiden	27	124	41	152%
Extensief weiden	11	70	83	751%
Vluchtheuvel	41	118	51	124%
Plas-dras	3	4	10	326%
Ruige mest	196	9	103	53%
Weidevogelrand	0,13	0	16	12.615%
Bouwlandstrook	10	0	20	190%
Maaitrap	0	0	748	-
Totaal	5.905	805	3.173	

Bron: NPN, 2007

Uit Tabel 4.4 komt naar voren dat relatief gezien maatregelen zoals voorweiden, extensief weiden, plas-dras, vluchtheuvels, weidevogelranden en maaitrappen veel extra zijn toegepast. In het kader van NWR hebben de aanvullende 1-jarige contracten betrekking op SAN maatregelen en zijn er ook nieuwe maatregelen toegevoegd, nl. de 'nestbescherming nieuwe stijl', 'experimenteel pakket extensief weiden', maaitrappen eerste snede, weidevogelrand en bouwlandstrook (zie ook kader 2.3). Deze nieuwe maatregelen blijken goed aan te slaan. Voor 'nestbescherming nieuwe stijl' is dit effect relatief gezien (+33%) minder groot, aangezien er al bijna 4.900 nestbescherming plaatsvond in het kader van de SAN regeling. Ook lijken 'zwaardere pakketten' als aanvullende maatregel succesvol" plas-dras, uitgesteld maaien en weidevogelrand. Dit komt overeen met gegevens uit de enquête (zie hoofdstuk 5).

De NWR aanpak leidt tot meer weidevogelbescherming, zowel in aantal hectares als qua diversiteit aan maatregelen. Met name in gebieden waar relatief weinig SAN plaatsvindt heeft een uitbreiding plaatsgevonden. Ook zijn de nieuwe maatregelen goed aangeslagen.

Een voordeel van de NWR aanpak is dat men eerst de éénjarige contracten kan uitproberen. In feite past dit beter bij de 'wetmatigheden' van het besluitvormingsproces waarin mensen graag eerst willen experimenteren op kleine schaal voordat ze een verandering invoeren. De vraag is of deze boeren zodanig geïnteresseerd zijn geraakt dat ze ook de daaropvolgende jaren mee willen doen. Dan is meer 'zekerheid' nodig in de vorm van langjarige afspraken, met een voldoende mate van flexibiliteit in de contracten om in te spelen op het verloop van het weidevogelseizoen.

5 Kennis, houding en gedrag van agrariërs ten aanzien van weidevogelbeheer

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquête gepresenteerd. Eerst wordt een beeld geschetst van het type bedrijven zowel binnen de pilotgebieden als de niet-pilotgebieden. Vervolgens wordt nader ingegaan op sociaal-psychologische variabelen, zoals houding en intentie die van invloed zijn op uitvoeren van het weidevogelbeheer op het bedrijf. Ook wordt weergegeven met wie de agrariërs samenwerken ten aanzien van het weidevogelbeheer en hoe zij die samenwerking beoordelen.

5.1 Karakterisering bedrijven

Bedrijfstype

De verdeling naar bedrijfstypen binnen de pilotgebieden staat aangegeven in Fig. 5.1. Voor pilot-gebieden wordt een onderscheid gemaakt tussen bedrijven waar 1-jarige contracten zijn afgesloten (“deelnemers”) en bedrijven waar dit niet het geval is (“niet-deelnemers”). Binnen de groep die niet heeft deelgenomen aan de 1-jarige contracten zijn vleesveehouderijen relatief beter vertegenwoordigd. Voor alle groepen bestaat het grootste deel uit melkveehouderij bedrijven. Gecombineerde bedrijven vormen een combinatie van verschillende soorten vee of een combinatie van veeteelt met akkerbouw. De groep ‘Overige bedrijven’ bestaat uit schapenhouderijen, bedrijven met paarden, opfokbedrijven en bloembollenbedrijven.

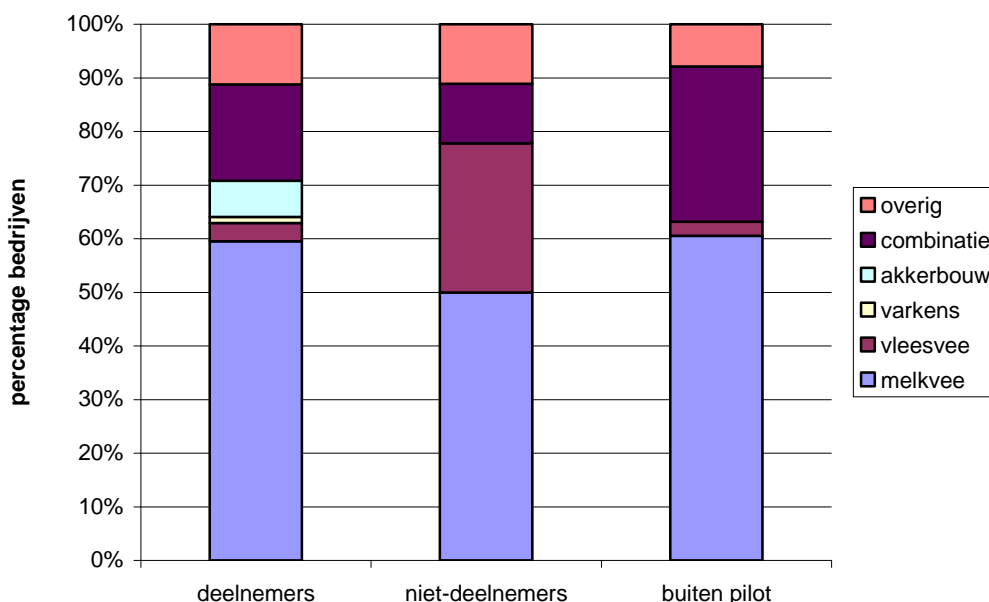

Fig. 5.1: Verdeling naar type bedrijf binnen de pilotgebieden - verdeeld naar bedrijven waar 1-jarige contracten zijn afgesloten (“deelnemers”) en bedrijven waar dit niet het geval is (“niet-deelnemers”) - en de niet-pilotgebieden.

Bedrijfsgrootte en intensiteit

Bedrijfsoppervlakte en grootte van het bedrijf worden vaak gezien als belangrijke sturende variabelen bij het al of niet deelnemen aan agrarisch natuurbeheer (Wilson & Hart, 2000; Voskuilen & de Koeijer, 2006). Uit Fig. 5.2 blijkt echter dat deze niet verschillen tussen de beide groepen agrariërs binnen de pilot gebieden en agrariërs buiten de pilot gebieden. Ook de intensiteit van de bedrijfsvoering (gemeten als aantal GVE/ha bedrijfsoppervlak) bleek niet te verschillen. Opvallend is dat alle groepen op een vergelijkbaar en hoog percentage van het bedrijfsoppervlak weidevogelbeheer uitvoeren.

Er is geen significante correlatie tussen bedrijfsgrootte, bedrijfsintensiteit en het percentage oppervlak onder weidevogelbeheer.

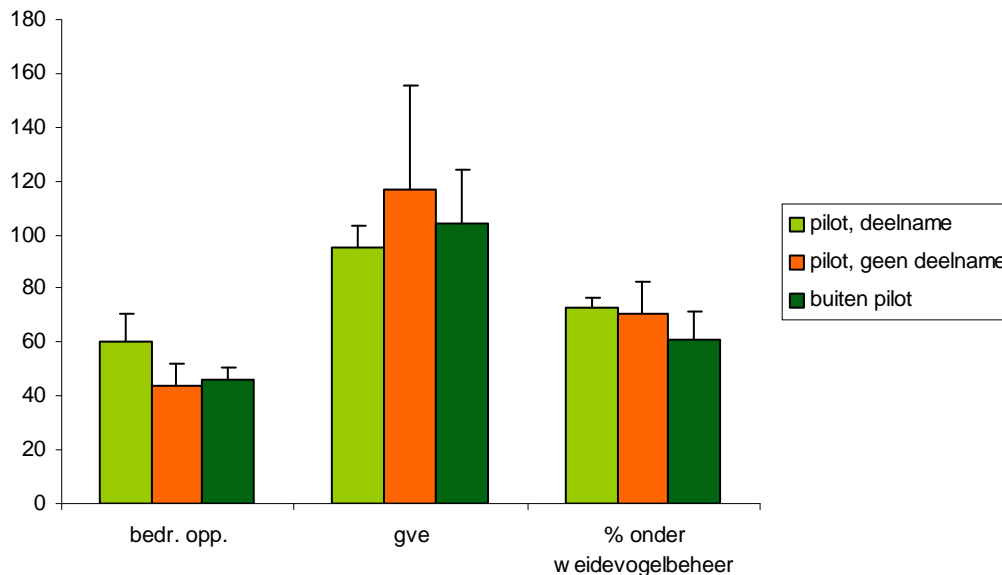

Fig. 5.2: Gemiddeld bedrijfsoppervlak, aantal GVE en %bedrijfsoppervlakte met weidevogelbeheer binnen pilotgebieden (naar deelnemers en niet-deelnemers aan 1-jarige contracten) en buiten pilotgebieden (verschillen niet significant).

Opvolgingssituatie

Ook de opvolgingssituatie wordt vaak genoemd als belangrijke factor die van invloed zou zijn op de deelname aan agrarisch natuurbeheer. Uit de enquête blijkt dat voor ongeveer de helft van de bedrijven de opvolgingssituatie nog niet bekend is, waardoor er over de rol van deze factor hier geen uitspraak gedaan kan worden.

5.2 Gedragsanalyse

Doel van het weidevogelbeheer op het bedrijf

De agrariërs is gevraagd in hoeverre verschillende doelen van het weidevogelbeheer op het bedrijf voor hen van belang zijn. Uit de enquête blijkt dat gemiddeld bijna alle doelen door de deelnemers aan de 1-jarige contracten als "tamelijk belangrijk" worden omschreven. Uitzonderingen zijn "Eieren mogen rapen" (tamelijk onbelangrijk) en "Het verbeteren van de weidevogelstand" (zeer belangrijk). Als de agrariërs echter wordt gevraagd uit deze doelen hun belangrijkste doel te kiezen, blijkt dat zowel binnen als buiten de pilotgebieden de meeste agrariërs het verbeteren van de weidevogelstand als hun belangrijkste doel zien (Fig. 5.3).

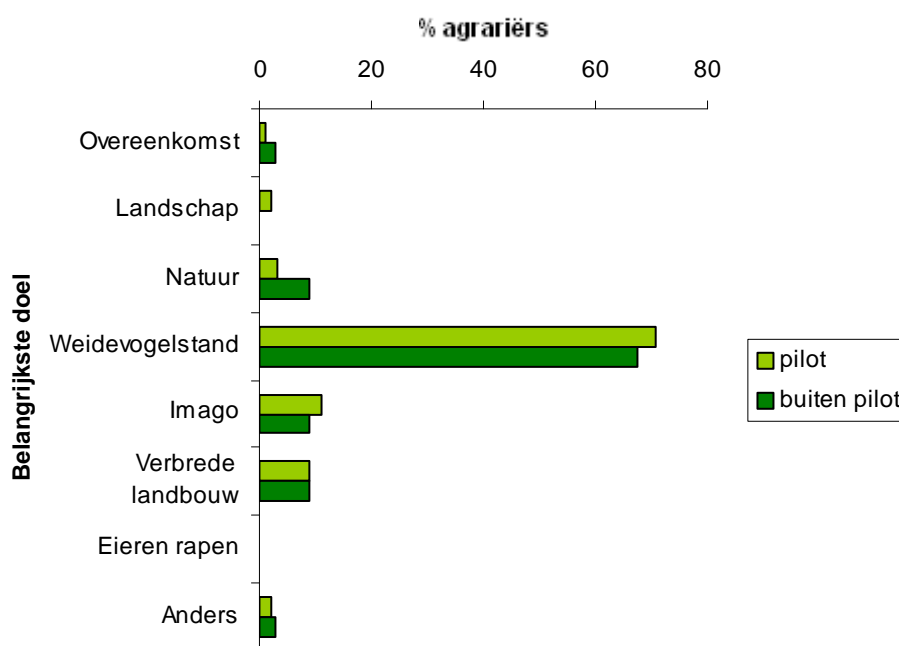

Fig. 5.3: Belangrijkste doel van het weidevogelbeheer op het bedrijf, binnen en buiten pilotgebieden.

In de analyse van het gedrag wordt geen onderscheid gemaakt binnen de pilotgebieden tussen agrariërs die wel (83%) of geen (17%) éénjarige contracten hebben afgesloten. Het aantal respondenten dat geen éénjarige contracten heeft afgesloten (17%) is te laag voor een betrouwbare analyse.

Sociaal-psychologische variabelen

De intentie om weidevogelbeheer uit te voeren verschilt niet significant tussen de pilotgebieden en de niet-pilot gebieden en is relatief hoog (Fig. 5.4). Zowel binnen als buiten de pilotgebieden dragen alle genoemde sociaal psychologische constructen of variabelen significant bij aan de intentie tot het uitvoeren van weidevogelbeheer. Scores voor deze constructen verschillen niet significant tussen pilotgebieden en niet-pilotgebieden (Fig. 5.4).

Samenvattend kan gesteld worden dat de agrariërs binnen en buiten pilotgebieden een positieve houding ten opzichte van weidevogelbeheer hebben, weidevogelbeheer zien als onderdeel van wie ze zijn en een sterke persoonlijke verplichting voelen om weidevogelbeheer uit te voeren. Ze worden door hun sociale omgeving (mensen die belangrijk voor hen zijn en mede ANV-leden) gestimuleerd om met weidevogelbeheer bezig te zijn. Ze hebben hierdoor een sterke intentie om weidevogelbeheer te blijven uitvoeren.

Er bestaat geen significante correlatie tussen de intentie tot het uitvoeren van weidevogelbeheer en het oppervlaktepercentage weidevogelbeheer. De bedrijfsoppervlakten waarop weidevogelbeheer wordt gevoerd zijn zowel binnen als buiten de pilotgebieden zeer hoog (zie Fig. 5.2). Er is dan ook binnen de bedrijven in termen van oppervlak weinig ruimte meer over voor uitbreiding van het weidevogelbeheer. Wel is intensivering van het beheer op de bestaande bedrijven mogelijk.

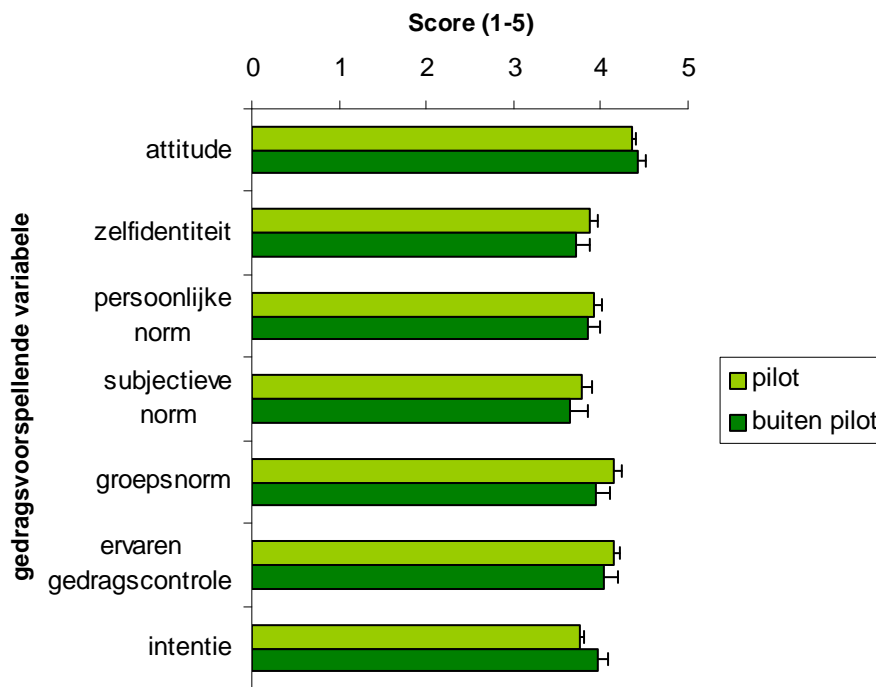

Fig. 5.4: Score voor de sociaal psychologische constructen uit het gedragsmodel en de intentie tot het uitvoeren van weidevogelbeheer op een 5-punts schaal, uitgesplitst naar pilotgebieden en niet-pilotgebieden.

Uit de enquête komt dan ook naar voren dat agrariërs binnen de pilotgebieden significant meer tijd besteden aan weidevogelbeheer op hun bedrijf (gemiddeld 59 uur per jaar) dan buiten de pilotgebieden (gemiddeld 34 uur per jaar) (Fig. 5.5a). Waaraan deze tijd wordt besteed is niet gevraagd, maar dit zal onder meer bestaan uit: zelf nesten zoeken, extra werkzaamheden als gevolg van het beheer, overleg over beheer met veldmedewerker en vrijwilliger e.d. Ook zijn er binnen de pilotgebieden gemiddeld significant meer verschillende beheerscontracten (inclusief 1-jarige contracten) per bedrijf afgesloten dan buiten de pilotgebieden: 4 verschillende beheersmaatregelen per bedrijf in de pilotgebieden tegenover 2 buiten de pilotgebieden (Fig. 5.5b). Hieruit kan geconcludeerd worden dat het gebiedsproces met een groter aanbod van pakketten, leidt tot een grotere inspanning van agrariërs voor het weidevogelbeheer, namelijk een verdubbeling van het aantal typen afgesloten contracten (diversificatie in contracten).

De gebiedsgerichte aanpak op zich leidt niet tot extra motivatie bij agrariërs om bezig te zijn met weidevogelbeheer. Agrariërs binnen en buiten de pilotgebieden hebben al een bijzonder hoge motivatie voor weidevogelbeheer. Het weidevogelbeheer is zowel binnen als buiten de pilotgebieden echt verankerd in het bedrijf en de persoonlijkheid en sociale omgeving van de agrariër. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat het overgrote deel van de agrariërs het verhogen van de weidevogelstand als belangrijkste doel van het weidevogelbeheer op het bedrijf kiest, boven financiële motieven of andere niet weidevogelgerelateerde doelen. Hoewel deze laatste bevinding misschien obligaant lijkt, is zij in tegenstelling met bevindingen uit andere studies naar de redenen voor deelname aan agrarisch natuurbeheer (Morris en Potter, 1995; Wilson en Hart, 2000; Van Dijk *et al.* in voorbereiding).

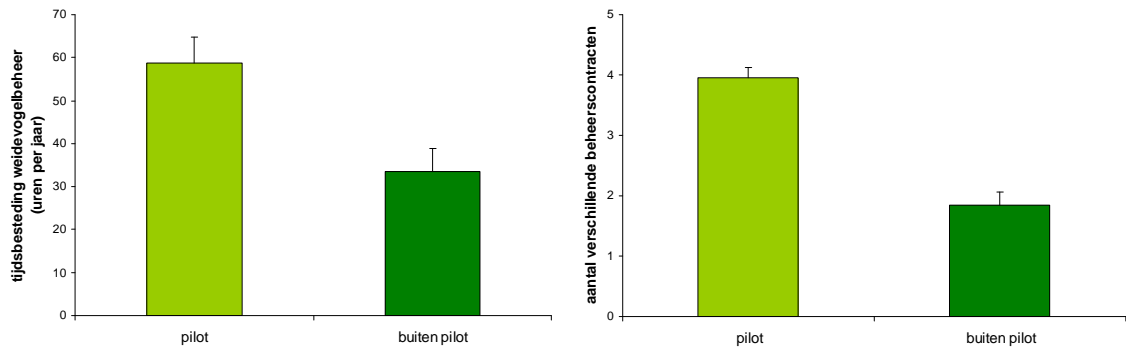

Fig. 5.5: Gemiddelde tijdsbesteding aan weidevogelbeheer (a) en aantal verschillende beheerscontracten per bedrijf (b) binnen en buiten pilotgebieden. De verschillen zijn in beide gevallen significant.

Invloed van overige bedrijfskenmerken op het weidevogelbeheer

Opvallend is dat er een significante positieve correlatie bestaat tussen de duur van het lidmaatschap van een ANV en het aantal verschillende contracten dat een agrariër heeft afgesloten: hoe langer een agrariër lid is van een agrarische natuurvereniging, hoe groter het aantal beheersmaatregelen voor weidevogels op het bedrijf. Dit geldt voor zowel de pilot- als niet-pilot gebieden. De aanwezigheid van een agrarische natuurvereniging kan dus een belangrijke factor zijn bij de selectie van gebieden voor verdere opschaling.

Van de overige bedrijfskenmerken was alleen de bedrijfsgrootte significant gecorreleerd met het aantal afgesloten contracten, maar niet met tijdsbesteding of oppervlakte onder beheer.

5.3 Predatie

De grote meerderheid van de respondenten (72% binnen pilot gebieden, 54 % buiten de pilot gebieden) vindt dat vermindering van predatie een voorwaarde is om hun weidevogeldoelen te kunnen halen. Predatorbestrijding wordt daarvoor noodzakelijk geacht (Fig. 5.6).

De meningen of hiervoor ook opgaande begroeiing voor moet worden verwijderd zijn wat sterker gedifferentieerd. Binnen pilotgebieden is 64% van de respondent in meer of mindere mate van mening dat opgaande begroeiing moet worden verwijderd, buiten de pilotgebieden is dat 43% (Fig. 5.6).

Hoewel predatie dus als een groot probleem wordt ervaren, blijkt dat er geen significante correlatie bestaat tussen de beleving van predatie en de voorspellende gedragsvariabelen, de intentie tot en de daadwerkelijke inspanning voor weidevogelbeheer op het bedrijf. Ondanks het probleem van predatie blijft men dus gemotiveerd en blijft men zich inzetten voor het weidevogelbeheer. Ook werd er geen significante correlatie gevonden tussen de beleving van predatie en de ervaren effectiviteit van beheersmaatregelen. De problemen met predatie hebben dus geen invloed op de door de agrariërs ervaren effectiviteit van het door hen uitgevoerde weidevogelbeheer. Dit geldt zowel binnen als buiten de pilotgebieden.

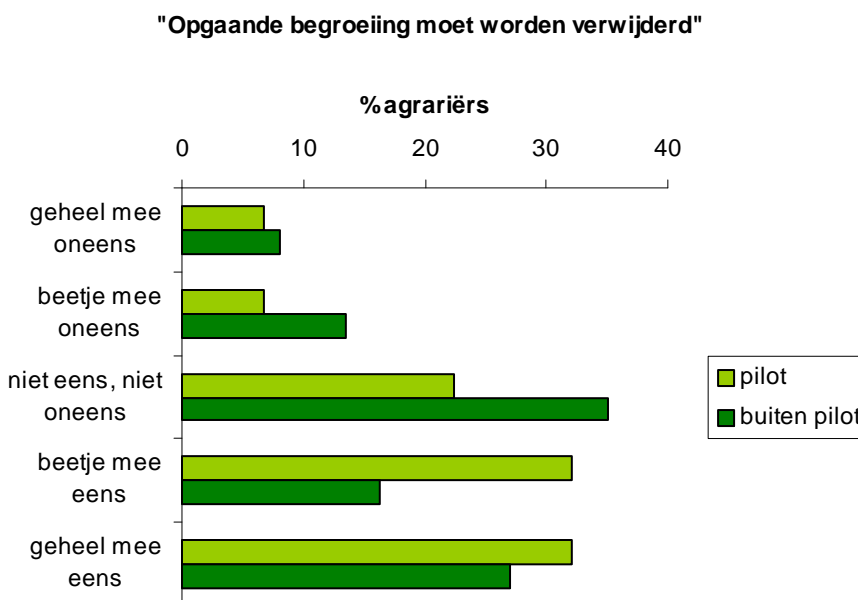
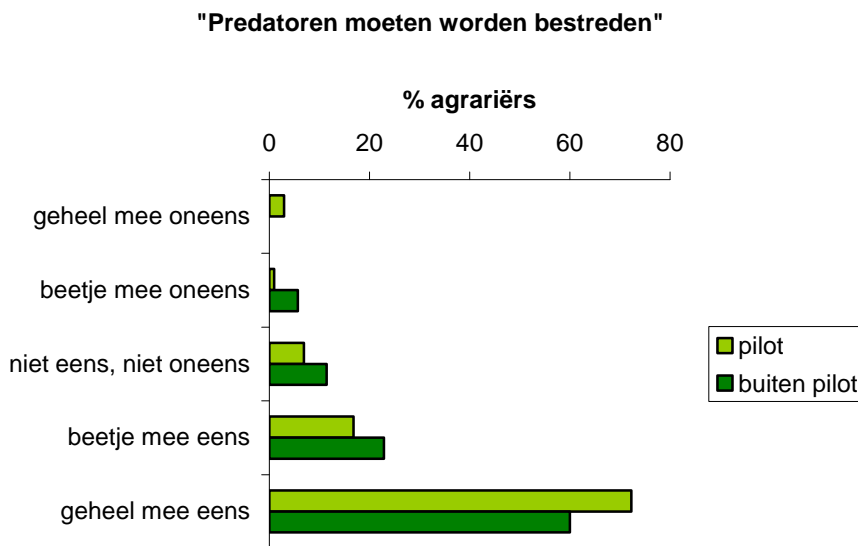

Fig. 5.6: Gevoelde noodzaak voor predatorbestrijding en het verwijderen van opgaande begroeiing onder agrariërs binnen en buiten de pilotgebieden.

5.4 Kennis en ervaren effectiviteit

Respondenten binnen en buiten de pilotgebieden vinden gemiddeld dat ze voldoende kennis in huis hebben om het weidevogelbeheer goed te kunnen uitvoeren en reageren neutraal (niet eens en niet oneens) op de vraag of ze behoefte hebben aan meer informatie over specifieke beheermaatregelen. De respondenten vinden gemiddeld dat ze goed kunnen inschatten welk effect weidevogelbeheer heeft op de weidevogelstand en denken dat het weidevogelbeheer op hun bedrijf een behoorlijk positief effect op de weidevogelstand heeft.

De respondenten is ook gevraagd een inschatting te geven welk percentage van hun bedrijfsoppervlak met betaald weidevogelbeheer op de juiste plek ligt t.o.v. wegen, bebouwing, opgaande begroeiing, vogeldichtheid, etc.. Binnen de pilotgebieden schatten de agrariërs in dat gemiddeld 81 % van het oppervlak met betaald

weidevogelbeheer op de juiste plaats is. Dat is significant hoger dan het percentage dat buiten de pilotgebieden wordt ingeschat: dit ligt gemiddeld op 70 % van het oppervlak. De gebiedsgerichte aanpak met de mogelijkheid het beheer gedurende het seizoen nog te kunnen bijstellen/aanvullen, leidt er dus toe dat de deelnemende agrariërs ervaren dat de beschikbare middelen effectiever worden ingezet.

5.5 Samenwerking

Mate en kwaliteit van samenwerking

Binnen de pilotgebieden werken veel meer agrariërs samen met andere gebiedspartijen dan buiten de pilotgebieden (zie Fig. 5.7). Het is aannemelijk dat de gebiedsaanpak hierbij een positieve invloed heeft gehad in de pilotgebieden. De samenwerking met terreinbeherende organisaties is alleen berekend voor gebieden waar daadwerkelijk een terreinbeherende organisatie actief is, waardoor de grootte van de steekproef kleiner is dan voor de andere samenwerkingsverbanden. De gemiddelde duur van de samenwerkingsverbanden verschilt niet tussen pilot en niet-pilotgebieden.

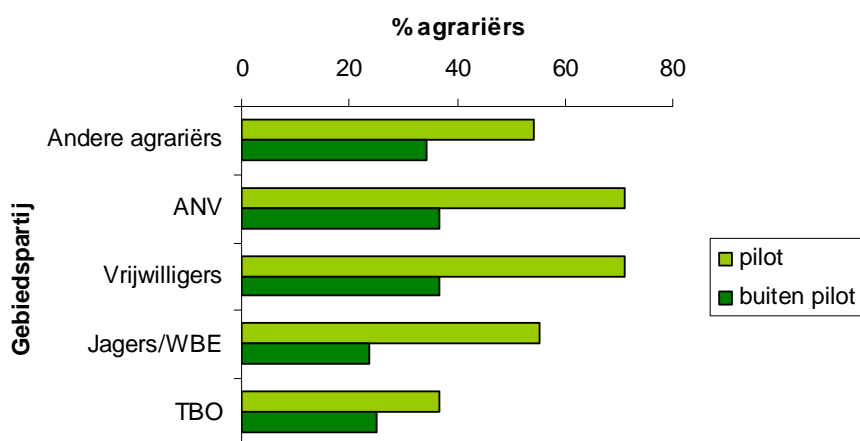

Fig. 5.7: Percentage agrariërs dat samenwerkt met de verschillende gebiedspartijen, binnen en buiten de pilotgebieden (De mate van samenwerking met TBO's is alleen berekend voor gebieden waar ook daadwerkelijk een TBO actief is).

De respondenten is ook gevraagd hun samenwerking met de verschillende gebiedspartijen te waarderen met een rapportcijfer. Gemiddeld wordt de samenwerking met de verschillende gebiedspartijen beoordeeld met een cijfer hoger dan 7, behalve de terreinbeherende organisaties, die een gemiddeld cijfer van 6 (buiten pilotgebieden) tot 6,5 (binnen pilot) krijgen (Fig. 5.8). De reden van de lagere beoordeling van samenwerking met terreinbeheerders is niet gevraagd. De waardering van de samenwerking met de verschillende gebiedspartijen verschilt niet tussen pilot- en niet-pilotgebieden.

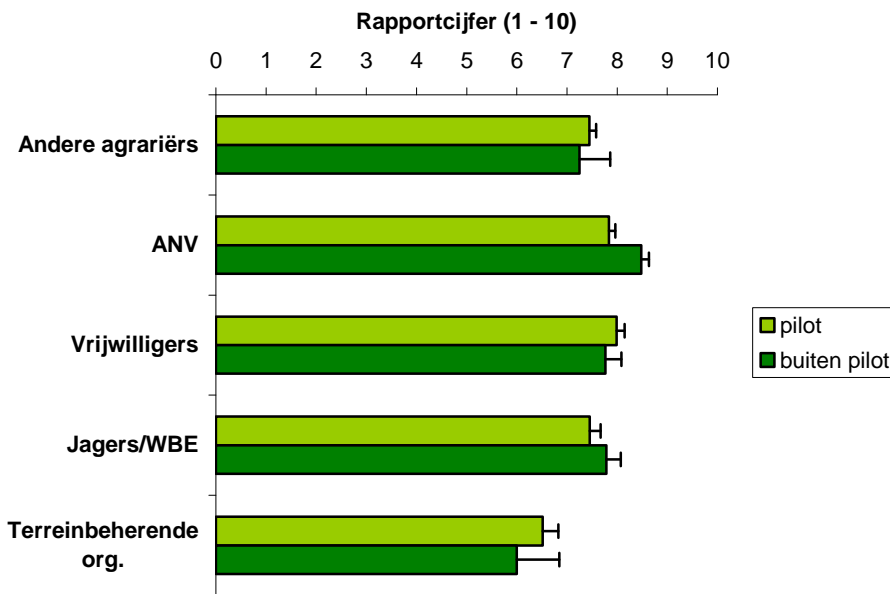

Fig. 5.8: Beoordeling van de samenwerking met de verschillende gebiedspartijen met een rapportcijfer van 1 tot 10, binnen en buiten de pilotgebieden.

Noodzaak en wens tot samenwerking

Zowel binnen als buiten de pilotgebieden wordt samenwerking als noodzakelijk gezien voor het halen van weidevogelstellingen (Fig. 5.9). Vooral de samenwerking met vrijwilligers wordt als zeer belangrijk gezien. Samenwerking met terreinbeherende organisaties wordt echter veel minder noodzakelijk geacht dan samenwerking met andere partijen. In de enquête is niet expliciet gevraagd naar de wens tot samenwerking met jagers.

De wens tot samenwerking met terreinbeherende organisaties is significant hoger in de pilotgebieden dan daarbuiten. Als echter alleen wordt gekeken naar gebieden waar daadwerkelijk een terreinbeherende organisatie actief is, is er ook voor de wens tot samenwerking geen verschil binnen en buiten de pilotgebieden.

De noodzaak van en wens tot samenwerking met de overige gebiedspartijen zijn niet afhankelijk van de duur van de lopende samenwerking met de betreffende partij, behalve voor de noodzaak tot samenwerking met vrijwilligers. Hoe langer de samenwerking met vrijwilligers al duurt, hoe groter de noodzaak tot samenwerking met vrijwilligers wordt geacht. Voor agrariërs binnen en buiten de pilotgebieden die al samenwerken met bepaalde gebiedspartijen geldt ook dat de noodzaak van en wens tot samenwerking met die partijen onafhankelijk is van de beoordeling van de kwaliteit die ze geven aan deze samenwerking.

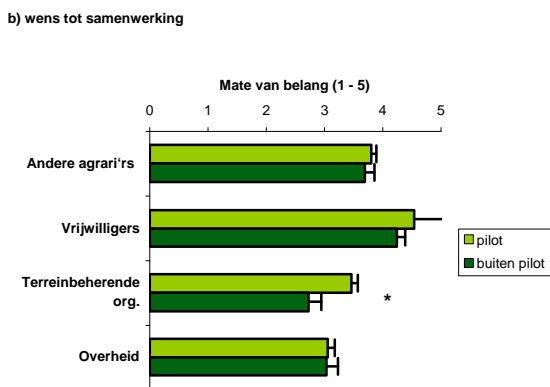
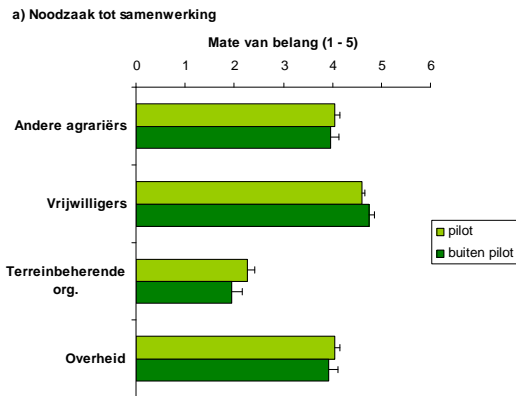

Fig. 5.9: Noodzaak (a) en wens (b) tot samenwerking met gebiedspartijen en overheid, beoordeeld op een 5-punts schaal binnen en buiten pilotgebieden. * significant verschil ($p < 0.01$).

Redenen voor samenwerking

In Fig. 5.10 staan de redenen voor samenwerking van de agrariërs met de verschillende gebiedspartijen aangegeven zoals kennis, financiering, arbeid en een gezamenlijk doel. Het werken aan een gezamenlijk doel is voor agrariërs één van de meest genoemde redenen voor samenwerking met andere partijen. Opvallend daarbij is dat voor het samenwerken met andere agrariërs en terreinbeherende organisaties het werken aan een gezamenlijk doel binnen de pilotgebieden veel vaker als reden voor samenwerking wordt genoemd dan buiten de pilotgebieden. Ook kennis is een grote gemene deler als het gaat om samenwerking. In de samenwerking met de agrarische natuurvereniging wordt naast 'een gezamenlijk doel', 'kennis' en 'arbeid' ook 'financiering' als een belangrijke reden genoemd. De factor 'arbeid' komt het sterkst naar voren in de samenwerking met vrijwilligers.

Invloed van de gebiedsgerichte aanpak op de samenwerking

De invloed van de gebiedsgerichte aanpak komt vooral tot uiting in de hoge mate van samenwerking tussen agrariërs en de overige gebiedspartijen in de pilotgebieden. Opvallend is dat deze hoge mate van samenwerking onafhankelijk is van de duur van de samenwerkingsverbanden en de beoordeling van de kwaliteit ervan.

De samenwerking met de terreinbeherende organisaties lijkt ook in de pilotgebieden niet goed van de grond te komen. De mate van samenwerking met deze partijen is weliswaar hoger binnen de pilotgebieden dan daarbuiten, maar blijft nog wel achter bij de samenwerking met andere partijen. Een mogelijke oorzaak kan zijn dat agrariërs samenwerking met de terreinbeherende organisaties niet als noodzakelijk zien voor het halen van hun weidevogeldoelen, want hoewel de wens om met terreinbeherende organisaties samen te werken groter is in de pilotgebieden, wordt de noodzaak van deze samenwerking laag beoordeeld.

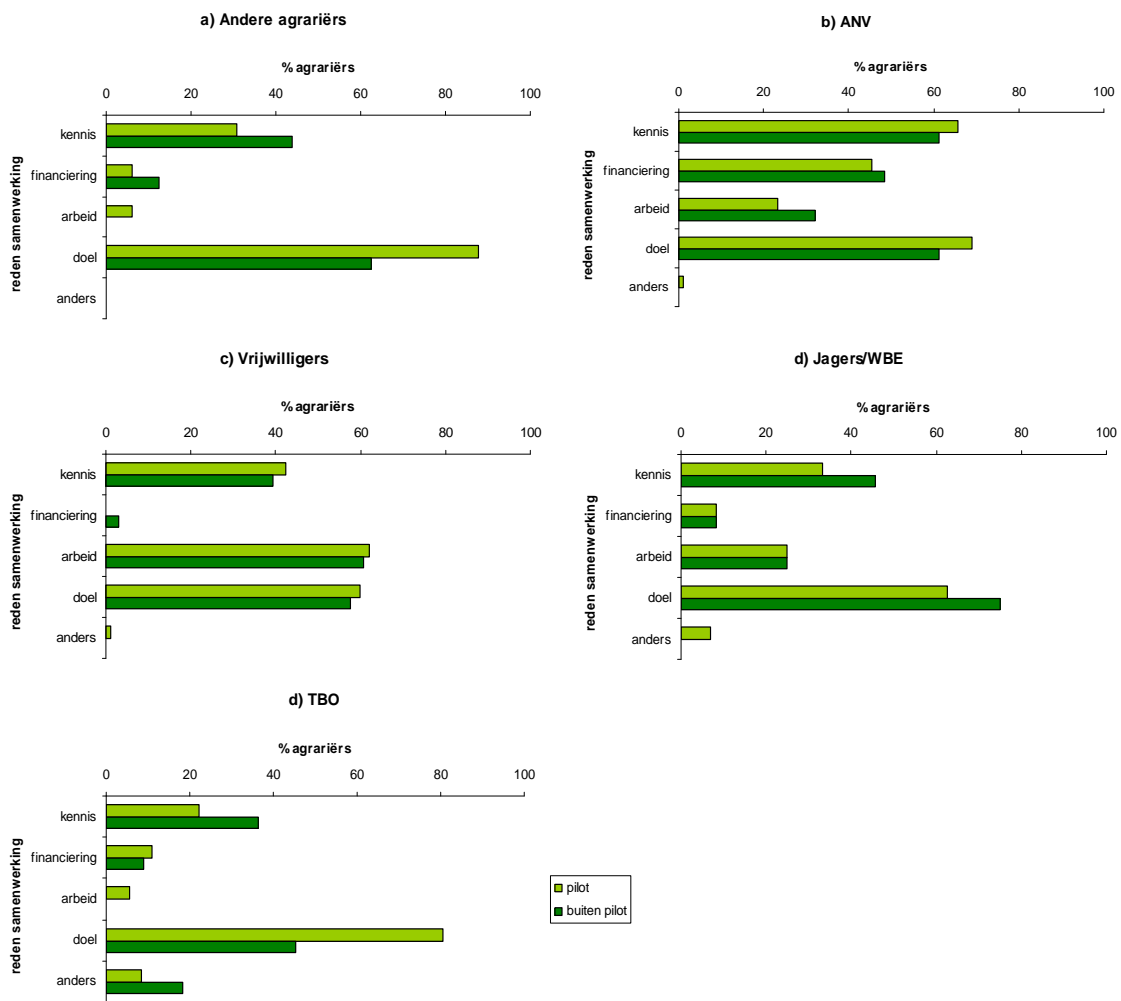

Fig. 5.10: Redenen die agrariërs aangeven om samen te werken met verschillende gebiedspartijen.

6 Waardering gebiedsaanpak

Uit de enquêtes komt naar voren dat de NWR aanpak op zich niet van invloed is op de motivatie van agrariërs om deel te nemen aan weidevogelbeheer. Wel is er een positieve relatie tussen de gebiedsgerichte aanpak en tijd die men besteedt aan weidevogelbeheer en het aantal verschillende beheerscontracten dat men afgesloten heeft. Ook heeft de gebiedsaanpak een positief effect op de mate van samenwerking tussen agrariërs en andere gebiedspartijen.

In telefonische interviews hebben verschillende geïnterviewde gebiedspartijen zich uitgesproken over de sterke en zwakke punten van de gebiedsaanpak van Nederland Weidevogelrijk en de verbeterpunten. Ook de geïnterviewden in de niet-pilotgebieden hebben aangegeven wat huns inziens, op basis van een korte uitleg van de aanpak Nederland Weidevogelrijk, sterke en zwakke punten zijn van deze aanpak. Hieronder volgt een overzicht.

6.1 Betrokken partijen in pilotgebieden

Kader 6.1 Sterke en zwakke kanten van de aanpak volgens geïnterviewde agrariërs en ANVs in pilotgebieden

Sterke punten	Zwakke punten
<ul style="list-style-type: none">- Flexibiliteit (1-jarige contracten).- Geen vaste contracten voor 6 jaar: elk jaar vastleggen is goed, dan ook geen probleem met verhuur van land.- Kwaliteit van de veldmedewerker.- Eigen pot met geld achter de hand.- Schaal waarop de aanpak zich afspeelt.- Goed voor de weidevogels, niet al het gras gaat er in één keer af en de jongen kunnen goed weggomen.- Meer succes met nesten.- Meer betrokkenheid/inzet van de verschillende partijen: boeren willen meewerken, overleggen goed; vrijwilligers hebben er meer plezier in.- Meer samenspraak met boeren en terreinbeherende organisatie, bij TBO's al veel beheer veranderd ten gunste van weidevogels.- Korte lijnen: aanwezigheid veldmedewerker, bijeenkomsten, makkelijk bellen.	<ul style="list-style-type: none">- Er is wel flexibiliteit qua maatregelen, nog onvoldoende flexibiliteit qua vastleggen locatie.- Kost veel tijd, waar weinig vergoeding tegenover staat voor de boer.- Administratieve rompslomp om contracten te wijzigen en geen geld meer beschikbaar voor tussentijdse wijzigingen .- Van SAN in algemeen: Soms 6 jaar lang vergoeding uitgekeerd aan buurman die geen weidevogels heeft: dat geld moet beter besteed worden.

Een voorzitter van een Agrarische Natuurvereniging: "We hebben een goede veldmedewerker: hij heeft verstand van zaken, kent het gebied en de boeren en geniet het vertrouwen van de boeren."

Hieronder wordt voor de verschillende partijen een korte toelichting gegeven op hoe ze de sterke en eventueel zwakke punten van de gebiedsaanpak ervaren.

Boeren

Agrariërs geven aan dat ze korte lijnen hebben met de veldmedewerker. Ze spreken elkaar op de bijeenkomsten, de veldmedewerker komt langs op het bedrijf en is altijd telefonisch bereikbaar. Eénjarige contracten stimuleren ook om iets extra's te doen voor het weidevogelbeheer. Een voordeel voor agrariërs is ook dat percelen makkelijker te verhuren zijn als er geen langjarige verplichting op zit. Als risico wordt genoemd dat sommigen proberen meer subsidie te ontvangen (dubbele pakketten). Overigens is dit geen reëel risico omdat in de NWR aanpak dit is onderkend en de verschillende maatregelen met elkaar worden verrekend.

ANV

Vertegenwoordigers van ANVs geven aan dat de éénjarige contracten voor meer flexibiliteit zorgen. De keerzijde van de medaille is de extra administratieve rompslomp voor de last-minute contracten. Positief is dat er naast het vinden van nesten ook aandacht is voor het opgroeien van de kuikens, het alert zijn op waar de jongen zich bevinden en wat dit betekent voor het beheer, bijvoorbeeld het maken van vluchtheuvels.

Vrijwilligers

Geïnterviewde (vertegenwoordigers van) vrijwilligers geven aan dat mozaïekbeheer heel belangrijk is in de periode dat de jongen opgroeien. Een sterk punt is ook dat boeren willen meewerken, goed overleggen en dat de vrijwilligers er plezier in hebben. Een coördinator van vrijwilligers:

“Boeren vinden vogels prachtig, ze vinden het samenwerken met de vrijwilligers leuk. Een aantal doet niet zo actief mee, als de veldmedewerker niets zou zeggen zouden ze gewoon maaien, zo van ‘daar heb ik geen tijd voor om over na te denken’. Dan doet de vrijwilliger dat voor hen.”

Een vroeg maaien pakket zou belangrijk zijn, net als flexibiliteit qua locatie. Eén van de geïnterviewde vrijwilligers heeft een duidelijke mening over laat maaien:

“Maaien na 16 juni is waardeloos. Het gras is veel te lang voor vogels en voor de boer en niet te gebruiken voor de koeien.”

Terreinbeherende organisaties

De terreinbeherende organisaties geven aan achter de filosofie van de gebiedsgerichte aanpak te staan. Intern was de aanpak nog onvoldoende bekend zodat een aantal beheerders onvoldoende op de hoogte was van het project. De interne communicatie hierover zou moeten verbeteren en ook zou er meer contact moeten komen tussen beheerders en kringconsulent/veldmedewerker.

In een aantal gebieden is de wisselwerking tussen agrariërs en terreinbeheerders goed te noemen (Friesland, Ronde Hoep), in een paar gevallen is het nog niet echt van de grond gekomen (Eemland, Drimmelen). De focus lijkt nog sterk op het maken van individuele afspraken over extra beheermaatregelen (later maaien, vluchtstroken) en minder op afstemming op gebiedsniveau. Er zou meer discussie moeten komen over een optimaal beheer op gebiedsniveau en een gezamenlijke monitoring van de resultaten.

Vanuit Natuurmonumenten wordt aangegeven dat het jammer is dat er in 2007 nog weinig is gebeurd met de weidevogelkringen en de afstemming van het beheer tussen terreinbeheerders en boeren. Weidevogelbeheer stopt niet aan de rand van het gebied. Het is noodzakelijk om de terreinbeheerder in het naast gelegen of tussengelegen gebied ook te betrekken, bijvoorbeeld in relatie tot het aanpakken van predatoren.

Om de rol van de terreinbeheerder duidelijker neer te zetten is volgens de terreinbeherende organisaties ook de financiering een punt van aandacht. Er is meer

capaciteit nodig om adequaat te participeren in het gebiedsproces. Ook zou deelname aantrekkelijker gemaakt kunnen worden door in het terreinbeheer experimenteerruimte en aanvullende maatregelen te financieren.

Andere partijen

Uitbreiden van de samenwerking met andere organisaties als waterschap, gemeente en provincie wordt in de interviews niet of nauwelijks genoemd. Deze partijen zijn voor het directe beheer ook minder belangrijk.

Verbeterpunten

De verschillende geïnterviewden uit de pilotgebieden geven ook een aantal verbeterpunten aan:

Agrariërs en ANV

- Boeren met slecht weidevogelgebied zouden geen pakketten mogen afsluiten.
- Oppassen voor dubbel uitbetalen van vergoedingen (nesten en pakket). Dit is een punt van aandacht tijdens de actualisatiebijeenkomsten. Een optie is om sowieso voor nesten te betalen of voor een optie te kiezen waar legsels op percelen met uitgesteld maaien voor een bepaald percentage worden uitbetaald. Volgens een agrariër valt of staat weidevogelbeheer met de eerlijkheid van de boer.
- Hogere vergoedingen voor de pakketten, m.n. voor uitgesteld maaien want de vergoeding daarvoor is nu lager dan in Nederland Gruttoland.
- Verbeteringen realiseren door kortere lijnen naar politiek Den Haag.

Vrijwilligers

- Een vroeg maaipakket introduceren zodat de eerste snede die veel gras oplevert eraf kan en de weidevogels vervolgens kunnen gaan nestelen.
- Flexibiliteit vergroten door wel maatregelen voor het seizoen vast te leggen per boer, maar niet de exacte locatie voor deze maatregelen.

Terreinbeheerders

- Ook net buiten NWR gebiedsgrenzen heen kijken, zodat ook andere TBOs erbij betrokken worden en goed meewerken. Predatoren komen daar soms vandaan.
- Vergoedingen moeten eerder bekend zijn.

Advies voor opschaling

Ook geven de verschillende betrokkenen adviezen voor verdere opschaling:

Agrariërs en ANV

- Een goede veldmedewerker is essentieel: iemand die verstand van zaken heeft, het gebied kent en het vertrouwen geniet van boeren en andere partijen en 'dag en nacht' te bereiken is.
- Ken het gedrag van de weidevogels en speel daarop in met de maatregelen.
- Bied flexibiliteit in pakketten en regels. De maatregelen moeten wel nut hebben. Dat kan het beste beoordeeld worden op het moment zelf.
- Introduceer maaitrappen.
- Zorg voor goede en aansprekende bijeenkomsten. Boeren komen ook naar bijeenkomsten voor de gezelligheid. En zorg dat mensen met verstand van zaken een praatje houden en bespreek goed wie wat doet.
- Actieve geïnteresseerde vrijwilligers zijn belangrijk. Een enthousiaste coördinator speelt hierbij een sleutelrol. En een goed resultaat enthousiasmeert, net als afwezigheid van predatoren, dat stemt positief.

“Een goede veldmedewerker is het allerbelangrijkste!”

Vrijwilligers

- Begin met het mozaïekbeheer, en verstoor het zo min mogelijk. De boer moet rustig kunnen werken en loonwerkers moeten goede instructies krijgen.
- Haal nieuwe boeren over de streep door op bezoek te gaan of hen in het veld aan te spreken.

- Zorg ervoor dat boeren en vrijwilligers goed contact met elkaar hebben, maak een praatje, bespreek de resultaten. Zorg voor een goede introductie van nieuwe vrijwilligers bij de boer.
- Flexibiliteit kan gemakkelijk ingepast worden door niet de locatie vast te leggen.
- Introduceer een pakket 'Vroeg maaien'.
- Zorg dat op tijd duidelijk is of aanvragen door kunnen gaan.

“Je moet het gewoon leuk vinden om nesten te zoeken. Je ziet dat de vrijwilligers meestal uit het dorp komen”.

Terreinbeheerders

- Pak het breed aan, verschillende partijen erbij betrekken, ook mensen uit de recreatiesector.
- Zet een medewerker van de terreinbeheerder in die boeren goed kent en met ze mee kan denken.
- Betrokkenheid in het gebied vergroten. Dat krijg je door overlap tussen verschillende functies: veldmedewerker is vrijwilliger in reservaat, jager is vrijwilliger, boer is jager, boer met grond in reservaat en met reguliere percelen op de grens van het reservaat, coördinator van vrijwilligers die bestuurslid is van de ANV, etc.
- Maatregelen: laat maaien levert meer op dan strokenbeheer, omdat predatoren op de kale stroken afkomen.
- Predatie na goede monitoring beter in de hand houden Dit is een moeilijk punt.
- Zorg voor goed contact met de terreinbeherende organisaties op de verschillende administratieve niveaus (regio, district, veld).

“Voordat deze voormalige boer werkte bij de terreinbeheerder, kon de terreinbeheerder de pachtgrond niet kwijt. Nu is er een wachtlijst.”

Veldmedewerkers

- Meer ruimte geven aan individuele gebieden voor de interpretatie van het weidevogelbeheer.
- Contact met vrijwilligers verbeteren De bijeenkomsten met vrijwilligers lijken niet zo geschikt, er moet gezocht worden naar een andere aanpak en andere vormen.
- Ga selectief om met de contracten, kijk waar het echt nodig is, want de budgetten worden alleen maar krapper.
- Predatie: predatoren korthouden.

“Alle partijen moeten hun mening duidelijk uitspreken, dat is af en toe wel eens lastig als je 's avonds met elkaar weer om het biljart staat.”

Uit de reacties blijkt dat de verschillende partijen oog hebben voor elkaars rollen en belangen. Mogelijk wordt dit versterkt door de samenwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak.

6.2 Observaties vanuit niet-pilotgebieden

De partijen betrokken bij het weidevogelbeheer in de niet-pilotgebieden hebben nog niet gewerkt met de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk. Wel zijn ze op eigen wijze bezig met samenwerking en het optimaliseren van het weidevogelbeheer in hun werkgebied. Positieve punten van de huidige aanpak in hun eigen gebied die genoemd worden zijn o.a.

- Enthousiasme van boeren en vrijwilligers, ze stimuleren elkaar ondanks het feit dat de resultaten niet altijd goed zijn. Ze delen het gevoel voor de weidevogels.
- Vertrouwen tussen boeren en vrijwilligers.
- ANV die alles regelt.
- Korte lijnen.

- Weidevogelbeheer op de huidige manier is haalbaar voor iedereen, en vrijwilligers doen veel van het werk. Bij een zwaarder pakket zullen er mogelijk minder deelnemers zijn, maar meer resultaat.
- Betere weidevogelresultaten door flexibeler aanpak.
- Mozaïekbeheer door slootranden te laten staan. Ook het hebben van tulpenland (West-Friesland) draagt bij aan het mozaïekbeheer, boeren houden rekening met de percelen.
- Goede inzet van de provincie.

In de niet-pilotgebieden geven betrokken partijen ook commentaar op wat minder goed gaat in de huidige aanpak.

Afstemming op gebiedsniveau

Meerderden geven aan dat het ontbreekt aan inzicht in het gebied als geheel, het blijft zoeken naar een goede afstemming en samenhang op gebiedsniveau, ook qua inrichting. Er is nog onvoldoende mozaïekbeheer, er wordt teveel naar de nesten gekeken. Een bestuurslid van een ANV merkt op dat het communiceren met meerdere kleinere vrijwilligersorganisaties in het gebied lastig is.

Tijd

Een terreinbeheerder geeft aan dat het veel manuren kost om de weidevogelbescherming voor elkaar te krijgen, er is met extra geld iemand voor twee dagen extra gezet op het weidevogelbeheer.

Type contracten

Volgens een agrariër en lid van een ANV is het moeilijk switchen met de 6-jarige contracten, de verplichtingen zijn knellend. Wel zijn er afspraken te maken met de terreinbeheerder over de maaidatum.

Kwaliteit en inzet van betrokkenen

Een agrariër merkt op dat de nesten in de buitengebieden niet altijd even goed worden geteld. Niet alle vrijwilligers zijn even ervaren als de coördinator van de vrijwilligers, die laatste gaat wel eens mee maar dat kan niet altijd. De meeste nesten vindt hij zelf. Een bestuurslid van een ANV ziet als een zwak punt van de huidige aanpak in dit 'niet-pilot gebied' dat er geen professionele krachten beschikbaar zijn voor het weidevogelbeheer en dat de vrijwilligers soms andere prioriteiten hebben.

Een coördinator van vrijwilligers is van mening dat er een 'strengere' aanpak mag komen in geschikte weidevogelgebieden voor de 'boeren die het niet zo nauw nemen, meestal degenen die het doen voor de centen'.

Inpassing in de bedrijfsvoering

Een terreinbeheerder denkt dat we eigenlijk terug zouden moeten naar het ouderwets boeren en bemesten. Een andere terreinbeheerder merkt op dat hun beheersregels niet toestaan dat er ongewenste planten wordt verwijderd, waardoor de vegetatie te hoog/dicht wordt voor de jongen.

Ruimtelijke ordening

Volgens een terreinbeheerder wordt de openheid van het gebied aangetast door bosschages en bebouwing. Ook een bestuurslid van een ANV noemt de oprukkende bebouwing als een negatief punt. Een vrijwilliger merkt op dat de gemeente ook niet echt meewerkt, die kijkt vooral naar economische argumenten voor de inrichting van het buitengebied, ook al zijn er dan wel compensatieregelingen voor bebouwing.

Gevraagd naar hun mening over de gebiedsaanpak in Nederland Weidevogelrijk noemen ze een aantal huns inziens sterke en zwakke punten (zie kader 6.2). Agrariërs zien duidelijk voordelen in de aanpak van Nederland Weidevogelrijk, zoals het mozaïekbeheer, de samenwerking tussen gebiedspartijen en de flexibiliteit (o.a. éénjarige contracten). De financieel-administratieve kant baart hen nog wel zorgen.

Kader 6.2 Sterke en zwakke kanten van de aanpak Nederland Weidevogelrijk volgens agrariërs en leden van ANVs in niet- pilotgebieden

Sterke punten	Zwakke punten
<ul style="list-style-type: none"> - Flexibiliteit - Eénjarige contracten klinkt aantrekkelijk, het is ook beter voor de weidevogelresultaten. - Eénjarige contracten zouden in de loop van het seizoen moeten worden afgesloten. - Verbeterde samenwerking tussen partijen. - Mozaïekbeheer is goed voor de weidevogels, het is noodzakelijk om de grutto te behouden, met alleen nestbescherming kom je er niet, NWR biedt kans om met mozaïekbeheer van start te gaan. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sponsor heeft het laatste woord. En welke partijen komen er nog meer bij kijken en mogen mee oordelen? - Eénjarige contracten zijn onzeker voor inkomsten en afspraken. - Twijfel of er wel voldoende geld is voor opschaling. - Als Dienst Regelingen meedoet zal het lastig worden deelnemers te werven, want boeren hebben al slechte ervaringen met uitbetalen.

Een terreinbeheerder die de huidige samenwerking als positief ervaart is van mening dat er eigenlijk helemaal niets op papier gezet moet worden aan contracten. Ter plekke moet worden gekeken wat er kan en nodig is. Een andere terreinbeheerder ziet als voordeel van éénjarige contracten dat je sneller kunt inspelen op problemen en ook sneller nieuwe inzichten uit het onderzoek kunt toepassen in de praktijk.

Een coördinator van een vrijwilligersorganisatie ziet wel iets in de aanpak Nederland Weidevogelrijk: “Je weet niet precies waar de weidevogels gaan zitten voor het seizoen, daar kun je dan op inspelen.” Hij denkt niet dat éénjarige contracten de oplossing zijn, ook gedurende het seizoen moeten er maatregelen genomen worden, en die moet je niet al te vroeg vastleggen. Een andere coördinator vindt de éénjarige contracten wel aantrekkelijk, maar denkt dat de vergoedingen van de 6-jarige contracten hoger zijn, dus aantrekkelijker voor de boeren. Het zou ook goed zijn als er een ‘Vroeg maaien pakket’ bij zou zijn.

Voor een eventuele opschaling van de gebiedsaanpak Nederland Weidevogelrijk geven partijen uit de niet-pilotgebieden de volgende adviezen:

- Enthousiasmeer boeren en vrijwilligers. Boeren moeten echt over de streep getrokken worden, want het brengt regels met zich mee en die zijn er al zoveel.
- Geef goede uitleg aan boeren in kleinschalige bijeenkomsten.
- Zorg voor goede instructies aan vrijwilligers.
- Communiceer de resultaten van de evaluatie van de huidige gebiedspilots naar de opschalingsgebieden zodat men er van kan leren.
- Maak een professionele kracht beschikbaar om organisatorisch het weidevogelbeheer in goede banen te leiden.
- Besteed aandacht aan het uitwisselen en leren van ervaringen met weidevogels in akkerbouwgebieden.
- Introduceer een nieuwe pakket ‘Vroeg Maaien’ en extra pakketten voor lager mestgebruik zodat het gras minder hard groeit.
- Kijk ook naar de (economische context) van het agrarisch bedrijf: de melkprijs bepaalt waar boeren hun inkomsten vandaan halen. Bij een hogere melkprijs is er kans dat boeren weidevogelbeheer minder belangrijk gaan vinden.

“Je moet het gewoon leuk vinden om met weidevogels bezig te zijn. Je moet mensen enthousiasmeren door veel één op één contact te hebben, resultaten met elkaar te delen. En daarnaast is TIJD het allerbelangrijkste, het kost gewoon veel meer tijd om op deze manier met weidevogels bezig te zijn.”

“Zorg dat op tijd duidelijk is of aanvragen door kunnen gaan. Het bij elkaar brengen van partijen in een weidevogelkring werkt heel goed: standpunten uitwisselen, over een groter gebied naar oplossingen zoeken, vertrouwen in elkaar ontwikkelen. Procedures moeten versneld worden bij bijvoorbeeld de gemeente.”

Bij het opschalen van de aanpak is het van belang deze percepties van sterke en zwakke punten en de suggesties en adviezen mee te nemen en hiermee rekening te houden bij de informatie- en voorlichtingsactiviteiten.

6.2.1 Samenvatting: pluspunten, knelpunten en aandachtspunten

Uit de interviews komen de volgende pluspunten van de gebiedsaanpak voor het mozaïekbeheer naar voren:

- *Samenwerking stimulators op gebiedsniveau*: een gezamenlijke aanpak is een stimulator voor samenwerking tussen gebiedspartijen. Dit komt in het ene pilotgebied meer tot uiting dan in andere. Er wordt gezamenlijk gepraat over het beheer en soms leidt dit tot betere afstemming van het beheer. Vooral onderling overleg tussen boeren heeft meer plaatsgevonden, tussen boeren en vrijwilligers en terreinbeheerders minder.
- *Flexibiliteit*: Eénjarige contracten worden gewaardeerd bovenop de 6-jarige SAN-contracten. Het stimuleert het nemen van extra beheermaatregelen en biedt meer flexibiliteit om in te springen op actuele situatie later in het seizoen. Ook bieden éénjarige contracten de mogelijkheid om experimenteel nieuwe inzichten uit onderzoek op te nemen.
- *Inzet van een professionele kracht*: de rol van de veldmedewerker wordt zeer gewaardeerd door boeren en vrijwilligers. De kwaliteit van de veldmedewerker is van groot belang voor het realiseren van een goed beheer en voor het betrekken van de verschillende partijen.

Als knelpunten worden vooral genoemd:

- *Afstemming*: Het lukt niet altijd om beheer op de meest geschikte percelen te krijgen of andersom: om beheer van ongeschikte percelen af te krijgen. Voor een veldmedewerker is ‘nee verkopen’ lastig.
- *Financiering van maatregelen*: Gebiedspartijen denken dat er een conflict kan ontstaan tussen resultaatbeloning naar het aantal nesten en het belonen van extra maatregelen zoals uitstel van maaien.
Overigens is dit punt al meegenomen in de aanpak Nederland Weidevogelrijk: bij aanvullende maatregelen wordt gekeken of op het betreffende perceel ook al niet ander beheer plaatsvindt. Indien dit het geval is, worden vergoedingen met elkaar verrekend. Bij opschaling is het zaak dit duidelijk te vermelden.

Aandachtspunten voor opschaling genoemd door de geïnterviewden:

- Samenwerking en afstemming vormen de basis. Daar is vertrouwen voor nodig. Er is nog weinig concrete samenwerking met terreinbeheerders, maar de intentie is er om dit op te pakken. Het stimuleren van de onderlinge contacten en uitwisseling is belangrijk voor het vertrouwen en het komen tot goede afspraken of contracten, oftewel ‘van contact naar contract’.
- Duidelijk aangeven wat de éénjarige contracten betekenen voor het weidevogelbeheer en hoe dit uitpakt voor boeren in termen van flexibiliteit en financiën.
- Goede pakketten (geschikte maatregelen) met adequate vergoedingen.
- Gebruik maken van de bestaande sociale infrastructuur. In de niet-pilotgebieden ligt vaak een basisinfrastructuur om over te schakelen naar mozaïekbeheer in weidevogelkringen (ANV, veldmedewerker, vrijwilligers, betrokkenheid boeren). Dit is positief voor een mogelijke opschaling van het mozaïekbeheer naar een groter areaal.

- Duidelijke rol- en taakomschrijving voor de veldmedewerker/coördinator. Vaak is er al een veldmedewerker/coördinator in een gebied, maar zijn rol is beperkter dan in de pilotgebieden. Vooral het organiseren en voor elkaar krijgen van mozaïekbeheer vindt nog weinig plaats. Het werk voor een veldmedewerker in pilotgebieden is complexer, nl. het beheer onderling afstemmen en boeren bewegen tot extra beheer (overtuigingskracht).

7 Opschaling

7.1 Inleiding

Het doel van deze procesevaluatie is zicht te krijgen op de toepasbaarheid van de gebiedsbenadering in het weidevogelbeheer, zoals opgezet in de pilot 'Nederland Weidevogelrijk', en de inzichten te vertalen naar aanbevelingen voor een eventuele opschaling naar de 280.000 ha grutto- en kempfaangebieden.

Voor een verkenning van de mogelijkheden voor een eventuele opschaling is het van belang om zowel ecologische als sociaal-economische aspecten mee te nemen. Het gaat hierbij om factoren of criteria waar gebieden aan moeten voldoen om perspectief te bieden voor opschaling. Belangrijke factoren zijn:

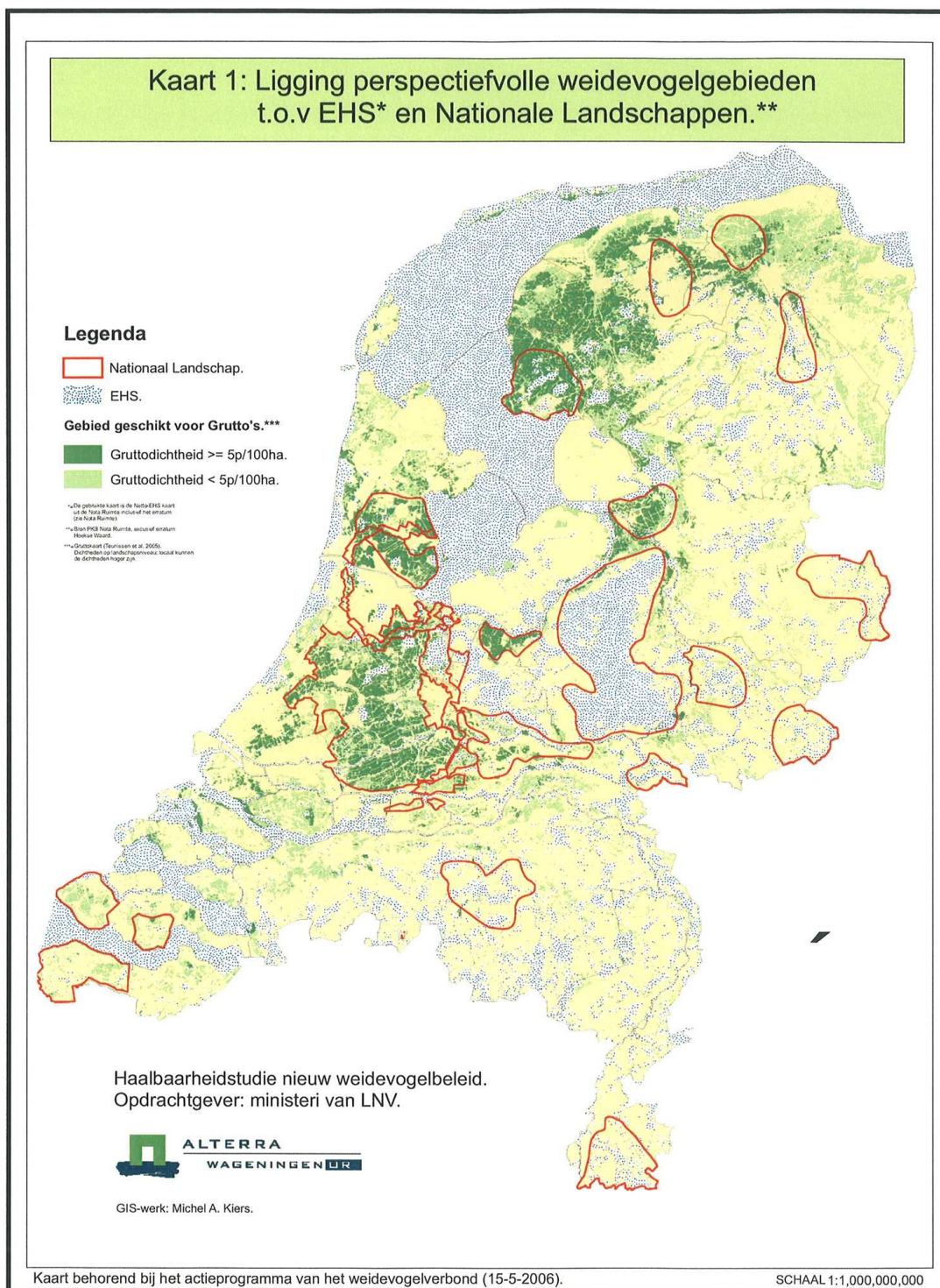
- Geschikte weidevogelgebieden: waar bevinden zich de weidevogels en wat zijn de kansen om het succes te vergroten door gerichte inspanning op gebiedsniveau? Het gaat hier om gebieden met een voldoende dichtheid (> 5 gruttoparen/100 ha). Zijn deze gebieden open en voldoende rustig voor weidevogels wat betreft infrastructuur (wegen), bebouwing, opgaande begroeiing en recreatie?
- Financiering: kunnen in deze gebieden SAN contracten worden afgesloten om beheerders te belonen voor hun inspanningen? Wat zijn de mogelijkheden voor aanvullende financiering (bijvoorbeeld via een gebiedsfonds)?
- 'Sociale infrastructuur': zijn boeren georganiseerd in bijvoorbeeld een agrarische natuurvereniging? Zijn zij bereid samen aan een gebiedsgerichte aanpak te werken? Zijn er vrijwilligersgroepen in deze gebieden?

Op basis van bestaande gegevens en bovenstaande overwegingen kunnen potentiële geschikte gebieden worden geïdentificeerd voor de opschaling naar de beleidsdoelstelling van 280.000 ha 'grutto en kempfaanbeheer'. Daartoe is een aantal kaartbeelden over elkaar gelegd (nl. geschikte weidevogelgebieden, werkgebieden van ANV, aanwezigheid van vrijwilligersgroepen) en is 'door de oogharen' gekeken of de verschillende categorieën overlappen. De exacte hectares van deze categorieën zijn op basis van de Haalbaarheidsstudie (Schotman & Melman, 2006) niet aan te geven. Daarvoor zijn aanvullende GIS-berekeningen noodzakelijk (Melman, pers. mededeling). Een tweede aspect van de opschaling betreft de mogelijkheid om het gewenste beheer te realiseren. We gaan daar in paragraaf 7.3 op in.

7.2 Geschikte gebieden voor opschaling

Weidevogeldichtheid

In totaal heeft Nederland 445.000 ha potentieel geschikt leefgebied voor grutto's (zie figuur 7.1; tabel 7.1), waarvan op 190.000 ha grutto's voorkomen met een dichtheid van > 5 broedparen per 100 ha (Schotman & Melman, 2006). De gebieden die wel in principe geschikt zijn voor de grutto, maar waar nu geen of weinig grutto's zitten, beoordelen we niet als de primaire gebieden waar opschaling in eerste instantie zou moeten plaatsvinden. Beter beginnen met opschaling waar nu nog voldoende grutto's zitten.

Figuur 7.1: Ligging perspectiefvolle weidevogelgebieden t.o.v. EHS en Nationale Landschappen in 2005 (uit: Schotman & Melman, 2006).

Tabel 7.1 Oppervlakte van abiotisch/landschappelijk geschikte gebieden voor de grutto in relatie tot gruttodichtheid (uit: Schotman & Melman 2006).

Categorie	Omvang (ha)
Abiotisch/landschappelijk geschikt; grutto >5 paar/100 ha	190.000 (of 210.000, maar 20.000 valt af vanwege planologische bedreigingen)
Abiotisch/landschappelijk geschikt; 0 - 5 paar/100 ha	245.000
Totaal	435.000 – 464.00 ha

Tabel 7.2 laat zien dat 103.000 ha weidevogelbeheer is afgesloten in gebieden met een dichtheid van > 5 gruttoparen/100 ha. Tevens blijkt uit de tabel dat op 15.000 ha contracten zijn afgesloten, terwijl er geen grutto's voorkomen. Ook blijkt dat er aanzienlijke oppervlakten zijn, waar botanisch beheer is afgesloten, maar waar wel forse aantallen grutto's broeden.

Tabel 7.2 Afgesloten weidevogelbeheer en botanisch beheer met weidevogels (uit: Schotman & Melman 2006).

Categorie Gruttodichtheid	weidevogelbeheer afgesloten (ha)	Botanisch beheer afgesloten (ha)
>5 paar/100 ha	103.000	19.000
>0 - 5 paar/100 ha	48.000	32.000
0 paar/100 ha	15.000	35.000
Totaal	166.000	86.000

Tabel 7.3 geeft een minimum schatting van de oppervlakte waar extra gruttobeheer kan worden afgesloten. Dit betreft 87.000 ha dat zowel abiotisch/landschappelijk geschikt is en waar > 5 paren grutto's /100 ha broeden.

Zo'n 245.000 ha is abiotisch/landschappelijk geschikt en heeft een dichtheid van 0 tot 5 paar grutto's/100 ha. Er is 48.000 ha weidevogelcontract afgesloten in gebieden met een dichtheid van >0 tot 5 paar grutto's /100 ha. We gaan er voor de berekening van uit dat deze 48.000 ha alle in geschikt grutto gebieden liggen (wat waarschijnlijk niet het geval is), en dan komen we uit op een minimale oppervlakte van 197.000 ha geschikt gebied (245.000 minus 48.000 ha) waarop beheer zou kunnen worden afgesloten. Samen met de 87.000 ha leidt dit tot 284.000 ha waar nog beheer kan worden afgesloten (tabel 7.3). Het is goed om te realiseren dat de oppervlakte geschikt gebied bruto oppervlakten zijn, wat betekent dat een deel hiervan afgetrokken moet worden voor infrastructuur e.d. Deze berekening is gebaseerd op gruttogegevens uit 2005. Helaas kunnen we aannemen dat de gruttostand in veel gebieden verder is afgenomen.

Tabel 7.3 Schatting van de mogelijkheden voor opschaling.

Categorie Grutto:	Omvang (ha)	Wel beheer afgesloten (ha)	Opschalings- mogelijkheid (ha)
Abiotisch geschikt; grutto>5 paar/100 ha	190.000	103.000 ¹⁾	87.000
Abiotisch geschikt; 0-5 paar/100 ha	245.000	48.000 ¹⁾ (>0-5 paar/100 ha)	197.000
Totaal	450.000 ha	151.000	284.000

1) We gaan er voor de berekening vanuit dat al het beheer is afgesloten in abiotisch/landschappelijk geschikt gebied, maar dat hoeft niet zo te zijn. Met deze aanname berekenen we een minimale oppervlakte waarop nieuw beheer afgesloten zou kunnen worden.

Op basis van de Gruttokaart komen Schotman en Melman (2006, p. 33, Tabel 6) op totaal 369.000 ha waar de gruttodichtheid groter is dan 5 paren per 100 ha (situatie 2005). In deze gruttorijke gebieden is, zoals gezegd, voor 103.000 ha weidevogelbeheer afgesloten (SAN, SN, SBB weidevogelbeheer) en is dus op 246.000 ha (67%) geen weidevogelbeheer afgesloten.

Zo'n 62% van de 369.000 ha weidevogelgebieden met een gruttodichtheid van meer dan 5 paren per 100 ha ligt binnen de EHS of Nationaal Landschap, zodat er vergoedingen beschikbaar zijn voor weidevogelbeheer. Dit is in totaal 229.000 ha. Dit betekent dat zo'n 140.000 ha geschikt weidevogelgebied buiten de EHS en Nationale Landschappen ligt en niet in aanmerking komt voor SAN. Het gaat hier om brutocijfers.

Op basis van de gruttodichtheid en de huidige dekking aan betaald beheer zijn dan de aandachtspunten voor opschaling in volgorde van belangrijkheid:

- Betaald beheer invoeren voor de 87.000 ha perspectiefvolle gruttogebieden.
- Beëindigen van betaald beheer voor de 15.000 niet perspectiefvolle gruttogebieden en deze gelden inzetten in perspectiefvolle gebieden.
- Voor zover perspectiefvolle gebieden buiten de EHS of een Nationaal Landschap liggen waar de SAN regeling niet toegepast kan worden, hier flexibel op inspelen met andere vergoedingsregelingen.
- Beheer afsluiten en waar nodig betaald beheer mogelijk maken voor de 197.000 ha abiotisch/landschappelijk geschikte gebieden, bij voorrang daar waar de gruttodichtheden substantieel zijn.

Een andere opschaling betreft het beheer. Een hoger aandeel laat maailand (na 1 juni) is per gebied wellicht noodzakelijk. Het is nog onvoldoende duidelijk hoe hoog het gewenste percentage laat maailand moet zijn. Wel zal het een opgave zijn om boeren voor een aanzienlijk hoger aandeel laat maaien te interesseren, gezien de te verwachten moeilijke inpasbaarheid in de huidige bedrijfsvoering.

Agrarische natuurvereniging

Voor de opschaling van de gebiedsgerichte aanpak Nederland Weidevogelrijk is de 'sociale en organisatorische infrastructuur' oftewel de aanwezigheid van een agrarische natuurvereniging van belang. Uit de enquête komt naar voren dat hoe langer agrariërs lid zijn van een ANV, hoe groter het aantal beheersmaatregelen voor weidevogels op het bedrijf. Dit geldt voor zowel pilot- als niet-pilotgebieden. De aanwezigheid van een ANV is dus een belangrijke stimulans voor weidevogelbeheer.

Het aantal agrarische natuurverenigingen is de afgelopen jaren sterk toegenomen, momenteel zijn er zo'n 150 agrarische natuurverenigingen (Oerlemans et al., 2006). Het totale werkgebied van deze agrarische natuurverenigingen besloeg in 2001 ruim 55% van het agrarisch gebied in Nederland. Het werkgebied per ANV varieert van 20 ha tot 40.000 ha. Ongeveer de helft van de verenigingen heeft een werkgebied tot 5.000 ha, 17% een werkgebied tussen de 5.000 en 10.000 ha en circa 30% een werkgebied groter dan 10.000 ha. Figuur 7.2 laat de werkgebieden zien van de ANVs. Deze figuur is samengesteld op basis van informatie die Jenneke van Vliet (stagaire bij CLM) bij ANVs heeft verzameld. Hieruit blijkt dat in grote delen van de weidevogelrijke gebieden de ANVs actief zijn. In 7.3 gaan we hier per provincie nader op in.

Vrijwilligersorganisaties

Gegevens uit 2004 laten zien dat zo'n 14.000 boeren deelnemen aan nestbescherming, binnen en buiten de SAN gebieden (LBN, 2006). Het aantal vrijwillige weidevogelbeschermers is opgelopen tot ruim 12.000 ondanks een tijdelijke afname in provincies zoals Gelderland, Overijssel en Noord-Brabant. Dat laatste komt door demotivatie als gevolg van hoge predatie en het verbod op het rapen van kievitseieren. In provincies zoals Limburg en Zeeland is oppervlakte met bescherming gering vanwege het lage aantal weidevogels in die provincies. Hoewel dat in Flevoland ook het geval is, nadert de oppervlakte met weidevogelbescherming daar toch de 10.000 ha. Een kenmerkende soort die daar wel en in de overige provincies amper voorkomt is de bontbekplevier. In 2004 werden 50 nesten van deze vogelsoort gevonden. De totale

oppervlakte waar vrijwilligers aan nestbescherming doen bedraagt ca. 369.000 ha (LBN, 2007). Figuur 7.3 laat zien waar weidevogelgroepen actief zijn.

Geschiktheid gebieden per provincie

Per provincie maken we de balans op voor bovenstaande criteria door de kaartbeelden van figuren 7.1, 7.2 en 7.3 denkbeeldig over elkaar heen te leggen. Globaal kunnen we dan de volgende conclusies trekken.

Zuid- en Noord-Holland, Groningen en Fryslân

De provincies Zuid- en Noord-Holland, Groningen en Fryslân hebben de grootste oppervlakte geschikt weidevogelgebied volgens de haalbaarheidsstudie (Schotman & Melman, 2006). In deze provincies zijn ook agrarische natuurverenigingen en vrijwilligersorganisaties goed vertegenwoordigd en zal opschaling wat betreft deze factoren goed mogelijk zijn, al lijken er witte plekken in de werkgebieden van de ANVs in Fryslân te zitten. Voor Noord- en Zuid-Holland geldt dat de geschikte weidevogelgebieden zich voornamelijk binnen de Nationale Landschappen bevinden. De Zuid-Hollandse eilanden hebben minder lokale vrijwilligersorganisaties. Op Goeree-Overflakkee is daarbij geen agrarische natuurvereniging aanwezig, hoewel er wel geschikte weidevogelgebieden liggen. In Fryslân is er alleen een Nationaal Landschap in de zuidwest hoek en valt een belangrijk deel van de weidevogelgebieden buiten een Nationaal Landschap. In Groningen vallen ook belangrijke weidevogelgebieden buiten de nationale landschappen. Dat kan problemen met de financiering van het beheer opleveren.

Utrecht

Het westelijke deel van de provincie Utrecht is ook geschikt voor opschaling, omdat hier een grote oppervlakte perspectiefvol weidevogelgebied ligt en agrarische natuurverenigingen en vrijwilligersorganisaties actief zijn in dit gebied. De SAN regeling is niet overal toepasbaar, omdat dit deel van Utrecht niet geheel in de EHS of een Nationaal Landschap valt.

Gelderland

In Gelderland liggen de geschikte weidevogelgebieden voornamelijk langs de IJssel. Deze liggen deels buiten een Nationaal Landschap of EHS. Vrijwilligersorganisaties zijn er wel actief, maar er zijn relatief weinig agrarische natuurverenigingen werkzaam. Voor het relatief kleine gebied langs de randmeren die geschikt zijn voor weidevogels is niet duidelijk of hier ook vrijwilligers actief zijn. Daarnaast valt een deel van de geschikte weidevogelgebieden in het Nationale Landschap Rivierengebied, waar agrarische natuurverenigingen werkzaam zijn, maar weinig vrijwilligers zijn.

Overijssel

De geschikte weidevogelgebieden in Overijssel vallen voor het grootste deel samen met het Nationale Landschap IJsseldelta. Daar bevindt zich ook een agrarische natuurvereniging en zijn er lokale vrijwilligersorganisaties actief.

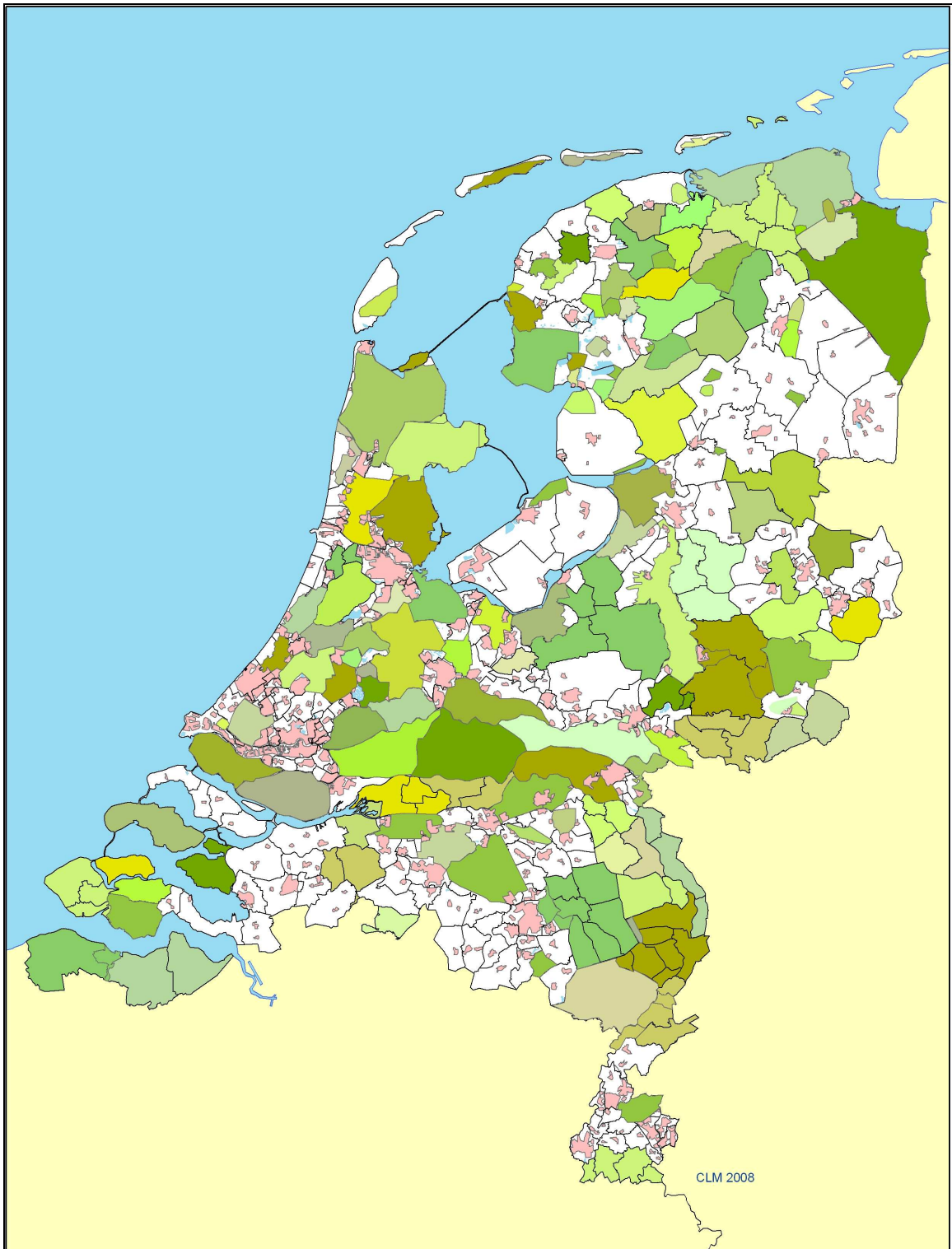
Noord-Brabant

Het noordelijke deel van Noord-Brabant heeft enkele geschikte weidevogelgebieden, waar in het oosten vrijwilligers en ANVs vertegenwoordigd zijn. In het westen is niet duidelijk of er voldoende vrijwilligers aanwezig zijn.

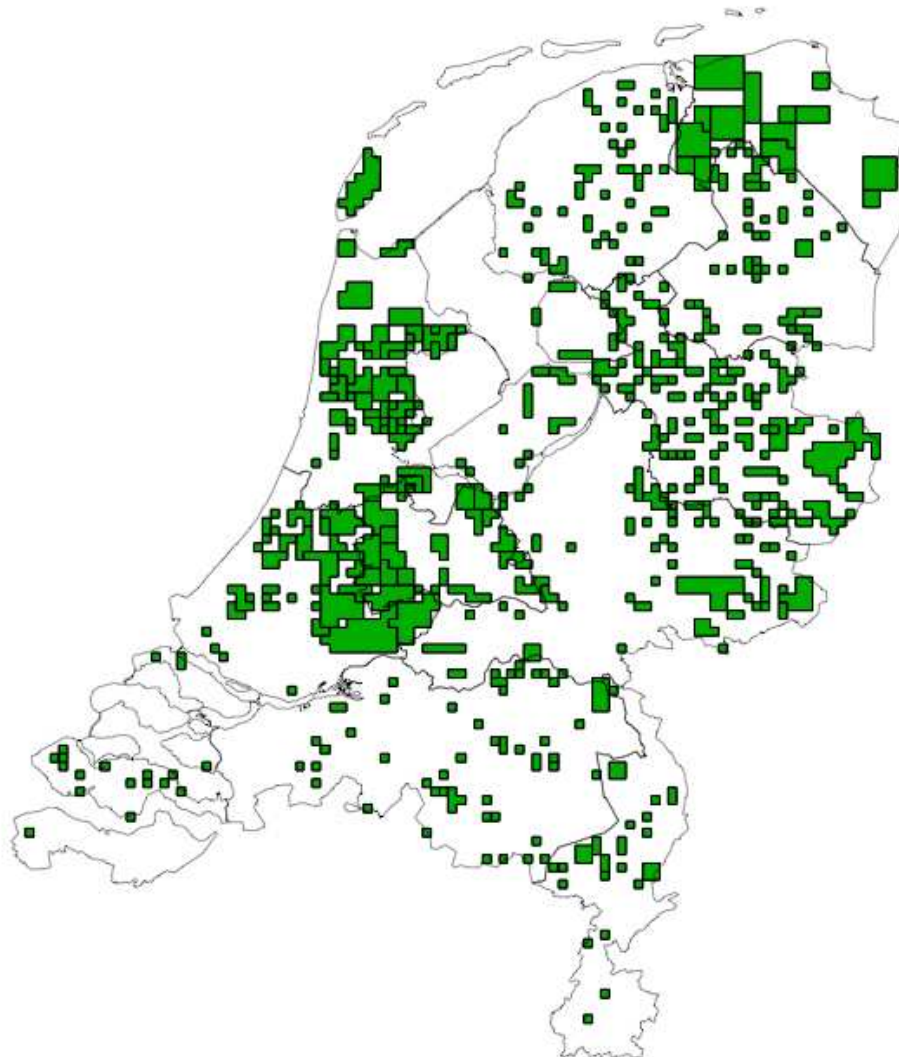
Zeeland

Op Schouwen-Duivenland is een geschikt weidevogelgebied, maar hier is geen agrarische natuurvereniging werkzaam of een vrijwilligersorganisatie voor het weidevogelbeheer. Zuid-Beveland kent enkele geschikte gebieden, waar ook vrijwilligersorganisaties voorkomen.

Samengevat zijn er qua weidevogeldichtheid en sociale en organisatorische 'infrastructuur' goede perspectieven voor opschaling naar weidevogelgebieden in de Nationale Landschappen en de EHS in de verschillende gebieden, met name in Zuid- en Noord-Holland, Groningen, Fryslân en Overijssel.

Figuur 7.2: Ligging van de werkgebieden van agrarische natuurverenigingen (data CLM 2008). De ligging van de werkgebieden is ingetekend volgens kaartmateriaal van NP-West en opgaven van ANVs. De gebieden van NP-Limburg en ZLTO zijn door hen gecontroleerd. Onzekerheid is er voor de ligging van de gebieden van BoerenNatuur. De stedelijke gebieden zijn roze aangegeven.

Figuur 7.3: Verspreiding van weidevogelvrijwilligersgroepen georganiseerd door LBN (data Sovon/LBN).

7.3 Rol diverse partijen en vormgeven samenwerking

Voor het opschalen van de gebiedsgerichte aanpak is het zaak om de rol van de diverse partijen nader te definiëren en de samenwerking te stimuleren en vorm te geven.

De hoofdrolspelers in de gebiedsgerichte aanpak zijn de:

- agrariërs, bij voorkeur georganiseerd in een ANV;
- vrijwilligers (veelal verenigd in een vrijwilligersorganisatie);
- terreinbeherende organisaties.

Partijen die, afhankelijk van de kwesties die aan de orde zijn, hierbij betrokken kunnen worden zijn de wildbeheereenheid (jagers), het waterschap, gemeente en provincie. Het is zaak voor de opschaling geen valkuil te graven door iedereen erbij te

willen betrekken. Het is belangrijk om slagvaardig te kunnen opereren en tijd en geld voor overleg effectief en efficiënt te gebruiken.

Agrariërs en ANV

De uitkomsten van de enquête laten zien dat bedrijven en agrariërs binnen en buiten de pilotgebieden nauwelijks van elkaar verschillen. De grootte en intensiteit van de bedrijven en het oppervlaktepercentage van het bedrijf waarop weidevogelbeheer wordt uitgevoerd is vergelijkbaar. Ook de motivatie voor weidevogelbeheer is buiten de pilotgebieden bijzonder hoog. De sociaal-psychologische achtergronden hiervoor zijn binnen en buiten de pilotgebieden hetzelfde. Het weidevogelbeheer zit ook in de niet-pilotgebieden echt "tussen de oren". Op basis van de resultaten is dan ook te verwachten dat toepassing van de gebiedsgerichte modelaanpak buiten de pilotgebieden goed zal werken en waarschijnlijk tot meer beheersmaatregelen zal leiden.

Hoewel er binnen de pilotgebieden meer wordt samengewerkt tussen agrariërs en de andere gebiedspartijen, blijkt uit de resultaten dat samenwerking met alle genoemde partijen ook buiten de pilotgebieden reeds plaatsvindt. Ook ziet men in deze gebieden de noodzaak tot meer samenwerking en afstemming. Een gebiedsgerichte aanpak kan hierop inspelen en zo bijdragen aan een versterking van de samenwerking met gebiedspartijen ook buiten de pilotgebieden.

Vrijwilligers

Agrariërs geven aan dat vrijwilligers belangrijk zijn voor het welslagen van het weidevogelbeheer en zien ook de noodzaak voor een goede samenwerking met vrijwilligers. De factor 'arbeid' (zoeken en beschermen van nesten) is hierbij een belangrijke reden voor samenwerking.

Terreinbeheerders

Uit zowel de interviews, de enquête als uit overleggen tussen en met terreinbeheerders blijkt dat de samenwerking tussen boeren en vrijwilligers enerzijds en terreinbeheerders anderzijds nog niet goed uit de verf komt. Uit de enquête komt naar voren dat deze samenwerking door de boeren als minder noodzakelijk wordt gezien dan de samenwerking tussen boeren en vrijwilligers. Hier kan echter ook het effect 'Onbekend maakt onbemind' spelen. Het beter vorm geven van de samenwerking tussen boeren, vrijwilligers en terreinbeheerders is dan ook een belangrijk aandachtspunt bij het opschalen van de gebiedsaanpak.

Omgevingsfactoren

Voor een succesvol weidevogelbeheer moeten goede omgevingscondities gecreëerd worden. Dit betekent o.a. dat opgaande begroeiing (openheid van het landschap) en daar mogelijk aan gerelateerde predatie in de hand moet worden gehouden, wanneer predatie te grote vormen aanneemt. Voor opschaling is het dan ook zaak om de predatiedruk (bijvoorbeeld aan de hand van het percentage gepredeerde legsels) en soorten predatoren in beeld te brengen. De volgende stap is met relevante partijen te overleggen en zonodig afspraken te maken hoe om te gaan met predatoren en de predatiedruk.

Ook tijdelijke verhoging van het voorjaarspeil om de vestiging van weidevogels te stimuleren, is een interessante maatregel.

Vormgeving van de gebiedsgerichte aanpak

Voor het stimuleren en vormgeven van de samenwerking is een overlegstructuur, zoals bijvoorbeeld een weidevogelkring, met ondersteuning door een veldmedewerker essentieel.

Hoofddoel van een weidevogelkring is het in stand houden, verbeteren en/of herstellen van de weidevogelstand, zowel op boerenland als land in eigendom van terreinbeherende organisaties.

Afgeleide doelen zijn, afhankelijk van de situatie:

- afstemmen van activiteiten rond weidevogelbescherming van de betrokken partijen met een maximaal effect (mozaïekbeheer);
- optreden als gespreks- of contractpartner namens het gebied richting overheden;
- fondswerving voor (additionele) financiering van weidevogelbescherming;
- promotie en verantwoording van gebiedsgerichte weidevogelbescherming naar de (lokale) samenleving.

Voor het vormgeven van de weidevogelkringen is het belangrijk om onderscheid te maken tussen gebieden met wel en geen reservaat en aan te sluiten bij al bestaande samenwerkingsvormen, bijvoorbeeld beheersmodellen voor gebieden met wel en geen reservaat (pachters, beheer uitbesteed aan ANV, etc.).

Voor het goed functioneren van een weidevogelkring is een coördinator of een veldmedewerker essentieel. Iemand die bekend is met het gebied en de boeren, veel inzicht heeft in het weidevogelbeheer, communicatief vaardig is en beschikbaar en bereikbaar is gedurende het seizoen. Belangrijk is ook het bevorderen van onderling contact tussen boeren en andere partijen en het contact naar buiten (draagvlak, verantwoording, interesse oproepen bij sponsors). Voor de pilotgebieden is uitgegaan van een tijdsbesteding van de veldmedewerker van 12 dagdelen voor algemene coördinatie en organisatie (bijeenkomsten, overleg, etc.) en 1,2 dagdeel begeleiding per deelnemer (advies, afsluiten contracten). Een schatting is dat gemiddeld tenminste € 30,-/ha nodig is voor deze werkzaamheden (NPN 2007).

Naast de veldmedewerker is een belangrijke rol weggelegd voor de ANV en de coördinator van de vrijwilligers(groepen). Uit de evaluatie blijkt dat op veldniveau de rol van de Kringconsulent en de medewerkers van de provinciale stichting Landschapsbeheer vaak niet zo zichtbaar is. Echter, zij spelen wel een belangrijke rol 'achter de schermen' bij de kwaliteitsbewaking en de (budget)monitoring. Vooral in de opstartfase speelt de Kringconsulent een belangrijke rol bij het aanjagen van de samenwerking op gebiedsniveau en het zorg dragen voor de verwerking van beheerscontracten, de financiële administratie en verantwoording. Op termijn zou deze functie kunnen worden opgepakt door de agrarische natuurvereniging of door de veldmedewerker.

Bronnen

Ajzen, I. 1991. The theory of planned behaviour. *Organisational Behaviour and Human Decision Processes* 20, 179-211.

Kenniskring Weidevogellandschap, 2007. Jaarverslag Weidevogelbescherming en –beheer in Nederland 2006. Landschapsbeheer Nederland, Utrecht.

LBN, Jaarverslag 2004. Landschapsbeheer Nederland, Utrecht.

LBN 2007. Jaarverslag weidevogelbescherming en beheer in Nederland in 2006. Landschapsbeheer Nederland, Utrecht.

Kuiper, M., 2007. Onderzoek naar de effectiviteit van 3 jaar mozaïekbeheer in polder De Ronde Hoep.

Morris, C. en Potter, C., 1995. Recruiting the new conservationists: Farmers' adoption of agri-environmental schemes in the U.K *Journal of Rural Studies* 11 (1): 51-63.

NPN, 2007. Concept notitie: Bouwstenen voor een gebiedsgerichte aanpak weidevogelbeheer.

Oerlemans, N, E. Hees en A. Guldemond, 2006. Agrarische natuurverenigingen als gebiedspartij voor de versterking natuur, landschap en platteland. CLM, Culemborg.

Rapportage verbetering Mozaïekbeheer, 2006. Landschapsbeheer Nederland, Utrecht.

Schotman, A.G.M. en Th.D.P. Melman, 2006. Haalbaarheidsstudie nieuw weidevogelbeleid. Alterra, Wageningen.

Van Dijk, J., Lokhorst, A.M., Staats, H.J.A.M. en G. de Snoo, (in voorbereiding). Which aspects of farmers' agri-environmental attitudes and behavioral intentions lead to increased quantity and better management of arable habitats?

Voskuilen, M. J. & T. J. de Koeijer, 2006. Profiel deelnemers agrarisch natuurbeheer. WOt-rapport 27, 1-52. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.

Wilson, G. A. en K. Hart, 2000. Financial imperative or conservation concern? EU farmers' motivations for participation in voluntary agri-environmental schemes. *Environment and Planning A* 32.12: 2161-85.

Bijlage 1 Belprotocol voor interviews

De interviews worden gehouden met 'vertegenwoordigers' van de verschillende betrokkenen in het pilotgebied, nl. een agrariër, terreinbeheerder, agrarische natuurvereniging, vrijwilliger en jager/WBE.

Het interview kent twee onderdelen: specifieke vragen naar aanleiding van de observaties uit het logboek, en algemene vragen over de werking van de gebiedsgerichte aanpak en de opschaling hiervan naar 280.000 ha.

1 & 2 Agrariër & Vrijwilliger

Naam, type bedrijf:

Datum interview:

1 Vragen naar aanleiding van logboek

2 Werking gebiedsgerichte aanpak

- 2.1 Wat is voor u nieuw aan deze gebiedsgerichte aanpak?
- 2.2 Wat is uw mening over de bijeenkomsten die georganiseerd zijn?
- 2.3 Wat zijn volgens u de redenen waarom boeren wel of niet een beheerovereenkomst afsluiten?
- 2.4 In de gebiedsgerichte aanpak gaat het om een samenwerking tussen boeren onderling, vaak georganiseerd in een agrarische natuurvereniging, en samenwerking met vrijwilligers, terreinbeherende organisaties e/of jagers. Met wie hebt u contact en hoe zou u de inbreng, rol of taak van de verschillende partijen willen karakteriseren?

Partij	Heb ik contact mee (ja/nee)	Inbreng/rol van die partij
Boeren		
ANV		
Vrijwilligers		
Terreinbeheerder		
Jager/WBE		
Veldmedewerker		

- 2.5 Wat ziet u als de sterke en de zwakke punten van de gebiedsgerichte aanpak in uw gebied?

Sterke punten huidige gebiedsaanpak	Zwakke punten huidige gebiedsaanpak

- 2.6 Wat zijn volgens u de verbeterpunten voor de huidige aanpak. Hebt u concrete suggesties hoe dat aan te pakken?

Verbeterpunten	Suggesties hoe dat aan te pakken

3 Opschaling

De bedoeling is om deze gebiedsgerichte aanpak ook in te voeren in andere weidevogelgebieden. Een opschaling naar 280.000 ha.

- 3.1 Wat is volgens u nodig om deze aanpak elders succesvol te doen zijn? Aan welke voorwaarden moet dan worden voldaan? Waar moet je op letten?
- 3.2 Wat is uw advies voor degenen die de opschaling naar andere gebieden gaan oppakken?
- 3.3 Hebt u nog andere opmerkingen en suggesties die u kwijt wilt over het weidevogelbeheer en de gebiedsgerichte aanpak?

3 AGRARISCHE NATUURVERENIGING

Naam, functie binnen ANV:

Datum interview:

1 Vragen naar aanleiding van logboek

2 Werking gebiedsgerichte aanpak

- 2.1 Wat is voor u nieuw aan deze gebiedsgerichte aanpak?
- 2.2 Wat zijn volgens u de redenen waarom boeren wel of niet een beheerovereenkomst afsluiten?
- 2.3 In de gebiedsgerichte aanpak gaat het om een samenwerking tussen boeren onderling, vaak in een agrarische natuurvereniging, en samenwerkend met vrijwilligers, terreinbeherende organisaties en jagers. Met wie hebt u contact en hoe zou u de inbreng, rol of taak van de verschillende partijen willen karakteriseren?

Partij	Heb ik contact mee (ja/nee)	Inbreng/rol van die partij
Boeren		
ANV		
Vrijwilligers		
Terreinbeheerder		
Jager/WBE		
Veldmedewerker		

- 2.4 Wat ziet u als de sterke en de zwakke punten van de gebiedsgerichte aanpak in uw gebied?

Sterke punten huidige gebiedsaanpak	Zwakke punten huidige gebiedsaanpak

- 2.5 Wat zijn volgens u de verbeterpunten voor de huidige aanpak. Hebt u concrete suggesties hoe dat aan te pakken?

Verbeterpunten	Suggesties hoe dat aan te pakken

3 Opschaling

De bedoeling is om deze gebiedsgerichte aanpak ook in te voeren in andere weidevogelgebieden. Een opschaling naar 280.000 ha.

- 3.1 Wat is volgens u nodig om deze aanpak elders succesvol te doen zijn? Aan welke voorwaarden moet dan worden voldaan? Waar moet je op letten?
- 3.2 Wat is uw advies voor degenen die de opschaling naar andere gebieden gaan oppakken?
- 3.3 Hebt u nog andere opmerkingen en suggesties die u kwijt wilt over het weidevogelbeheer en de gebiedsgerichte aanpak?

4 & 5 TERREINBEHEERDER & JAGER/WBE

Naam, functie binnen TBO:

Datum interview:

1 Vragen naar aanleiding van logboek

2 Werking gebiedsgerichte aanpak

2.1 Wat is voor u nieuw aan deze gebiedsgerichte aanpak?

2.2 Wat is uw mening over de bijeenkomsten die georganiseerd zijn (nut, noodzaak)?

2.3 Wat zijn volgens u de redenen waarom boeren wel of niet een beheerovereenkomst afsluiten?

2.4 In de gebiedsgerichte aanpak gaat het om een samenwerking tussen boeren onderling, vaak in een agrarische natuurvereniging, en samenwerkend met vrijwilligers, terreinbeherende organisaties en jagers. Met wie hebt u contact en hoe zou u de inbreng, rol of taak van de verschillende partijen willen karakteriseren?

Partij	Heb ik contact mee (ja/nee)	Inbreng/rol van die partij
Boeren		
ANV		
Vrijwilligers		
Terreinbeheerder		
Jager/WBE		
Veldmedewerker		

2.5 Wat ziet u als de sterke en de zwakke punten van de gebiedsgerichte aanpak in uw gebied?

Sterke punten huidige gebiedsaanpak	Zwakke punten huidige gebiedsaanpak

2.6 Wat zijn volgens u de verbeterpunten voor de huidige aanpak. Hebt u concrete suggesties hoe dat aan te pakken?

Verbeterpunten	Suggesties hoe dat aan te pakken

3 Opschaling

De bedoeling is om deze gebiedsgerichte aanpak ook in te voeren in andere weidevogelgebieden. Een opschaling naar 280.000 ha.

3.1 Wat is volgens u nodig om deze aanpak elders succesvol te doen zijn? Aan welke voorwaarden moet dan worden voldaan? Waar moet je op letten?

3.2 Wat is uw advies voor degenen die de opschaling naar andere gebieden gaan oppakken?

3.3 Hebt u nog andere opmerkingen en suggesties die u kwijt wilt over het weidevogelbeheer en de gebiedsgerichte aanpak?

Bijlage 2 Enquête voor boeren in pilot- en niet-pilotgebieden

Deel 1: Uw bedrijf

1. Welke bedrijfstakken zijn onderdeel van uw bedrijf?				
☐ akkerbouw	☐ melkveehouderij	☐ vleesvee	☐ varkens	anders, nl.

2. Betreft het een biologisch of een gangbaar bedrijf?	
☐ biologisch	☐ gangbaar

3. Uit welke oppervlakten bestaat uw bedrijf?	
	ha totale bedrijfsoppervlakte (kadastrale maat)
	ha grasland
	ha bouwland
	ha overige productieve grond
	ha erf en bebouwing
	ha grond onder SAN overeenkomsten of andere subsidieregelingen voor natuur
	ha grond met subsidieregeling (SAN of anders) specifiek gericht op weidevogels
	ha grond waar u vrijwillig maatregelen voor weidevogels uitvoert (dus zonder betaling)
	Aantal grootvee-eenheden (GVE) op uw bedrijf (rund= 1GVE, kalf= 0,5 GVE, schaap/geit= 0,1 GVE, varken > 100 kg= 0,2 GVE, overige varkens= 0,15 GVE, lammeren, biggen < 15 kg= 0,05 GVE).

4. Wat is het belangrijkste bodemtype op uw bedrijf?	
☐	Klei
☐	Klei op veen
☐	Veen
☐	Zand
☐	Zand op veen
☐	Anders, nl.

5. Onder welk van de volgende collectieve weidevogel SAN-contracten valt uw contract?	
☐	Algemeen weidevogelgebied
☐	Belangrijk algemeen weidevogelgebied
☐	Soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten
☐	Zeer soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten
☐	Weet ik niet

6. Is uw bedrijf betrokken bij een project of samenwerkingsverband gericht op mozaïekbeheer voor weidevogels (bijvoorbeeld via een agrarische natuurvereniging)?	
☐ ja	☐ nee
Zo ja, wat is de naam van dit project/samenwerkingsverband?	

Maatregelen voor weidevogelbescherming op uw bedrijf

In een aantal gebieden in Nederland lopen pilotprojecten mozaïekbeheer. In deze gebieden kunnen gedurende het broedseizoen 1-jarige beheerscontracten worden afgesloten aanvullend op het collectieve SAN-contract. Wilt u hieronder invullen welke beheersmaatregelen het afgelopen jaar op uw bedrijf van toepassing waren en onder welk contract (SAN of 1 jarig) deze vielen?

7. Beschermt u nesten van weide- of akkervogels (in grasland of bouwland) door nesten te (laten) markeren, deze te ontzien bij bewerkingen en/of vertrapping door vee te voorkomen?		
☐ Nee -> ga door naar vraag 8		
☐ Ja	SAN	1-jarig contract
	☐	☐

8. Laat u vluchtheuvels (ongemaaide stroken van 6-12 m breed) staan op een gemaaid graslandperceel?		
☐ Nee -> ga door naar vraag 9		
☐ Ja	SAN	1-jarig contract
	☐	☐

9. Heeft u graslandpercelen met een uitgestelde maaidatum?		
☐ Nee -> ga door naar vraag 11		
☐ Ja. Vul hieronder in om welke maaidatum het gaat	SAN	1-jarig contract
• maaidatum na 22 mei	☐	☐
• maaidatum na 31 mei	☐	☐
• maaidatum na 7 juni	☐	☐
• maaidatum na 14 juni	☐	☐
• maaidatum na 21 juni	☐	☐
• voorbereiden tot 1 mei maaidatum na 15 juni	☐	☐
• voorbereiden tot 8 mei maaidatum na 22 juni	☐	☐

10. Maakt u gebruik van de mogelijkheid om op de percelen met een rustperiode ruige stalrest uit te rijden in de periode 1 februari - 31 maart?		
☐ nee -> ga door met vraag 11	☐ ja	

11. Heeft u plas-draspercelen voor weidevogels?		
☐ Nee -> ga door met vraag 12		
☐ Ja. Vul hieronder in om welke plas-drasperiode(n) het gaat.	SAN	1-jarig contract
• plas-drasperiode 15 februari – 14 april	☐	☐
• plas-drasperiode 15 februari – 14 mei	☐	☐

12. In het kader van het collectieve SAN-contract voor weidevogelbeheer zijn andere contracten mogelijk. Kruis hieronder aan welke maatregelen van toepassing zijn op uw bedrijf.		
	SAN	1-jarig contract
Bonte weiderand (geen mest en bagger op slootkant opbrengen)	☐	☐
Bonte hooirand (geen mest of bagger, min. 1 keer per jaar maaien en afvoeren, geen beweiding)	☐	☐
Kruidenrijke zoom (geen mest, bagger of bespuitingen, gefaseerd maaien en afvoeren)	☐	☐
Landschappelijk waardevol grasland 1: niet maaien en weiden van 1 jan – 31 mei	☐	☐
Landschappelijk waardevol grasland 2: geen mest opbrengen, niet maaien van 1 jan – 31 mei, jaarrond begrazing	☐	☐

13. Indien u nog andere maatregelen neemt voor weidevogelbescherming of een andere financieringsbron had, kunt u die hieronder invullen.

Overige maatregelen:	SAN	1-jarig contract	Anders
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐

14. a) Als u **geen** 1-jarige contracten in het kader van de pilot mozaïekbeheer heeft afgesloten, wat was daarvoor de reden?

☐ Dit project loopt niet in mijn omgeving
☐ Project loopt in mijn omgeving, maar ik heb geen aanbod gekregen
☐ De vergoeding was te laag
☐ Het aangeboden pakket paste niet in mijn bedrijfsvoering
☐ Het aangeboden pakket was in mijn ogen niet effectief
☐ Er zaten geen/weinig weidevogels op mijn bedrijf
☐ Weidevogels zijn voor mij niet belangrijk
☐ Anders, nl:

14. b) Als u **wel** 1-jarige contracten in het kader van de pilot mozaïekbeheer heeft afgesloten, kunt u aangeven in hoeverre de volgende factoren daarbij belangrijk waren?

	ZEER ONBELANGRIJK	TAMELIJK ONBELANGRIJK	NIET BELANGRIJK, NIET ONBELANGRIJK	TAMELIJK BELANGRIJK	ZEER BELANGRIJK
Effectiviteit van de maatregel	1	2	3	4	5
Goede inpasbaarheid in de bedrijfsvoering	1	2	3	4	5
Korte looptijd van het contract	1	2	3	4	5
Persoonlijke benadering via veldmedewerker	1	2	3	4	5
Goed advies bij de maatregelen	1	2	3	4	5
Maatregelen op de juiste plek	1	2	3	4	5
Aangeboden vergoeding	1	2	3	4	5
Betere samenwerking met andere partijen in het gebied	1	2	3	4	5
Aanwezigheid van weidevogel-nesten/kuikens op mijn bedrijf	1	2	3	4	5
Anders, namelijk					

Deel 2: Uw mening over weidevogelbeheer

15. De volgende vragen gaan steeds over het weidevogelbeheer **zoals u in deel 1 hebt ingevuld**. Wilt u bij elke vraag het nummer omcirkelen van het antwoord dat het meest op u van toepassing is?

a. Dit weidevogelbeheer vind ik:				
ZEER NEGATIEF 1	TAMELIJK NEGATIEF 2	NIET NEGATIEF, NIET POSITIEF 3	TAMELIJK POSITIEF 4	ZEER POSITIEF 5
ZEER ZINLOOS 1	TAMELIJK ZINLOOS 2	NIET ZINLOOS, NIET ZINVOL 3	TAMELIJK ZINVOL 4	ZEER ZINVOL 5
ZEER ONBELANGRIJK 1	TAMELIJK ONBELANGRIJK 2	NIET BELANGRIJK, NIET ONBELANGRIJK 3	TAMELIJK BELANGRIJK 4	ZEER BELANGRIJK 5
b. Is het voor u makkelijk of moeilijk om weidevogelbeheer uit te voeren?				
ZEER MOEILIK 1	TAMELIJK MOEILIK 2	NIET MOEILIK, NIET MAKKELIK 3	TAMELIJK MAKKELIK 4	ZEER MAKKELIK 5
c. Onder gelijke omstandigheden, zal ik dit weidevogelbeheer in de toekomst weer uitvoeren				
ZEER ZEKER NIET 1	WAARSCHIJNLIJK NIET 2	MISSCHIEN WEL, MISSCHIEN NIET 3	WAARSCHIJNLIJK WEL 4	ZEER ZEKER WEL 5
d. Als ik weer de gelegenheid krijg, zal ik dit weidevogelbeheer in de toekomst weer uitvoeren				
ZEER ZEKER NIET 1	WAARSCHIJNLIJK NIET 2	MISSCHIEN WEL, MISSCHIEN NIET 3	WAARSCHIJNLIJK WEL 4	ZEER ZEKER WEL 5
e. Mijn wens om weidevogelbeheer uit te voeren kan worden omschreven als				
GEEN WENS 1	ZWAKKE WENS 2	MATIGE WENS 3	STERKE WENS 4	ZEER STERKE WENS 5
f. Ik ben van plan om volgend jaar meer te doen aan weidevogelbeheer				
ZEER ZEKER NIET 1	WAARSCHIJNLIJK NIET 2	MISSCHIEN WEL, MISSCHIEN NIET 3	WAARSCHIJNLIJ K WEL 4	ZEER ZEKER WEL 5
g. Ik ben van plan om volgend jaar meer tijd te besteden aan weidevogelbeheer dan dit jaar				
ZEER ZEKER NIET 1	WAARSCHIJNLIJK NIET 2	MISSCHIEN WEL, MISSCHIEN NIET 3	WAARSCHIJNLIJ K WEL 4	ZEER ZEKER WEL 5

16. In hoeverre bent u het met volgende uitspraken over het weidevogelbeheer **zoals u in deel 1 hebt ingevuld** eens?

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
a. De meeste mensen die belangrijk voor mij zijn vinden het belangrijk dat ik weidevogelbeheer uitvoer	1	2	3	4	5
b. Ik wil graag weidevogelbeheer uitvoeren	1	2	3	4	5
c. Weidevogelbeheer is typisch iets voor mij	1	2	3	4	5
d. Ik voel een sterke persoonlijke verplichting om weidevogelbeheer uit te voeren	1	2	3	4	5
e. Ik zou me schuldig voelen als ik geen weidevogelbeheer uit zou voeren	1	2	3	4	5
f. Weidevogelbeheer hoort bij wie ik ben	1	2	3	4	5
g. Ik ben goed in staat om weidevogelbeheer uit te voeren	1	2	3	4	5
h. De meeste leden van mijn ANV vinden het belangrijk dat ik weidevogelbeheer uitvoer	1	2	3	4	5

17. Hoeveel uur bent u per seizoen bezig met het weidevogelbeheer zoals u **dat in deel 1 hebt beschreven**?

Maart-Mei: uur

Juni-Augustus: uur

September-November: uur

December-Februari: uur

18. Wij zijn geïnteresseerd in de mogelijke doelen van het weidevogelbeheer zoals u dat uitvoert. Hoe belangrijk zijn de onderstaande doelen voor u bij het uitvoeren van weidevogelbeheer? (a.u.b. omcirkelen)

	ZEER ONBELANGRIJK	TAMELIJK ONBELANGRIJK	NIET BELANGRIJK, NIET ONBELANGRIJK	TAMELIJK BELANGRIJK	ZEER BELANGRIJK
A. Voldoen aan de eisen van de beheerovereenkomst	1	2	3	4	5
B. Het landschap interessanter maken	1	2	3	4	5
C. Positieve effecten op de natuur	1	2	3	4	5
D. Het verbeteren van de weidevogelstand	1	2	3	4	5
E. Het positief bijdragen aan het imago van de boeren	1	2	3	4	5
F. Verschillende activiteiten uitvoeren die het bedrijf rendabel maken (verbrede landbouw)	1	2	3	4	5
G. Eieren mogen rapen	1	2	3	4	5
H. Anders, namelijk	1	2	3	4	5

19. Welk van de doelen die u hierboven hebt beoordeeld vindt u het belangrijkste doel van het weidevogelbeheer op uw bedrijf?

Belangrijkste doel: (letter invullen van doelen uit vraag 18)

De volgende vragen gaan over uw belangrijkste doel bij het uitvoeren van het weidevogelbeheer op uw bedrijf.

Als ik dit doel haal, voel ik mij:	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
blij	1	2	3	4	5
opgelucht	1	2	3	4	5
trots	1	2	3	4	5
zelfverzekerd	1	2	3	4	5
tevreden	1	2	3	4	5

Als ik dit doel <i>niet</i> zou halen, voel ik mij:	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
teleurgesteld	1	2	3	4	5
schuldig	1	2	3	4	5
ongemakkelijk	1	2	3	4	5
gefrustreerd	1	2	3	4	5
boos	1	2	3	4	5

20. In hoeverre bent u het eens met volgende uitspraken over uw belangrijkste doel bij het uitvoeren van het weidevogelbeheer op uw bedrijf?

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
Mijn eigen inzet is voldoende om dit doel te bereiken	1	2	3	4	5
Zonder de medewerking van andere boeren, bereik ik dit doel niet	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken, moeten andere boeren ook hun steentje bijdragen	1	2	3	4	5
Of ik dit doel behaal, ligt volledig aan mijn persoonlijke inzet	1	2	3	4	5
Om dit doel te behalen is reservatsbeheer noodzakelijk	1	2	3	4	5
Zonder de inzet van terrein-beherende organisaties (b.v. SBB, Natuurmonumenten, prov. Landschap) wordt dit doel niet behaald	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken moet predatie verminderen	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken moeten predatoren worden bestreden	1	2	3	4	5
Zonder de inzet van vrijwilligers wordt dit doel niet behaald	1	2	3	4	5

(vervolg vraag 20)	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
Om dit doel te bereiken wil ik meer samenwerken met vrijwillige vogelbeschermers	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken is het noodzakelijk opgaande begroeiing te					

verwijderen					
Om dit doel te bereiken wil ik meer samenwerken met terreinbeheerders	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken is de medewerking van de overheid (Rijk, provincie, gemeente) noodzakelijk	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken wil ik meer samenwerken met andere boeren	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken zijn peilverhogingen noodzakelijk	1	2	3	4	5
Om dit doel te bereiken wil ik meer samenwerken met de overheid	1	2	3	4	5
Ik wil weidevogelbeheer uitvoeren om dit doel te bereiken	1	2	3	4	5

21. Hoe rendabel is het weidevogelbeheer op uw bedrijf zoals u dat in deel 1 hebt beschreven? (a.u.b. omcirkelen)

verlies	klein verlies	kostenneutraal	kleine winst	winst
1	2	3	4	5

22. Wanneer sloot u uw eerste betaalde weidevogelovereenkomst af?

In (vul hier a.u.b. het jaar in dat u voor het eerst een beheerovereenkomst afsloot)

Loopt deze overeenkomst nog?

- ja
- nee

23. Denkt u dat het weidevogelbeheer **op uw bedrijf** een positief effect op de weidevogelstand heeft? (a.u.b. omcirkelen)

geen positief effect	nauwelijks positief effect	enigszins positief effect	behoorlijk positief effect	zeer positief effect
Hoe zeker bent u hiervan?				
helemaal niet zeker	nauwelijks zeker	enigszins zeker	behoorlijk zeker	heel erg zeker
Hoeveel procent van het oppervlak waarop u betaald weidevogelbeheer uitvoert ligt volgens u op de juiste plek (t.o.v. wegen, bebouwing, opgaande begroeiing, dichtheden van vogels, etc.)?				
..... %				

24. De volgende vragen gaan over uitbreiding of opzegging van uw overeenkomsten.

	ZEER ZEKER NIET	WAARSCHIJN- LIJK NIET	MISSCHIEN WEL MISSCHIEN NIET	WAARSCHIJN- LIJK WEL	ZEER ZEKER WEL
Zou u uw overeenkomst(en) willen uitbreiden met meer hectare?	1	2	3	4	5
Zou u nog andere overeenkomsten willen sluiten dan die u nu heeft?	1	2	3	4	5
Zou u de overeenkomst(en) willen verlengen?	1	2	3	4	5
Zou u de overeenkomst(en) nu willen opzeggen?	1	2	3	4	5
Geef zonodig uw toelichting:					

25. In hoeverre ervaart u de volgende onderdelen als knelpunt voor het uitvoeren van weidevogelbeheer op uw bedrijf?

	HELEMAAL GEEN KNELPUNT	NAUWELIJKS EEN KNELPUNT	ENIGSZINS EEN KNELPUNT	TAMELIJK STERK KNELPUNT	EEN HEEL STERK KNELPUNT
Aanvraagprocedure	1	2	3	4	5
Boekhouding	1	2	3	4	5
Uitvoering	1	2	3	4	5
Regelgeving	1	2	3	4	5
Beheersvoorschriften	1	2	3	4	5
Gebrek aan effectiviteit van maatregelen	1	2	3	4	5
Inpassen in bedrijfsvoering	1	2	3	4	5
Hoogte van de vergoeding	1	2	3	4	5
Onzekerheid over het afsluiten van een contract	1	2	3	4	5
Veel werk wordt uitgevoerd door loonwerker	1	2	3	4	5
Anders, nl:	1	2	3	4	5

Deel 4: Algemeen

26. De volgende vragen gaan over hoeveel kennis u heeft over weidevogelbeheer (a.u.b omcirkelen)

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
Ik heb voldoende kennis in huis om het weidevogelbeheer goed uit te kunnen voeren	1	2	3	4	5
Ik weet goed welk effect weidevogelbeheer op de weidevogelstand heeft	1	2	3	4	5
Ik heb behoefte aan meer informatie over specifieke beheermaatregelen	1	2	3	4	5

27. a) Hoe lang werkt u al samen met de volgende partijen aan weidevogelbeheer? Hoe waardeert u deze samenwerking (rapportcijfer van 1-10)?

Partij	Duur van de samenwerking	Waardering samenwerking (rapportcijfer 1-10)
Vrijwilligers	jaar	
Andere boeren	jaar	
Terreinbeherende organisaties	jaar	
Agrarische Natuurvereniging (ANV)	jaar	
Jagers/Wildbeheerseenheid	jaar	
Anders nl.....	jaar	
Anders nl.....	jaar	

27 b) Geef de reden voor de samenwerking aan (meerdere antwoorden mogelijk).

	Kennis/ advies	Financiering	Arbeid/ hulp	Gezamenlijk doel	Anders, nl.
Vrijwilligers	☐	☐	☐	☐
Andere boeren	☐	☐	☐	☐
Terreinbeherende organisaties	☐	☐	☐	☐
Agrarische Natuurvereniging	☐	☐	☐	☐
Jagers/Wildbeheerseenheid	☐	☐	☐	☐
Anders nl.....	☐	☐	☐	☐
Anders nl.....	☐	☐	☐	☐

27. c) De volgende vragen gaan over het vertrouwen dat u heeft in de toekomst van de weidevogelbescherming

	HEEL WEINIG VERTROUWEN	WEINIG VERTROUWEN	MATIG VERTROUWEN	REDELIJK VERTROUWEN	VEEL VERTROUWEN
Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat de overheid weidevogelbeheer wil blijven subsidiëren?	1	2	3	4	5
Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat andere boeren willen blijven samenwerken aan weidevogelbeheer?	1	2	3	4	5
Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat ANV's zich blijven inzetten voor weidevogel-beheer?	1	2	3	4	5
Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat vrijwilligers met boeren willen blijven samenwerken aan weidevogelbeheer?	1	2	3	4	5
Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat terreinbeheerders met boeren willen blijven samen-werken aan weidevogelbeheer?	1	2	3	4	5
Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat jagers met boeren willen blijven samenwerken aan weidevogelbeheer?	1	2	3	4	5

28. De volgende stellingen gaan over de streek waarin u woont. Geef aan in hoeverre u het met de uitspraak eens bent (omcirkelen a.u.b).

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
Ik vind het prettig om in deze streek te wonen	1	2	3	4	5
Ik voel me verbonden met deze streek	1	2	3	4	5
Ik zou er geen moeite mee hebben met mijn bedrijf te verhuizen uit deze streek	1	2	3	4	5

	NEE, NIEMAND	EEN PAAR	ONGEVEER DE HELFT	DE MEESTEN	JA, ALLEMAAL
Mijn voorouders woonden ook in deze streek	1	2	3	4	5

29 a. Heeft u familieleden die in uw streek wonen? (a.u.b omcirkelen)

Geen	Heel weinig	Een paar	Vrij veel	Heel veel
------	-------------	----------	-----------	-----------

29 b. Gaat u veel om met mensen uit uw streek? (a.u.b omcirkelen)

Nooit	Heel soms	Soms	Vrij veel	Heel veel
-------	-----------	------	-----------	-----------

29 c. Gaat u veel om met mensen van buiten uw streek? (a.u.b omcirkelen)

Nooit	Heel soms	Soms	Vrij veel	Heel veel
-------	-----------	------	-----------	-----------

30. De volgende stellingen gaan over uw eigen grond: hiermee wordt bedoeld de grond die hoort bij uw bedrijf. Geef aan in hoeverre u het met de uitspraak eens bent (omcirkelen a.u.b).

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
Ik vind het prettig om op deze grond te wonen	1	2	3	4	5
Ik voel me verbonden met mijn eigen grond	1	2	3	4	5
Ik zou er geen moeite mee hebben met mijn bedrijf te verhuizen naar andere grond	1	2	3	4	5

	NEE, NIEMAND	EEN PAAR	ONGEVEER DE HELFT	DE MEESTEN	JA, ALLEMAAL
Mijn voorouders woonden ook op deze grond.	1	2	3	4	5

31 a. Hoe lang woont u hier al?

... jaar

b. Bent u de eigenaar van dit bedrijf?

ja nee

c. Hoe lang is dit bedrijf al in de familie?

... jaar n.v.t.

d. Gaat een familielid het bedrijf overnemen als u ermee stopt?

ja nee weet niet n.v.t.

32. De volgende vragen gaan over hoe u de natuur om u heen ervaart. (a.u.b omcirkelen)

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
a. We naderen de grens van het aantal mensen dat de aarde kan verdragen	1	2	3	4	5
b. De mens heeft het recht de natuur te wijzigen, om in zijn behoeften te kunnen voorzien	1	2	3	4	5
c. Als de mens zich met de natuur bemoeit, heeft dat vaak rampzalige gevolgen	1	2	3	4	5
d. Menselijke vindingrijkheid zal ervoor zorgen dat we de aarde leefbaar houden	1	2	3	4	5
e. De mensheid is het milieu ernstig aan het misbruiken	1	2	3	4	5
f. De aarde heeft voldoende natuurlijke bronnen, als wij leren ze verstandig te gebruiken	1	2	3	4	5

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
g. Planten en dieren hebben net zoveel bestaansrecht als mensen	1	2	3	4	5
h. Het evenwicht van de natuur is sterk genoeg om de invloed van sterk geïndustrialiseerde landen te kunnen verdragen	1	2	3	4	5
i. Ondanks onze speciale vermogens zijn wij als mensen nog steeds afhankelijk van de wetten der natuur	1	2	3	4	5
j. De zogenaamde "ecologische crisis" die de mens bedreigt, wordt schromelijk overdreven	1	2	3	4	5
k. De aarde heeft net als een ruimteschip een beperkte ruimte en beperkte voorraden	1	2	3	4	5
l. De mensheid is er om over de rest van de natuur te heersen	1	2	3	4	5
m. Het evenwicht in de natuur is erg gevoelig en gemakkelijk verstoord	1	2	3	4	5
n. Mensen zullen uiteindelijk genoeg over de natuur te weten komen om er over te kunnen heersen	1	2	3	4	5
o. Wanneer we op de huidige koers doorgaan, zullen we binnen afzienbare tijd een ecologische catastrofe meemaken	1	2	3	4	5

33. Bent u lid van een agrarische natuurvereniging?

nee -> ga verder met vraag **36**

ja -> Hoe lang bent u al lid?jaar

34. Wat zijn voor u redenen om lid te zijn van deze agrarische natuurvereniging?

	ZEER ONBELANGRIJK	TAMELIJK ONBELANGRIJK	NIET BELANGRIJK, NIET ONBELANGRIJK	TAMELIJK BELANGRIJK	ZEER BELANGRIJK
Op de hoogte zijn van mogelijke overeenkomsten	1	2	3	4	5
Gezamenlijk kunnen intekenen op een overeenkomst voor weidevogelbeheer	1	2	3	4	5
Kennis verkrijgen over natuurbeheer	1	2	3	4	5
De steun van een groep	1	2	3	4	5
Anders, namelijk	1	2	3	4	5

35. De volgende vragen gaan over de agrarische natuurvereniging (ANV) waar u lid van bent.

	GEHEEL MEE ONEENS	BEETJE MEE ONEENS	NIET EENS, NIET ONEENS	BEETJE MEE EENS	GEHEEL MEE EENS
Als de leden van mijn ANV kritiek krijgen, vind ik dat erg	1	2	3	4	5
Als het goed gaat met de leden van mijn ANV, ben ik blij	1	2	3	4	5
Ik ben trots op de leden van mijn ANV	1	2	3	4	5
Wanneer ik over de leden van mijn ANV praat, heb ik het over 'wij' en niet over 'zij'	1	2	3	4	5

Uw gegevens

36. Bent u een man of een vrouw?

- man
 vrouw

37. Wat is uw geboortjaar?

19 . . (Wilt u het jaartal invullen?)

38. Wat is de hoogste opleiding die u voltooid heeft?

- Lager onderwijs, basisonderwijs
 LBO (lager beroepsonderwijs) / VMBO praktisch, namelijk
 ULO, MULO, MAVO, VMBO theoretisch, 3-jarig HBS
 MBO (middelbaar beroepsonderwijs, namelijk
 HBS, MMS, lyceum, HAVO, VWO, atheneum, gymnasium
 HBO (hoger beroepsonderwijs), namelijk
 Universiteit, namelijk
 Gespecialiseerde vakopleiding, namelijk
 Anders, namelijk

39. Zou u hieronder uw naam en adres willen invullen?

Naam:

Adres:

PC en woonplaats:

Telefoonnummer:

- Ja, ik wil graag een samenvatting van de onderzoeksresultaten ontvangen.

Hiermee bent u aan het einde gekomen van de vragenlijst. Als u nog aanvullende opmerkingen of informatie heeft, kunt u deze op de volgende pagina kwijt.

Wij danken u hartelijk voor uw tijd. U kunt de ingevulde vragenlijst naar ons opsturen middels de bijgevoegde retourenvelop. Een postzegel is niet nodig.

